

Vilniaus universitetas
TARPTAUTINIŲ SANTYKIŲ IR POLITIKOS MOKSLŲ INSTITUTAS

EUROPOS STUDIJŲ MAGISTRO PROGRAMA

MARIJA AURELIJA POTAŠENKO

II kurso studentė

**ŠIUOLAIKINĖS ISPANIJOS SOCIALINIŲ MEDIJŲ FEMINISTĖS:
KETVIRTOJI FEMINIZMO BANGA?**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: dr. L. Strupinskienė

Vilnius, 2021

BIBLIOGRAFINIO APRAŠO LAPAS

Potašenko M. A. Šiuolaikinės Ispanijos socialinių medijų feministės: ketvirtoji feminizmo banga?: Europos studijų programos, magistro darbas / VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas; darbo vadovė dr. L. Strupinskienė. – V., 2021. – 85 p.

Reikšminiai žodžiai: feminizmas, feminizmo bangos, ketvirtoji feminizmo banga, lytis, lyčių lygybė, socialinės medijos, paskyros, socialinių medijų aktyvizmas, feministinis aktyvizmas, Ispanijos feministės.

Šiame darbe, taikant turinio analizę, analizuojamos trys sekamiausios Ispanijos socialinių medijų feminizmo aktyvisčių paskyros ir jų kūrėjų (Moderna de Pueblo (Raquel Córcoles), Feminista Ilustrada (María Murnau) ir Devermut (Marta Cillán ir Sara Giménez)) pasisakymai. Keliamas tikslas išanalizuoti šiuos atvejus ir ištirti, ar jie priskirtini ketvirtajai feminizmo bangai arba kuriai nors kitai feminizmo bangai. Remiantis antriniais (mokslinė literatūra) duomenų šaltiniais, identifikuojama keturių feminizmo bangų lyties ir lyčių lygybės samprata, tematiniai ir veikimo bei raiškos bruožai; taip pat, remiantis pirminiais (paskyros ir pasisakymai) duomenų šaltiniais, identifikuojami trijų feministinių Ispanijos socialinių medijų paskyrų ir jų kūrėjų pasisakymų lyties ir lyčių lygybės samprata, tematiniai ir veikimo bei raiškos bruožai. Analizuojamas feministės yra palyginamos tarpusavyje, atskleidžiant esminius jas, kaip ketvirtosios feminizmo bangos ir radikalojo feminizmo srovės atstoves, vienijančius bruožus. Taip pat įvardijami nežymus jas skiriantys veikimo ir raiškos bruožai.

Turinys

Įvadas	5
1. Teorinė dalis: keturios feminizmo bangos	16
1.1 Pirmoji feminizmo banga	19
1.1.1 Pirmosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata	19
1.1.2 Pirmosios feminizmo bangos problematika ir temos	20
1.1.3 Pirmosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai	20
1.2 Antroji feminizmo banga	21
1.2.1 Antrosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata	21
1.2.2 Antrosios feminizmo bangos problematika ir temos	24
1.2.3 Antrosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai	29
1.3 Trečioji feminizmo banga	30
1.3.1 Trečiosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata	31
1.3.2 Trečiosios feminizmo bangos problematika ir temos	34
1.3.3 Trečiosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai	36
1.4 Ketvirtoji feminizmo banga	37
1.4.1 Ketvirtosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata	38
1.4.2 Ketvirtosios feminizmo bangos problematika ir temos	39
1.4.3 Ketvirtosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai	42
2. Metodologinė dalis	49
3. Šiuolaikinių Ispanijos socialinių medijų feminisčių analizė	51
3.1 Feminista Ilustrada	51
3.1.1 Feminista Ilustrada veikimo ir raiškos būdai	54
3.1.2 Feminista Ilustrada lyties ir lyčių lygybės samprata	55
3.1.3 Feminista Ilustrada problematika ir temos	59
3.2 Devermut	59
3.2.1 Devermut veikimo ir raiškos būdai	60
3.2.2 Devermut lyties ir lyčių lygybės samprata	62
3.2.3 Devermut problematika ir temos	66
3.3 Moderna de Pueblo	66
3.3.1 Moderna de Pueblo veikimo ir raiškos būdai	66
3.3.2 Moderna de Pueblo lyties ir lyčių lygybės samprata	67

3.3.3 Moderna de Pueblo problematika ir temos	69
Išvados	71
Literatūros sąrašas	76
Šaltinių sąrašas	79
Summary	84

Įvadas

Mokslininkai skirtingai apibūdina feminizmą. Dauguma jų nepateikia vieno konkretaus apibrėžimo, nes įvairių feminizmo srovių ir bangų atstovai jį suvokia skirtingai. Phillips ir Cree (2014) teigia, kad šiandien apskritai nėra tikslaus feminizmo apibrėžimo.¹ Pačia plačiausia prasme, tai moterų ir vyrų lygybės siekis (Sau 1981, Varela 2014, Balaguer 2016, kt.), o literatūroje pateikiami apibūdinimai išryškina laiko ir erdvės atžvilgiu aktualiausius šios lygybės aspektus. Pagal Europos lyčių lygybės instituto (EIGE) pateikiamą apibrėžimą, feminizmas – tai „politinė pozicija ir įsipareigojimas keisti moterų politinę padėtį ir skatinti lyčių lygybę, remiantis nuostata, kad moterys dėl savo biologinės lyties yra pavaldžioje padėtyje.“² Feminizmas teigia socialinę bei intelektualinę lyčių lygybę ir moterų dalyvavimo šalies valdyme būtinumą; analizuoja moters kaip asmenybės tapatumą, jos savivoką ir saviraišką, kritikuoja patriarchalinės visuomenės lyčių hierarchijos stereotipus ir visuomenės struktūras, kurios kliudo lyčių, rasių, socialinių grupių lygybei. Taip pat jis neigia vyriškosios giminės vyravimo ideologiją ir ja paremtą socialinę tvarką, mokslo teorijas, traktuojančias moteriškąją lytį kaip silpną ar antrarūšę ir išstumiančias moterį iš politinės veiklos.

Remiantis Ślęczka (2005), feminizmas yra išsilavinusių, gebančių kritiškai mąstyti ir peržengti viešpataujančių konservatyvių ideologijų horizonto ribą vidurinės klasės moterų „rankų darbas“. Apie feminizmą kaip judėjimą galima kalbėti nuo 1966 m., kai susikuria pirmoji politinė feminizmo partija, kurios vadove tampa „šiuolaikinio feminizmo popieže“ vadinama Betty Friedan, o „tikrasis sprogymas“ įvyksta 1968 m. atsiradus „Moterų išsilaisvinimo judėjimui“ (angl. *Women's Liberation Movement*), kuriame dalyvauja daug labai jaunų ir revoliucingų moterų.³ Garsi Ispanijos radikaliojo feminizmo atstovė prof. Amelia Valcárcel feminizmą yra pavadinusi demokratijos saugotoju.⁴ Jos manymu, kuo stipresnė demokratija, tuo daugiau feminizmo viešojoje erdvėje. Feminizmas gimsta demokratinėje visuomenėje, kurioje, suteikus lygias politines teises visiems vyrams, moterys ima reikalauti tokių pačių teisių. Pirmoji moterų nepasitenkinimo banga kaip tik ir baigiasi „politine pergale“: moterų pilietinės teisės sulyginamos su vyrų. Tik po daugelio metų feminizmo idėjos ima plisti

---

¹ Phillips, R., & Cree, V. E. (2014). What does the 'fourth wave' mean for teaching feminism in twenty-first century social work?. *Social Work Education*, 33(7), 930-943.

² Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1130?lang=lt> [žiūrėta 2021 01 12]

³ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 51.

⁴ Hidalgo, M. (2014). 'El feminismo es el guardián de la democracia'. Amelia Valcárcel. Filósofa. *Fusión Asturias*: <https://fusionasturias.com/entrevistas/el-feminismo-es-el-guardian-de-la-democracia-amelia-valcarcel-filosofoa.htm> [žiūrėta 2021 01 12]

žemesniosiose klasėse, beje, nelabai sėkmingai.⁵ Ślęczkos manymu (2005), feminizmas taps neberekalingas tik tuomet, kai išnyks feminizmo atsvara – seksizmas (taip, kaip išnyko rasizmas, nacionalizmas bei daugelis kitų dar neseniai nelygų žmonių traktavimą ir jų diskriminavimą teisinusių ideologijų), dėl kurio „iš kartos į kartą moterų psichikoje buvo kuriami vidiniai stabdžiai.“⁶

Nors kinta teoriniai šaltiniai ir programos turinys, feminizmas tebėra ištikimas pagrindinei visas feminizmo sroves ir bangas vienijančiai prielaidai: moterys, palyginti su vyrais, visose visuomenėse nuo seno patiria priespaudą, kuri gali būti paaiškinta, tačiau moraliai yra nepateisinama.⁷ Čikagos universiteto socialinės ir politinės etikos profesorė Elshtain (2002) teigia, kad feministinės veiklos šerdis yra viešumo-privatumo dilema. Visiems feministinių pažiūrų analitikams, anot autorės, būdingas siekis iš naujo nustatyti viešumo ir privatumo, asmeninio ir politinio gyvenimo ribas; „nutraukti tylą“, būdingą tradicinei politinei minčiai moterų istorinio išnaudojimo ir jų pašalinimo iš viešojo kalbėjimo srities klausimais.⁸ Viešojoje visuomeninio gyvenimo sferoje (kuri suteikia valdžią, gerą darbo užmokestį, prestižą ir t.t.) ilgą laiką vyravo vyrai, o moterų domenu buvo laikomi namai, namų ūkis ir šeima, trumpai tariant, – privati sritis.⁹

Dar 1558 m. J. Knoxas išleido veikalą „Pirmasis patrimtavimas prieš išsigimusį moterų valdymą“,¹⁰ kuriame išreiškė pyktį ant aukštus valstybinius postus užimančių moterų. A. Schopenhaueris veikale „Virš moterų“¹¹ (1851) išreiškė priešišką moterų veiklai, teigė, kad moterų prigimtis yra paklusti.¹² Moterys nuo senų laikų (įsi)vaizduojamos tarsi „biologiškesnės, kūniškesnės ir artimesnės gamtai nei vyrai“ (Grosz 1994).¹³ Toks priklausomumas nuo kūno taip pat sietas su kolonijų gyventojais ir žemesniųjų klasių atstovais. Kadangi santykis tarp objektyvizacijos, kūniškumo ir tapatybės yra susijęs ir su kitais kūniškumo klausimais, feminizmo teoretikai glaudžiai bendradarbiauja su rasės teoretikais

---

⁵ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 47.

⁶ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 558-559.

⁷ Miniotaitė, G. (2002). Feminizmo iššūkiai tarptautinių santykių teorijai. *Logos (Vilnius)*, 82-95.

⁸ Elshtain, B., J. (2002). *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai, p. 16.

⁹ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 25.

¹⁰ Originalus pavadinimas – angl. *The First Blast of the Trumpet Against the Monstrous Regiment of Women*.

¹¹ Originalus pavadinimas – vok. *Über die Weiber*.

¹² Visuotinė lietuvių enciklopedija. Mizoginija. <https://www.vle.lt/straipsnis/mizoginija/> [žiūrėta 2021 03 06]

¹³ Grosz, E. (1994). *Volatile Bodies: Towards a Corporeal Feminism*. London: Routledge, p. 14.

(Alcoff, Ahmed, Crenshaw, Fanon, Hooks, Hill Collins, Gilman, Gooding-Williams, Tate), negalios teoretikais (Clare, Inahara, Garland-Thomson, Mairs, McRuer, Shildrick, Thomas, Toombs Wendell) ir lyčių įvairovę (angl. *gender diversity*) nagrinėjančiais teoretikais (Bettcher, Lane, More, Whittle, Prosser, Salamon, S. Stone).¹⁴

Vienas esminių feminizmo keliamų klausimų – kokias iš savybių, kuriomis, kaip manoma, moterys skiriasi nuo vyrų, iš tikrųjų nulemia jų biologinė prigimtis. Šią problemą trečiosios feminizmo bangos atstovės išryškino išskirdamos du terminus: biologinė lytis (angl. *sex*) ir socialinė lytis (angl. *gender*). Biologinę lytį nulemia prigimtis, o socialinę konstruoja visuomenė. Dažnai pažymima, kad socialinių lyčių vaidmenys vienoje ar kitoje visuomenėje būna labai skirtingi. Taigi šis skirtumas atsirado ne dėl biologinės priežasties, o buvo nulemtas papročių – socialinio konstrukto. Tai, ką sukonstravo visuomenė, galima vienaip ar kitaip išardyti. Taigi socialinių lyčių vaidmenys gali evoliucionuoti ir, bent jau iš principo, keistis.¹⁵

Šiuolaikinės feministės pagrindinį dėmesį skiria moterų padėties ir vaidmenų pakartotiniam įvertinimui ir konceptualizavimui arba paslėptų diskriminacijos ir atskirties dėl lyties formų dekonstravimui.¹⁶ Feminizmo aktyvistės paprastai sutaria tokiais klausimais kaip reprodukcinės teisės (įskaitant teisę į saugų, legalų nėštumo nutraukimą, galimybę gauti kontracepciją ir kokybišką nėščiosios priežiūrą), smurtas artimoje aplinkoje, motinystės atostogos, vienodas darbo užmokestis, seksualinis priekabiavimas, diskriminacija ir žaginimas. Visgi skirtingų feminizmo srovių atstovės nesutaria daugeliu klausimų, pavyzdžiui, dėl nelygybės šaltinių, kaip pasiekti lygybę, dėl pačios lyties ir lytinės tapatybės sąvokų (kas yra lytis ir ar ją galima pakeisti).

Kalbant apie feminizmo sroves, tyrėjai vieningai sutaria tik dėl radikalojo ir liberaliojo feminizmo srovių. Jų atstovės aršiai ginčijasi daugeliu esminių feminizmo klausimų, todėl detaliau jos pristatomos teorinėje dalyje kalbant apie antrąją feminizmo bangą (tuomet susiformavo feminizmo bangos). Toliau trumpai pristatomos rečiau teoretikų išskiriamos srovės. Elshtain (2002) be radikalojo feminizmo (pasak šios autorės, esminė jo prielaida – „Tai, kas asmeniška, yra politiška“) ir liberaliojo feminizmo (esminis jo keliamas klausimas – „Kodėl moteris negali būti panašesnė į vyrą?“), taip pat išskiria marksistinį („Kodėl moteris

¹⁴ Lennon, K. (2019). Feminist Perspectives on the Body. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*: <https://plato.stanford.edu/entries/feminist-body/> [žiūrėta 2021 03 06]

¹⁵ Wolff, J. (2010). *Politikos filosofijos įvadas*. Vilnius: Mintis, p. 219. [žiūrėta 2021 03 06]

¹⁶ Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1130?lang=lt> [žiūrėta 2021 01 12]

negali būti panašesnė į proletarą?“) ir psichoanalitinį feminizmą.¹⁷ Pastarojo atstovės praktiškai pasirodo besančios radikaliojo ir socialistinio feminizmo šalininkės.¹⁸ Remiantis EIGE, be minėtų srovių, taip pat egzistuoja kibernetinis¹⁹ ir lesbiečių feminizmas, tačiau akademinėje literatūroje šios srovės neišskiriamos.²⁰ Dalis mokslininkų nagrinėja prancūziškąjį feminizmą, kuris iš esmės susijęs su psichoanalize ir postmodernizmu, todėl kitaip dar yra vadinamas postmoderniuoju feminizmu. Marksistinis arba marksistinis socialistinis feminizmas „remiasi marksizmo idėjomis, tiria patriarchalinės visuomenės dėsnius, branduolinę šeimą, kapitalizmo sistemą kaip moteriškosios lyties pavergimo ir išnaudojimo pamatą.“²¹

Ślęczka (2005), be pagrindinių, taip pat išskiria kultūrinio ir jėgos feminizmo (10-asis XX a. deš.) sroves.²² Pastarąją galima laikyti naujausia liberaliojo feminizmo forma, pagal laikotarpį sutampančia su trečiąja feminizmo banga.²³ Pagrindinė šio srovės atstovė N. Wolf knygoje „Į ugnį atsakyk ugnimi!“ teigia, kad pagrindinis moterų „įrankis“ yra demokratija. Jėgos feminizmas siekia ne tik lygių teisių ir galimybių ar panaikinti lytinius stereotipus. Jo tikslas – perimti moterims politinę valdžią, nes valdžia nesunkiai pasiekama – tereikia tai įsisąmoninti, liautis bijoti bei solidariai ir nuosekliai jos siekti. Pagrindinę kliūtį sudaro opoziciniu jėgos feminizmui laikomas, kaip įvardina Wolf, „viktimiškasis“ radikalusis feminizmas.²⁴ Autorė kritikuoja jo atstovių vartojamą „lyčių karo“ frazeologiją, argumentuodama tuo, kad kai kurios moterys yra skriaudžiamos, tačiau iš prigimties jos nėra aukos ar bejėgės, taip pat kaip ir ne visi vyrai yra skriaudikai.

Kultūrinis feminizmas kitaip yra žinomas kaip postmodernistinis arba skirtumo feminizmas. Pastarasis terminas paprastai apima kultūrinį ir radikalųjį feminizmą, nes abi srovės akcentuoja lyčių skirtingumą. Be to, dalis kultūrinio feminizmo atstovių yra radikaliojo feminizmo aktyvistės. Visgi radikalusis feminizmas, kaip pažymi Ślęczka (2005), yra prozelitiškos, ekspansyvios pakraipos ir kartu, likusios visuomenės dalies atžvilgiu, separatistinis plataus visuomeninio pjūvio sąjūdis, susitelkęs į vadovavimą moterų savitarpio

---

¹⁷ Elshtain, B., J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai, p. 10.

¹⁸ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 552-553.

¹⁹ Terminą „kiberfeminizmas“ 10-ajį XX a. dešimtmetį sukūrė australių menininkių kolektyvas „VNS Matrix“, pradėjęs judėjimą, kuris remiasi Donnos Haraway (1991) „Kiborgo“ idėjomis.¹⁹

²⁰ Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1130?lang=lt> [žiūrėta 2021 01 12]

²¹ Pavilionienė, M., A. Feminizmas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/feminizmas/> [žiūrėta 2021 02 23]

²² Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 293.

²³ Ślęczka, K. (2005), p. 553.

²⁴ Ten pat, p. 540.

pagalbos įstaigoms ir mokymo centrams; o kultūrinis feminizmas – tai elitarizmo reiškiny, telkiantis mokslo ir meno moterų elitą. 8-ojo deš. pab. – 9-ajame deš. kultūrinis feminizmas susikūrė JAV, Mary Daly ir Susanos Griffin aplinkoje, bei Prancūzijoje, tarp postmodernistiškai nusiteikusių Lacano mokyklos filosofų (Julia Kristeva, Helene Cixous ir Luce Irigaray).²⁵ Kultūrinį feminizmą taip pat reprezentuoja „moteriškomis“ laikomos literatės ir menininkės, moterų studijų atstovės. Nors kūrėjos ir autorės neretai sudaro neformalias grupes, jų veikla dažniausiai labai individualizuota.

Mokslinėje literatūroje išskiriamos mažiausiai trys feminizmo bangos. Dalis autorių mano, kad feminizmo skirstymas į bangas yra naudingas būdas sisteminant feministinę mintį, siekiant suvokti judėjimo chronologiją ir ideologinį vystymąsi (Baumgardner 2011, Evans 2015, Cabrera et al. 2021).²⁶ Evans (2016) „bangos“ terminą siūlo vartoti kaip „skėtinį konceptą“ (angl. *umbrella concept*), padedantį suvokti tarp skirtingų feminizmo ideologijų tvyrančius ryšius ir įtampas. Būtent istorinių, politinių, socialinių, kultūrinių veiksnių visuma lemia naujos bangos atsiradimą. Istorikas Louise Bernikow teigia, kad „bangos“ metafora labai taikli: bangos nuslūgsta ir grįžta stipresne jėga.²⁷ Feministinėms idėjoms taip pat būdingas cikliškumas: praradusios aktualumą kai kurios jų vėliau vėl atgyja.²⁸ Šiuolaikiniam feministiniam judėjimui ypač būdinga fragmentacija (Munro 2013, Evans 2016), grįžtantis susidomėjimas ankstesnėmis feminizmo bangomis.²⁹

Vis dėlto, ne visi tyrėjai pritaria tokiam skirstymui (Chafetz 1997; Nicholson 1997; Henry 2004; Purvis 2004; Mann ir Huffman 2005, kt.). Kvestionuojama, ar apskritai tikslinga išskirti feminizmo bangas – juk skirtumai dažnai labai neryškūs (Maclaran 2015), skiriamieji bruožai – dirbtini (Gillis ir Munford 2004). Nuo 10-ojo deš. iš tiesų ėmė plisti požiūris, kad siekdamas išspręsti moterų problemas feministės turi veikti išvien viso pasaulio mastu ir vengti nereikalingų vaidų, kylančių tarp skirtingų feminizmo bangų ir srovių,³⁰ skleisti ne judėjimą

---

²⁵ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 254.

²⁶ Cabrera, M. S., Belloso, M. L., & Prieto, R. R. (2021). The Fourth Wave in Audiovisual Content: A True Achievement of Feminism? *International Journal of Communication*, 15, p. 416-438.

²⁷ Baumgardner, J. (2011). Is there a fourth wave? Does it matter? Excerpt from *F'em: Goo Goo, Gaga and Some Thoughts on Balls*, Seal Press:

<https://www.feminist.com/resources/artsspeech/genwom/baumgardner2011.html> [žiūrėta 2021 02 08]

²⁸ Rivers, N. (2017). *Postfeminism(s) and the Arrival of the Fourth Wave*. London: Palgrave, p. 20.

²⁹ Munro, E. (2013). Feminism: A Fourth Wave? *Political Insight*, 4(2), 22–25. <https://doi.org/10.1111/2041-9066.12021> [žiūrėta 2021 01 12]

³⁰ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 263.

skaldantį, o solidarumą skatinantį naratyvą; skatinti skirtingų bangų atstoves kalbėtis – Evans ir Chamberlain (2015) tai įvardina anglišku terminu *inter-wave dialogue*.

Trumpai apibendrinant feminizmo bangas (toliau šiame darbe jos trumpinamos: pirmoji – PFB, antroji – AFB, trečioji – TFB, ketvirtoji – KFB), tradiciškai PFB siejama su Vakarų sufražisčių judėjimais; vergovės panaikinimo ir vienodų pilietinių teisių siekiu;³¹ AFB – su sociopolitiniu-kultūriniu Moterų išsilaisvinimo judėjimu,³² lygių galimybių švietimo ir darbo srityse siekiu; atsiradusia reprodukcinę teisių, seksualumo ir seksualinės prievartos tematika; sąmoningumo ugdymo (angl. *consciousness-raising*) metodu; feminizmo teorijos ir metodologijos kūrimu, lyčių studijų atsiradimu. AFB taip pat siejama su kanoniniais tapusiais feminizmo „žvaigždžių“ Betty Friedan, Kate Millet, Simone de Beauvoir ar Bela Abzug darbais. TFB dažniausiai siejama su į feminizmo programą įtrauktais LGBT klausimais; smarkiai pakitusia daugialypės lytinės tapatybės ir lyties samprata.³³ KFB būdingas dėl „technologinės revoliucijos“ atsiradęs virtualusis aktyvizmas; vadinamasis įgalinimo diskursas; populiarusis, arba „žvaigždžių“, feminizmas; lytinės diskriminacijos suvokimas remiantis sąryšingumu; įvairių lokalių judėjimų (pvz., islamiškojo feminizmo) ir kartu globalių „grotažymės judėjimų“ (pvz., „MeToo“) įtraukimas.³⁴ Labai supaprastinus, PFB, visų pirma, siekė moterims teisės balsuoti, AFB – teisės uždirbti, TFB – laisvai reikšti lytinę tapatybę ir seksualumą, o KFB siekia suteikti moterims balsą (įgalinti) visose sferose.

Temos aktualumas, ištirtumas ir naujumas

Lyčių problematika ir feminizmas tiriami įvairiose mokslo šakose. Feminizmas, kaip politinis reiškinys neabejotinai tiriamas ir politikos mokslų kontekste.³⁵ Cituojant Elshtain (2002), „feministinė mintis retai įgyja aiškiai formuluojamos politinės teorijos pavidalą“, tačiau „kiekviena rašytoja feministė <...> įrodinėja būtinumą pertvarkyti ir reorganizuoti asmeninį ir visuomeninį gyvenimą. Kiekviena, kuri to imasi, susyja su politika ir tampa atvira politinei kritikai.“ Remiantis tinklalapiu „Lens.org“³⁶, daugiausiai feministinių tyrimų atlieka

³¹ Looft, R. (2017). #girlgaze: photography, fourth wave feminism, and social media advocacy. *Continuum*, 31(6), p. 782.

³² Toks *Women's Liberation* vertimas pateikiamas Irenos Aleksaitės ir Leonijos Malakauskienės verstoje knygoje *Feminizmas. Šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. (Ślęczka, K. (2005). Vilnius: ALK Mintis), p. 51.

³³ Bronstein, C. (2005). Representing the third wave: Mainstream print media framing of a new feminist movement. *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 82(4), p. 785.

³⁴ Paulauskas, D. (2017). *FEMINIZMAS – ŽODIS, KURIO NEGALIMA MINĖTI: knyga visiems, kurie nori gyventi SAVO gyvenimą, užuot gyvenę pagal „normalaus“ gyvenimo scenarijų*. Vilnius: Obuolys.

³⁵ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 46.

³⁶ Šiame tinklalapyje pateikiami statistiniai, algoritmo analizuojami duomenys apie mokslinius tyrimus, jų cituojamumą, temų ištirtumą ir pan.

(eilės tvarka) feminizmo, sociologijos, lyčių studijų (angl. *gender studies*) ir politikos mokslų atstovai, taip pat meno, psichologijos, literatūrologijos, istorijos tyrėjai.³⁷ Shiva ir Kharazmi (2019) teigimu,³⁸ pastaraisiais metais padaugėjo tyrimų, nagrinėjančių, kaip socialiniai judėjimai kinta jiems persikeliant į kibernetinę erdvę.

Pastarąjį dešimtmetį tiek žiniasklaidoje, tiek akademinėje plotmėje daug diskutuojama apie KFB. Nors ne visi teoretikai ją išskiria, KFB tiriantys autoriai (Rampton 2008, Simões ir Matos 2008-9, Wrye 2009, Baumgardner 2011, Phillips ir Cree 2014, Maclaran 2015, Rivers 2017, Zimmerman 2017, Miyares 2018, Aránguez Sánchez 2019, Barriga 2020 ir kt.) teigia, kad ji kilo 2008–2012 m., kuomet po visą pasaulį išplito judėjimas „Me Too“, Indijoje įvykdytas žiaurus grupinis išžaginimas ir kt.; taip pat pasikeitė socialinis, politinis, ekonominis, technologinis kontekstas. Dažniausiai teoretikų įvardijami KFB bruožai – moterų įgalinimo siekis; sąryšingumas (angl. *intersectionality*); naujausių technologijų, interneto ir socialinių medijų naudojimas arba, tiksliau, kaip įvardina Baumgardner (2011), jų pasitelkimas buriant kaip niekad gausią tarptautinę „virtualiąją bendruomenę“. ³⁹ Ši banga taip pat išsiskiria tematine įvairove: jos atstovai „atgaivina“ ankstesnių feminizmo bangų temas ir kartu nagrinėja aktualiausias tarpdisciplinines šių laikų temas („žagavimo kultūra“; emocinė, psichinė ir fizinė moterų sveikata, sveika gyvensena, ekologija, visų tipų priepaudos ir diskriminacijos mažinimas ir pan.).⁴⁰ Siekiama iš esmės įsigilinti į moterims kylančias problemas, jų priežastis ir sąsajas; ieškoti sprendimo būdų ir ugdyti visuomenės sąmoningumą.

Kalbant apie feminizmą Ispanijoje, pirmąkart moterims suteikta teisė balsuoti Antrosios Ispanijos respublikos (1931–1939) metais, o Francisco Franco diktatūros laikotarpiu (1939-1975) lyčių lygybės klausimai buvo visiškai užmiršti. Šių laikų Ispanijoje feminizmas dažnai minimas ir aptariamas žiniasklaidoje, politiniame diskurse, literatūroje ir netgi muzikoje. Štai, pavyzdžiui, kovo 8-osios himnu pramintos dainos „Lo malo“ – *reggaeton* muzikos žanro dainos – teksto kūrėja, dainininkė Brisa Fenoy siekia „feminizuoti“ šį muzikinį žanrą, nes jo dainų tekstuose skleidžiamas moteris žeidžiantis požiūris.⁴¹ Ispanijos radikalieji

---

³⁷ LENS.org: <https://www.lens.org/lens/search/scholar/list?q=feminism&preview=true> [žiūrėta 2021 01 13].

³⁸ Shiva, N., & Nosrat Kharazmi, Z. (2019). The Fourth Wave of Feminism and the Lack of Social Realism in Cyberspace. *Journal of Cyberspace Studies*, 3(2), 129-146.

³⁹ Looft, R. (2017). #girlgaze: photography, fourth wave feminism, and social media advocacy. *Continuum*, 31(6), 892-902.

⁴⁰ Wrye, H. K. (2009). The fourth wave of feminism: Psychoanalytic perspectives introductory remarks. *Studies in Gender and Sexuality*, 10(4), 185-189.

⁴¹ Domènech, A. (2018). El potente mensaje feminista de 'Lo malo' de Aitana War (OT). *La Vanguardia*. <https://www.lavanguardia.com/gente/20180309/441334824115/dia-mujer-8m-huelga-feminista-aitana-ana-guerra-lo-malo-lyrics.html> [žiūrėta 2021 02 22]

dešinieji feminizmas dažnai įvardina kaip nereikalingą triukšmą keliantį ir smerktiną reiškinį. Šių politinių pažiūrų atstovai sukūrė Ispanijoje dabar plačiai paplitusį terminą „feminacés“ (isp. *feminazis*), kuris daugiausiai taikomas radikaliosioms feministėms. Dėl savo romanuose pateikiamo požiūrio į moteris feminisčių nuolat kritikuojamas garsus rašytojas Arturo Pérez-Reverte nevengia pašiepti radikaliųjų feminisčių ir dažnai įsivelia į plačiai žiniasklaidoje nuaidinčius ir polemiką visuomenėje keliančius ginčus su šios srovės atstovėmis.⁴²

Įvairiuose Ispanijos miestuose moters dienos proga į gatves išeina tūkstančiai žmonių (2020 m. vien Madride į gatves išėjo 120 tūkst., Barselonoje – 50 tūkst. žmonių). Mintimis ir nuotraukomis feministinių manifestacijų dalyviai instagrame dalinasi naudodami grotažymes #8M, #8MhuelgaFeminista, #M8GrebaFeminista, #MarchaDeMujeres ir kt. Tinklalapyje „Comisión 8M“ teikiama visapusiška informacija apie feministines manifestacijas visoje Ispanijoje. Kaip būdinga KFB, akcentuojamas žodis „įvairovė“ (tapatybių, šnektų, interesų, gyvenimo būdo, pažiūrų), siekis palaikyti ryšius su kitų valstybių feministinėmis organizacijomis, manifestacijų organizatorėmis.⁴³

Instagrame apskritai yra daugybė gausiai sekamų ispanų feminisčių – tarp jų yra dietologų, aktorių, psichologų, sveikos gyvensenos ar konsultuojamojo ugdymo (angl. *coaching*) specialistų (pvz. Camila Serna, Miriam Sanchez, Nutricionista Victoria Lozada, Stefy Fernandez) – paskyrų, kuriose, be kitų temų, paliečiama feminizmo tematika. Tokiais socialinių tinklų judėjimais kaip kataloniškasis #Onsonlesdone ar ispaniškasis #Nosinmujeres siekiama pasipriešinti lytinei diskriminacijai „paviešinant“ moterų pasiekimus.⁴⁴ #Nosinmujeres – tai judėjimas, inicijuotas daugiau nei 50-ies vyrų ekonomistų ir akademikų, atsisakančių dalyvauti debatuose, jei į juos nepakviesta nei viena moteris.⁴⁵ Vėliau sukurtas ir to paties pavadinimo internetinis tinklalapis, kuriame moterys politologės (daugiausiai iš ispanakalbių šalių, bet taip pat Kanados, JAV, JK, Šveicarijos ir kt.) publikuoja savo tyrimus, informaciją apie renginius politologinėmis temomis.⁴⁶ Šio projekto tikslas – skatinti, gerinti ir

---

⁴² Potašenko, M. A. (2019). Arturo Pérezas-Reverte: „Juk ne tas pats, ką sako radikali feministė ir Nobelio premijos laureatas“. *Literatūra ir menas*: 3680 / 9, 2019-05-03. <https://literaturairmenas.lt/literatura/arturo-perezas-reverte-juk-ne-tas-pats-ka-sako-radikali-feministe-ir-nobelio-premijos-laureatas> [žiūrėta 2021 02 22]

⁴³ Comisión 8M. Hacia la huelga feminista: <https://hacialahuelgafeminista.org/comision/> [žiūrėta 2021 02 22]

⁴⁴ Sánchez-Gutiérrez, B. (ed.) (2018). *Feminismo, investigación y comunicación: una aproximación plural a la representación de las mujeres*. Sevilla: Egregius.

⁴⁵ Sanjuán Jurado, L., García Carrera, C. (2018). Cambiando la perspectiva masculina de la comunicación y los medios de comunicación: buenas prácticas y herramientas. En B. Sánchez-Gutiérrez (Ed.), *Feminismo, investigación y comunicación: una aproximación plural a la representación de las mujeres* (pp. 73-83). Sevilla: Egregius, p. 81.

⁴⁶ Red de Politologas #NoSinMujeres: <https://www.nosinmujeres.com/politologas/> [žiūrėta 2021 02 05]

padaryti geriau matomą moterų, tiriančių Lotynų Amerikos politines sistemas, mokslinę veiklą bei paskatinti pliuralizmą, debatus ir kritiką akademinėje ir viešojoje erdvėje.⁴⁷

Su smurtu dėl lyties susijusios bylos sulaukia didžiulio Ispanijos visuomenės atsako ir išplinta kitose ispanakalbėse šalyse dėl tokių socialinių tinklų „grotažymės judėjimų“ kaip #NiUnaMenos; smurto dėl lyties aukoms atminti skirtų #Femicidio ir #PorEllas. Kaip protestas prieš 2014 m. Ispanijoje pasiūlytą įstatymo projektą dėl aborto kilo #mibomboesmio. Bylos „La Manada“ sukelti protestai dėl Ispanijos Aukščiausiojo Teismo⁴⁸ ir Navaros Apeliacinio teismo nuosprendžio⁴⁹ taip pat persikėlė į virtualiąją erdvę: nuomonių poliarizaciją įrodo⁵⁰ grotažymės #YoSiTeCreo („Aš tavimi tikiu“) ir #YoNoTeCreo („Aš tavimi netikiu“) (ne)solidarumui su išžaginta mergina išreikšti; taip pat #NoEsNo, #hermanayotecreo, #LaManadaAndaSuelta, kuriomis reiškiamas pasipiktinimas dėl per švelnios smurtautojams teismo skirtos bausmės. Kita socialinėse medijose populiarūs grotažymės #AnaOrantes referuoja į 1997 m. bylą: Ana Orantes kreipėsi pagalbos dėl smurto šeimoje, tačiau nesulaukė pagalbos; vėliau sutuoktinis apipylė ją benzinu ir sudegino. Apie šią bylą knygą parašiusi žurnalistė, feministė Nuria Varela teigia, kad šalį sukėtusi Ana Orantes byla žymėjo naują etapą: „nutraukta tyla“, priimti nauji įstatymai dėl smurto šeimoje, viešojoje erdvėje pradėti svarstyti ir į politinę darbotvarkę įtraukti klausimai, iki tol laikyti tabu.⁵¹

Internetu prieinamuose didžiųjų Ispanijos universitetų žurnaluose (*Investigaciones Feministas; Dossiers Feministes; Arenal. Revista de historia de las mujeres; Asparkia. Investigación feminista; Clepsydra; Cuadernos Koré* ir kt.) pateikiami skirtingų disciplinų mokslininkų straipsniai, įvairiais pjūviais nagrinėjantys feminizmą. Neabejotinai daugiausiai mokslinių darbų apie šiuolaikinį Ispanijos socialinių medijų feminizmą yra parašiusi dr. Sonia Núñez Puente. Yra ir darbų, nagrinėjančių feministines instagramo paskyras, pavyzdžiui, Soler (2020) analizuoja šias paskyras: Feminista Ilustrada, Devermut ir Flavita Banana. Visgi

---

⁴⁷ Red de Politologas #NoSinMujeres: <https://www.nosinmujeres.com/quienes-somos/> [žiūrėta 2021 02 05]

⁴⁸ Acosta Lorente, M. (2019). La Manada y la estrategia social y política del machismo. Todo se manipula para negar la existencia de la violencia contra las mujeres. *El País*.
https://elpais.com/elpais/2019/06/26/mujeres/1561539735_522160.html [žiūrėta 2021 02 06]

⁴⁹ Urbina, S. (2018). "La Justicia es ahora una manada contra las mujeres". *Levante. El Mercantil Valenciano*.
<https://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2018/06/22/concentracion-valencia-libertad-manada-pamplona/1735457.html> [žiūrėta 2021 02 05]

⁵⁰ Núñez Puente, S.; Fernández Romero, D. (2009), Posverdad y victimización en Twitter ante el caso de La Manada: propuesta de un marco analítico a partir del testimonio ético. *Investigaciones Feministas*: 10(2) 2019: 385-398.

⁵¹ Grupo de Macroeconomía y Género en América Latina y el Caribe (2013). El discurso político es que las políticas de igualdad son cuestiones de lujo. Argentina.
http://www.gemlac.org/index.php?option=com_content&view=article&id=102:el-discurso-politico-es-que-las-politicas-de-igualdad-son-cuestiones-de-lujo&catid=33&Itemid=162 [žiūrėta 2021 02 05]

Ispanijos akademinėje plotmėje socialinių medijų feminizmo aktyvizmas nedaug tyrinėtas iš šiame darbe pasirinktos perspektyvos – KFB kontekste. Taigi šiuo darbu siekiama praplėsti tiek Lietuvos, tiek Ispanijos šiuolaikinio feminizmo tyrimų lauką.

Teorinėje dalyje pateikiant tyrėjų išskirtus visų keturių feminizmo bangų bruožus įprasminama teorija, kuri padeda geriau suprasti feminizmo judėjimo raidą, jo vystymosi etapus, kintančią kiekvienos bangos lyties ir lyčių lygybės sampratą, veikimo ir raiškos būdus, problematiką ir temas. Šiame darbe analizuojamos Ispanijos feministės aktyvizmo veiklą pradėjo per pastarąjį dešimtmetį (KFB laikotarpiu) daugiausiai socialinėse medijose (visų tyrėjų išskiriamas KFB bruožas) – tai leidžia kelti ginamąjį teiginį, jog jos yra KFB atstovės.

Darbo problema – Ispanijoje feministinės temos aktualios politiškai, tačiau trūksta šiuolaikinių feministinių socialinių medijų judėjimų tyrimų, kurie dabartinius atvejus bandytų nagrinėti per keturių bangų prizmę. Būtent todėl aktualu tirti naujausius aktyvizmo pavyzdžius, bandant suprasti, ką ir kaip nagrinėja šiuolaikinės socialinių medijų feministės, kuriai bangai jos priskirtinos; tikrinant, ar KFB skiriamieji bruožai yra esminiai. Tai ištyrus galima daugiau suprasti apie šiuolaikinius feministinius judėjimus ir apie patį skirstymo į bangas adekvatumą.

Darbo tikslas – išanalizuoti tris šiuolaikinių Ispanijos socialinių medijų feminisčių atvejus – Moderna de Pueblo, Feminista Ilustrada ir Devermut – ir ištirti, ar jie priskirtini KFB arba kuriai nors kitai feminizmo bangai.

Darbo uždaviniai:

1. Identifikuoti keturių feminizmo bangų lyties ir lyčių lygybės sampratą, tematinis ir veikimo bei raiškos bruožus.
2. Identifikuoti trijų feministinių socialinių medijų paskyrų ir jų kūrėjų pasisakymų lyties ir lyčių lygybės sampratą, tematinis ir veikimo bei raiškos bruožus.
3. Palyginti analizuojamas feministes tarpusavyje, siekiant atskleisti, kokie yra esminiai jas vienijantys ir skiriantys bruožai.
4. Priskirti arba nepriskirti analizuojamas feministes t. t. feminizmo bangai bei srovei argumentuojant, kodėl.

Tyrimo metodai: darbe atliekama kokybinė atvejo studija, remiamasi pirminiais (feminisčių paskyrų ir pasisakymų analizė) ir antriniais (mokslinė literatūra) duomenų šaltiniais. Pirminiai šaltiniai analizuojami taikant turinio analizę.

Tyrimo objektas – trys šiuolaikinių Ispanijos socialinių medijų feminizmo aktyvisčių paskyros ir jų kūrėjų (Moderna de Pueblo (Raquel Córcoles), Feminista Ilustrada (María Murnau) ir Devermut (Marta Cillán ir Sara Giménez)) pasisakymai. Šios feministės pasirinktos pagal aktyvumą ir žinomumą (visos jos patenka į sekamiausių Ispanijos feministinių instagramo paskyrų ketvertuką).⁵² Ankstesniuose tyrimuose jau įrodyta, kad žiniasklaidos ir socialinių medijų specialistai, išnaudodami technologinių komunikacijos priemonių teikiamas galimybes, gali daryti didelę įtaką visuomenei, netgi identiteto formavimuisi, o kadangi aktyvizmas socialinėse medijose yra naujas reiškinys, jam geriau suvokti reikia atlikti daugiau tyrimų (Crameri 2015, 117). Galima teigti, jog Ispanijos feministės, veikiančios „virtualiosiose bendruomenėse“, taip pat formuoja savo sekėjų identitetą, savivoką ir požiūrį į lytinę tapatybę ir lyčių lygybę. Būtent todėl verta jas analizuoti. Šie iliustratyvūs feministinio aktyvizmo pavyzdžiai leidžia susidaryti bendrą šiuolaikinio Ispanijos feministinio aktyvizmo vaizdą, išvelgti tendencijas ir suvokti jo problematiką. Siekiant susidaryti kuo platesnį vaizdą apie šių feminisčių veiklą ir nuostatas, taip pat nagrinėjama, ką ir kaip šių trijų paskyrų kūrėjos komunikuoja viešojoje erdvėje, kokias priemones pasitelkia, kokie yra jų veikimo ir raiškos būdai bei priemonės. Analizuojant, kokią žinutę siunčia, kokias temas nagrinėja, kokius raktažodžius vartoja ir t.t., remiamasi jų instagramo paskyrų publikacijomis, pasisakymais ir interviu televizijos laidoms, dienraščiams ar žurnalams; vaizdo įrašais „YouTube“ socialiniame tinkle.

Kalbant apie struktūrą, darbą sudaro turinys, įvadas, teorinė ir metodologinė dalis, analizė, išvados, literatūros ir šaltinių sąrašas bei santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Įvade pristatomas darbo objektas, tikslas, tyrimo problema ir uždaviniai, tyrimo metodai ir darbo struktūra. Teorija ir metodologija šiame darbe yra ganėtinai glaudžiai integruotos. Teorinėje dalyje pristatomi teoretikų išskiriami feminizmo bangų bruožai. Remiamasi aktualiausiais moksliniuose žurnaluose publikuotais straipsniais: įvairių šalių mokslininkų straipsniais, kuriuose nagrinėjamos feminizmo bangos ir srovės, šiuolaikinis feministinis aktyvizmas, feministinės paskyros socialinėse medijose, feministiniai judėjimai Ispanijoje, kt. Metodologinėje dalyje detaliau paaiškinama, kokie ir kaip metodai taikomi analizuojant tyrimo objektą, kaip bus operacionalizuojami feminizmo bangų bruožai nagrinėjant ispanių atvejus. Analizės dalyje nagrinėjami esminiai šiuolaikinių Ispanijos socialinių medijų feminisčių aktyvizmo bruožai, tikrinama, ar jos gali būti laikomos KFB arba kurios nors kitos bangos

---

⁵² Barrachina, S. G. (2019). ¿En qué contribuye el feminismo producido en las redes sociales a la agenda feminista? *Dossiers feministes*, (25), p. 154.

atstovėmis. Duomenys tikrinami teorinėje ir metodologinėje dalyje nurodytais pjūviais ir aptartais būdais. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, apibendrinančios, kas yra pasirinktos sekamiausios šiuolaikinės Ispanijos socialinių medijų feministės, kuo pasižymi jų socialinėse medijose vykdomas aktyvizmas; ką naujo, išanalizavus tris šios bangos atstovių atvejus, galima pasakyti apie skirstymą į bangas ir tyrėjų kvestionuojamą KFB, ir ką tai sako apie platesnę feminizmo raidą.

1. Teorinė dalis: keturios feminizmo bangos

Vadovaujantis akademinės literatūros ir analitinių straipsnių analize, šioje dalyje pristatomi esminiai keturių feminizmo bangų bruožai, kurie vėliau operacionalizuojami metodologinėje ir tikrinami analizės dalyje. Pirmiausia apibrėžiamas t. t. bangos laikotarpis, pristatomos pagrindinės tarp akademikų vykstančios diskusijos dėl jų datavimo, prioritetinių sričių ir problematikos; lyties ir lyčių lygybės sampratos; veikimo ir raiškos būdų ir pan. PFB mokslininkų sutartinai laikoma pasibaigusia ir analizuojama mažiausiai, todėl šio darbo analizei ji nerelevantiška ir yra pristatoma glausčiausiai, iš istorinės perspektyvos. Žemiau pateikiamoje lentelėje susistemintai pateikiami literatūros sąrašė nurodytų teoretikų išskirti bruožai. Visų keturių feminizmo bangų bruožai pristatomi per tris pjūvius: lyties ir lyčių lygybės samprata; svarbiausios temos (raktiniai žodžiai) bei veikimo ir raiškos būdai.

1 lentelė. *Keturių feminizmo bangų bruožai*

Pirmoji feminizmo banga	Antroji feminizmo banga	Trečioji feminizmo banga	Ketvirtoji feminizmo banga
<p>Lyties ir lyčių lygybės samprata</p> <p>a) Lyties samprata: binarinė; lytis suprantama kaip morfologinių ir fiziologinių savybių visuma.</p> <p>b) Lyčių lygybės samprata: įstatyminė lygybė, vienodos pilietinės teisės.</p>	<p>Lyties ir lyčių lygybės samprata</p> <p>a) Lyties samprata: binarinė; lytis suprantama kaip morfologinių ir fiziologinių savybių visuma.</p> <p>b) Lyčių lygybės samprata: sociopolitinė ir kultūrinė lygybė; lygios teisės į darbą, švietimą.</p>	<p>Lyties ir lyčių lygybės samprata</p> <p>a) Lyties samprata: daugialypė; išskiriama biologinė ir socialinė lyties samprata; lytis suvokiama kaip performansas; dirbtinis socialinis konstruktas, <i>fluid</i> kategorija; išskiriama daugiau nei viena socialinė lytis.</p>	<p>Lyties ir lyčių lygybės samprata</p> <p>a) Lyties samprata: daugialypė, socialinė lytis suvokiama kaip socialinis, kultūrinis konstruktas, o biologinė lytis – kaip įgimta ir nekeičiama biologinių savybių visuma.</p> <p>b) Lyčių lygybės samprata:</p>

		<p>b) Lyčių lygybės samprata: kultūrinė ir sociopolitinė lygybė, lyčių lygybė suvokiama kaip abiejų socialinių lyčių teisė būti skirtingiems ir vertinamiems.</p>	<p>sociopolitinė ir kultūrinė lygybė; lytinė diskriminacija suvokiama remiantis sąryšingumu: moterys, kaip seksizmo aukos, yra susijusios su rasizmo, klasizmo ir kitų opresinių ideologijų aukomis.</p>
<p>Pagrindinės temos</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Teisinė ir politinė lyčių lygybė 2. Moters teisinė nepriklausomybė 3. Moterų rinkimų, balsavimo teisė 4. Teisė į švietimą ir mokslą 5. Teisė į privačią nuosavybę 6. Teisė į visuomeninę veiklą ir dalyvavimą politikoje. 7. Lygios teisės santuokoje 8. Vergijos smerkimas, abolicionizmas 	<p>Pagrindinės temos</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Teisinė lygybė 2. Moterų dalyvavimas viešajame gyvenime 3. Seksizmas 4. Patriarchatas 5. Reprodukcinės teisės (aborto teisės, motinystė) 6. Gimstamumo reguliavimas 7. Moteriškumas 8. Moters seksualumas ir jo raiška 9. Smurtas šeimoje, seksualinis išnaudojimas 10. Lyčių lygiateisiškumo įstatyminių garantijų sukūrimas 11. Reglamentavimas žiaurų elgesį patyrusių moterų apsaugai 12. Darbo pasidalijimas šeimoje 	<p>Pagrindinės temos</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. LGBTQ teisės 2. Lytinių mažumų teisės 3. Homoseksualumas 4. Vyriškumas 5. Moteriškumas 6. Lyčių vaidmenys 7. Lytinė tapatybė 8. Lytinė diskriminacija 9. Seksualumas 10. Kūnas kaip saviraiškos priemonė 11. Laisvė kontroliuoti ir „valdyti“ kūną pagal asmeninius norus 12. Lyčių vaidmenų vaizdavimas žiniasklaidoje ir kine 	<p>Pagrindinės temos</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Moterų įgalėjimas 2. Žagavimo kultūra (seksualinis priekabiavimas, smurtas dėl lyties ir kt.) 3. LGBT teisės 4. Lytinis švietimas 5. Lytinė diskriminacija 6. Patriarchaliniai stereotipai žiniasklaidoje, socialinėse medijose ir kine 7. <i>Body shaming</i>: nerealistiški grožio standartai (liesumo ir jaunystės kultas) 8. Moterų emocinė, psichinė ir fizinė sveikata 9. Reprodukcinės teisės 10. Prekyba žmonėmis 11. Toksiški santykiai 12. Skurdo feminizacija

			13. Feminizmo globalizacija
<p>Veikimo ir raiškos būdai</p> <p>a) Dalyvauja daugiausiai baltaodės vidurinėsios klasės moterys: sufražistės, prohibicionistės, aboliucionistės</p> <p>b) Populiariausi veikimo būdai: manifestacijos, protestai, viešos akcijos, paskaitos.</p>	<p>Veikimo ir raiškos būdai</p> <p>a) Dalyvauja daugiausiai baltaodės moterys (įtraukiamos ir lesbietės bei etninių mažumų moterys); „sąmoningumo ugdymo“ grupės; „Moterų išsilaisvinimo“ judėjimas; kuriamos moterų paramos grupės ir organizacijos;</p> <p>b) Populiariausi veikimo būdai: viešieji forumai, diskusijos apie moterų teises ir pan.; „sąmoningumo ugdymo“ metodas; kuriama feminizmo teorija ir metodologija, lyčių studijos įtraukiamos į universitetinių aukštųjų mokyklų programas, moterų rašomos knygos apie feminizmą, moteriškumą; pradedama analizuoti lyčių reprezentacija medijose, žeminančią moters reprezentaciją mene. Susiformuoja feminizmo srovės, konfrontuojančios tarpusavyje.</p>	<p>Veikimo ir raiškos būdai</p> <p>a) Dalyvauja skirtingų rasių, seksualinės orientacijos, lyčių (moterys, vyrai, translyčiai) asmenys</p> <p>b) Populiariausi veikimo būdai: individualizuotas, „lankstus“ aktyvizmas; feministinių žurnalų ir knygų leidyba; atsiranda feministinė kino teorija, feministiniai tinklaraščiai; paskaitos.</p>	<p>Veikimo ir raiškos būdai</p> <p>a) Dalyvauja daugiausiai jaunos, technologiškai raštingos vidurinėsios arba aukštesnės socialinės klasės moterys (dažnai tai būna garsenybės arba „influencerės“) iš išsivysčiusių šalių</p> <p>b) Populiariausi veikimo būdai: tarptautinės „virtualiąsias bendruomenes“ buriantis aktyvizmas socialinėse medijose; feministiniai tinklaraščiai, komiksai ir karikatūros; masinės demonstracijos; socialinių tinklų feminizmo kampanijos („#MeToo“, „#YesAllWomen“, kt.); feministinių idėjų sklaida įvairiais pavidalais: feministinės dainos; (radijo) laidos; feministiniai (<i>online</i>) seminarai, debatai; įvairūs daiktai su feministiniais užrašais; „sąmoningumo ugdymo“ metodas..</p>

Šaltinis: sudaryta autorės

1.1 Pirmoji feminizmo banga

Dėl tikslaus PFB, kaip ir dėl vėlesnių bangų, laikotarpio nesutariama. Rahder ir Altília (2004) nurodo 1830 – 1900 m.,⁵³ Pavilionienės nurodomas laikotarpis: XIX a. – XX a. vidurys, nors feminizmo ištakos, pasak autorės, – XV–XIX a. pavienių moterų kūrybinė bei visuomeninė veikla (XV a. prancūzų rašytoja C. de Pisan, XVIII–XIX a. anglų rašytojos M. Astell ir M. Wollstonecraft, JAV visuomenės veikėja S. M. Fuller) ir organizuota moterų veikla, Prancūzijos revoliucijos amžininkų laisvės, lygybės, racionalizmo idealų siekiai, utopinio socializmo šalininkų lyčių lygybės, moterų politinių teisių reikalavimai.⁵⁴

1.1.1. Pirmosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata

Iki PFB moterų teisės buvo prilyginamos vergų teisėms, jos neturėjo teisės balsuoti, teisės į turtą ar vaikus, buvo pavaldžios vyrams. XIX a. pab., Didžiojoje Britanijoje ėmus kurtis moterų balsavimo teisės draugijoms, kilo sufražizmas (angl. *suffrage* – rinkimo teisė, lot. *suffragium* – balsavimas) – visuomeninis moterų judėjimas dėl balsavimo teisės suteikimo moterims, lygių moterų ir vyrų rinkimų teisių ir vienodų teisių prieš įstatymus įtvirtinimo. Amerikietė Aileen Kraditor tvirtina, kad ankstyvieji sufražisčių argumentai reikalavo politinės lygybės „tuo pačiu pagrindu, kuriuo kolonijų vyrai dviem kartomis anksčiau reikalavo sau politinės lygybės su jų valdovais anglais“.⁵⁵

Remiantis Elshtain (2002), svarbiausios sufražisčių išvados buvo tokios: privati moralė gali būti taikoma viešajame lygmenyje; viešieji asmenys turi būti vertinami pagal griežtus privačios sferos kriterijus; viešos (a)moralios savybės, kuriomis pasižymi vyrai, tikriausiai yra įgimtos vyriškajam charakteriui, tačiau vyrus, kaip ir viešąjį gyvenimą įsileidus į jį moteris, galima pakeisti; savybės, kuriomis pasižymi moterys, yra įgimtos, o ne suformuotos jų priverstinio prisirišimo prie namų.⁵⁶ Sufražistės (kurių idėjas vėliau perėmė AFB liberaliosios feministės) teigė, kad vyrai politiką padarė atgrasiai ir ji pasikeis tik tuomet, kai jos ims moterys. Anot autorės, pabrėžtinai sufražisčių tvirtinimas, kad jos dorybingesnės už vyrus, rodo, jog nuo „teisingumu“ grindžiamų argumentų už balsavimo teisę judėjimas perėjo prie argumentų, grindžiamų „naudingumu“.

---

⁵³ Rahder, B., & Altília, C. (2004). Where is feminism in planning going? Appropriation or transformation?. *Planning Theory*, 3(2), 107-116.

⁵⁴ Pavilionienė, M., A. Feminizmas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/feminizmas/> [žiūrėta 2021 02 23]

⁵⁵ Elshtain, B., J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai, p. 250.

⁵⁶ Elshtain, B., J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai, p. 254.

1.1.2. Pirmosios feminizmo bangos problematika ir temos

Žymiausios PFB veikėjos (amerikietės E. C. Stanton, S. B. Anthony, S. ir A. Grimké, S. Truth) pasisakė prieš vergiją, lytinį smurtą, už moterų balsavimo teisę, teisę į švietimą, privačią nuosavybę, dalyvavimą politikoje, lygias teises santuokoje.⁵⁷ XX a. pradžioje Skandinavijos šalyse kūrėsi moterų socialliberalios feministinės organizacijos. Vokiečių socialistės (R. Luksemburg, E. Marx-Aveling) gynė proletarių interesus, rusų marksistės (N. Krupskaja, A. Kollontaj) kovojo dėl socialinės lyčių lygybės, abortų legalizavimo, kėlė vaikų globos problemas. JAV anarchistė E. Goldman neigė privačią nuosavybę ir tradicinę dorovės sampratą.⁵⁸ Feminizmo raidą lėmė šie veikalai: H. Taylor „Politinių teisių suteikimas moterims“ (*Enfranchisement of Women* 1851), J. S. Millio „Moterų pavergimas“ (*The Subjection of Women* 1869), A. Bebelio „Moteris ir socializmas“ (*Die Frau und der Sozialismus* 1879).

Nors PFB pavyko „išsikovoti“ moterų balsavimo teisę, moters teisinę nepriklausomybę, teisę į švietimą ir mokslą bei visuomeninę veiklą, visi užsibrėžti tikslai nebuvo pasiekti: cituojant Elshtain (2002), „struktūros iš esmės liko nepakitusios <...> ekonominės bei politinės realijos neprarado savo gyvybingumo. Moterys nebalsavo kaip blokas ir nesibūrė į politinius judėjimus, kad paremtų savo „interesus“ t.t. poreikius paversdamos interesais.⁵⁹ Suvokusios, jog lygios politinės teisės dar neužtikrina lygių galimybių, moterys privalėjo kvestionuoti galios struktūras ir kiek vėliau susivienijo naujai feminizmo bangai.

1.1.3. Pirmosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai

Feminizmas, XVIII a. Vakarų Europoje prasidėjęs kaip moterų emancipacijos judėjimas, „pamažu įsitvirtino kaip t. t. teorinė pozicija, išlaikanti ryšį su politine feminizmo programa“.⁶⁰ XIX a. pab. anglų sufražistė H. Auclert feminizmo terminą pavartojo baltųjų vidurinės klasės moterų judėjimui apibūdinti. PFB judėjime iš tiesų daugiausiai dalyvavo baltaodės sufražistės, prohibicionistės, aboliucionistės, rengusios manifestacijas, protestus, viešas akcijas, paskaitas.

---

⁵⁷ Pavilionienė, M., A. Feminizmas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/feminizmas/> [žiūrėta 2021 02 23]

⁵⁸ Pavilionienė, M., A. Feminizmas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/feminizmas/> [žiūrėta 2021 02 23]

⁵⁹ Elshtain, B., J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai, p. 254.

⁶⁰ Miniotaitė, G. (2002). *Feminizmo iššūkiai tarptautinių santykių teorijai*. Vilnius: Logos, 82-95.

Trumpai pristatant esmines PFB datas, svarbu paminėti, 1848 m. „Seneca Fallse“ moterų suvažiavimą Niujorko valstijoje, kuris žymėjo organizuoto moterų judėjimo pradžią. 1903 m. Didžiosios Britanijos politinė aktyvistė E. Pankhurst įkūrė Moterų socialinę ir politinę sąjungą. 1912 m., kai tuometis Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas pažadėjo suteikti balsavimo teisę moterims, bet vėliau persigalvojo, judėjimo narės ėmė naudoti smurto taktiką, pvz., prisirakindavo prie geležinkelio bėgių, padegdavo pašto dėžutes, daužydavo t.t. institucijų langus, sprogdindavo bombas. 1918 m. Didžiojoje Britanijoje buvo suteikta balsavimo teisė turtingoms moterims nuo 30-ies metų, tai tapo pavyzdžiu kitoms valstybėms.⁶¹

1.2 Antroji feminizmo banga

AFB prasidėjo XX a. 6–7 dešimtmetyje, kai neišvengiamai reikėjo persvarstyti problemas, keliamas patriarchalinėje visuomenėje ir šeimoje bei kapitalistinio darbo pasidalijimo. Mokslininkai nesutaria dėl tikslaus šios bangos datavimo, pvz., Rahder ir Altilia (2004) AFB laikotarpiu laiko 1960 – 1980 m.;⁶² Cabrera et al. (2021) ir Scholz (2010) teigimu, ji prasidėjo 7 dešimtmetyje, JAV kilus protestams prieš grožio konkursus.⁶³ Vis dėlto, daugelis mokslininkų sutaria, kad esminiu postūmiu AFB tapo vyrų grįžimas iš karo, kuomet moterys buvo išstumtos iš darbo rinkos ir, trumpai patyrusios finansinę nepriklausomybę, pamažu buvo sugrąžintos į namus, vėl priverstos pirmenybę teikti vaikų ir vyrų poreikiams.

1.2.1 Antrosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata

AFB lyties samprata – binarinė, tad išskiriamos tik dvi lytys: vyrai ir moterys. Šios bangos feministės daugiausiai nagrinėja teisinę ir kultūrinę lyčių nelygybę. Siekia lygių teisių dalyvauti viešajame gyvenime, teisės į švietimą, darbą (ne tik dirbti, bet ir gauti vienodą darbo užmokestį, pensiją ir pan.). Konkrečiau, rengia viešas paskaitas ir manifestacijas, protestuoja, kad būtų įsteigtos valstybinės lyčių lygybės priežiūros institucijos, sukurtos lyčių lygiateisiškumo įstatyminės garantijos, užtikrinama ir reglamenuojama smurtą šeimoje ar seksualinę prievartą patyrusių moterų apsauga. Taip pat AFB atstovės ima kalbėti apie reprodukcines teises, kurias, plačiai kalbant, apima teisė į abortą, motinystės atostogas, gimstamumo reguliavimą, vaikų priežiūros ir namų ruošos darbų pasidalijimą šeimoje. Kalbėdamos apie kultūrinę lyčių nelygybę, AFB aptaria patriarchalinėje visuomenėje nuo senų laikų įsigalėjusią (todėl sunkiai išgyvendinamą) seksizmo politiką, dėl kurios moterys yra

⁶¹ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Sufražizmas. <https://www.vle.lt/straipsnis/sufrazizmas/> [žiūrėta 2021 02 23]

⁶² Rahder, B., & Altilia, C. (2004). Where is feminism in planning going? Appropriation or transformation?. *Planning Theory*, 3(2), 107-116.

⁶³ Scholz, S. (2010). *Feminism: a beginner's guide*. Oxford: Oneworld, p. 87.

pavaldžios ar priklausomos nuo vyrų ir, išreikšdamos savotišką protestą prieš ją, ima viešai kalbėti ir gilintis į moters pasąmonę ir tapatybę.

Klasikiniu feminizmo veikalu laikomoje dviejų tomų knygoje „Antroji lytis“ Simone de Beauvoir pateikia polemiskų, moteriškumą aukštinančių teiginių, pavyzdžiui, kad moterimi ne gimstama, o tampama; „Moteris yra prakilni tikrovė, nes vyras ją mato tokią, koks pats nesiryžta būti“.⁶⁴ Nenuostabu, kad vos pasirodžiusi knyga sukėlė didžiulį skandalą visuomenėje: Vatikanas ją įtraukė į draudžiamų knygų sąrašą, Albert Camus ją pavadino „pasikėsiniu į prancūzų vyrus“.⁶⁵ Josep Maria Castellet, kurio dėka Ispanijoje pirmą kartą pasirodė knygos vertimas (į katalonų kalbą), „Antrąją lytį“ laiko viena pirmųjų knygų, paskatinusių visuomenę įsisąmoninti istorinę tarp vyrų ir moterų egzistuojančią nelygybę. Kaip teigė pati Beauvoir, noras rašyti apie buvimą ir tapimą moterimi atėjo suvokus, kad gyvena „vyrų pasaulyje“, nuo mažens buvo „maitinama“ patriarchaliniiais mitais ir kad būdama vyru į t. t. dalykus reaguotų visai kitaip.⁶⁶ Namų šeimininkės vaidmuo pokariu vėl tapo moters idealu, tačiau pasak Beauvoir, kūrybinis moterų potencialas gali skleistis tik joms išėjus iš namų į viešumą, dirbant.⁶⁷

Betty Friedan (1921–2006) – viena garsiausių AFB liberaliojo feminizmo atstovių; pirmoji Nacionalinės moterų organizacijos (angl. *National Organization for Women*) prezidentė, parašiusi kanoniniais tapusius feminizmo veikalus: „Moteriškumo mistika“ (angl. *The Feminine Mystique* 1963), „Tai pakeitė mano gyvenimą“ (*It Changed My Life* 1976), „Amžiaus šaltinis“ (*The Fountain of Age* 1993). Postfeministiniu laikomame veikale „Antrasis etapas“ (*The Second Stage* 1981) Friedan skelbia feminizmo pabaigą ir pradžia bendros moterų ir vyrų kovos dėl visuomeninių lyčių funkcijų pakeitimo.⁶⁸ Friedan rašė apie moterų judėjimą ir jo statusą visuomenėje, nagrinėjo senėjimo problemas. Remdamasi asmenine patirtimi, analizavo šiuolaikinės moters nepasitenkinimą tradiciniais namų šeimininkės ir motinos vaidmenimis.⁶⁹ Kaip pastebi Munro (2013), Friedan aršiai kovojo už moterų teises ir teigė, kad

---

⁶⁴ Gruodis, K. (sud.) (1995). *Feminizmo ekskursai. Moters samprata nuo Antikos iki Postmodernizmo*. Vilnius: Pradai.

⁶⁵ Vidales, R. (2019). Si no hubiéramos leído a Simone de Beauvoir... Madrid: *El País*.
https://elpais.com/cultura/2019/06/13/actualidad/1560444030_852036.html [žiūrėta 2020 09 25]

⁶⁶ Naïr, S. (2019). La revolución de ‘El segundo sexo’. Madrid: *El País*.
https://elpais.com/cultura/2019/06/14/babelia/1560512375_498749.html [žiūrėta 2021 03 10]

⁶⁷ Beauvoir, de S. (2010). *Antroji lytis*. Vilnius: Margi raštai, 856 p.

⁶⁸ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 576.

⁶⁹ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Betty Naomi Friedan. <https://www.vle.lt/straipsnis/betty-naomi-friedan/> [žiūrėta 2021 02 23]

tradiciniai lyčių vaidmenys riboja ne tik moteris, bet ir vyrus, tačiau kartu ji buvo tikra transfobė, o ankstyvaisiais veiklos metais – ir homofobė.⁷⁰ Cituojant Ślęczką (2005), iš pradžių radikalizmu šokiravusi Betty Friedan vizija per penkerius metus „smuktelėjo“ iki švelnių, sentimentalių, taikių, reformistinių „tikrojo“ judėjimo ištakų. Tuo metu pasirodęs Kate Millett feministinis manifestas „Lyčių politika“ (angl. *The sexual politics*) tampa savotišku atspirties tašku: nuo tada kova vyksta ne dėl egzistuojančios sistemos pakeitimo, moters dalios „palengvinimo“ ar vyrų ir moterų teisių suvienodinimo, o tam, kad būtų sugriauti visuomeninio gyvenimo, kuriame viešpatauja vyrai, sistemos pagrindai ir būtų panaikintas seksizmas.

Radikaliojo feminizmo atstovė Dorothy Dinnerstein knygoje „Undinė ir minotauras“ (angl. *The Mermaid and the minotaur*) teigia, kad būtina permąstyti galios santykius, moterys ir vyrai turi prisiimti vienodus vaidmenis šeimoje. Kalbama apie būtinybę ištrūkti iš egzistuojančių visuomenės gyvenimo taisyklių lyčių plotmėje, išsivaduoti nuo suakmenėjusių, simbiotinių vyrų ir moterų santykiuose vyraujančių šablonų, pagal kuriuos moterys „supa lopšelių“, o vyrai „valdo pasaulį“. Pačiame knygos pavadinime išreikšta ši opozicija: moteris yra Undinė, simbolizuojanti gelmę, iš kurios yra kilusi gyvybė, bet kurioje neįmanoma gyventi, o vyras – minotauras, pasitelkęs visa, kas gyva, besistengiantis viską numatyti, sutvarkyti, kontroliuoti.

Pasak Luce Irigaray, moterys negali arba joms bent jau sunku objektyvizuotis, o vyrai ne tik pateikia save kaip objektus, bet gali ir objektyvizuoti moteris. Vadinasi, moterims neleidžiama patekti į visuomenę ir kultūrą tokiu pat mastu kaip vyrams. Anot Irigaray, moterų padėtis šiuo atveju primena Markso požiūrį į proletariatą: Marksas teigė, kad proletarai yra visuomenėje, bet jie nėra visuomenės dalis. Socialine prasme – bent jau tradiciniu požiūriu – norėdamos įgyti socialinį personalumą, moterys priverstos prisitaikyti prie vyrų, taigi jos neturi savo identiteto. Savo ruožtu Irigaray teigia, jog turėti savo identitetą – būti „lytimi, kuri nėra lytis“ (i.e. kuri nėra visapuse, kadangi turi trūkumą, yra priklausoma) – reiškia būti išstumtai iš būties pilnatvės; o tai būtent ir reiškia būti „apleistai“. Taigi į visuomeninę sutartį moterys, kaip moterys, neįtraukiamos.⁷¹

Aptardama filosofijos istorijos figūras, pvz. Nietzsche, Heideggerį, Irigaray atkreipia dėmesį į slopinamus ir tylomis apeinamus dalykus: tai tokie feministėms svarbūs dalykai, kaip kūnas ir stichijos – vanduo, žemė, ugnis ir oras. Kadangi krikščioniškasis Dievas yra vyriškos

---

⁷⁰ Munro, E. (2013). Feminism: A fourth wave?. *Political insight*, 4(2).

⁷¹ Lechte, J. (2001). *Penkiasdešimt pagrindinių šiuolaikinių mąstytojų. Nuo struktūralizmo iki postmodernizmo*. Vilnius: Charibdė, p. 190.

vaizduotės pavyzdys, ir moterų patirtis, kaip atramos taškas, yra atmetama, tai Irigaray mano, kad reikia rasti figūrą, galinčią atspindėti moterišką vaizduotę. Moteriška dievybė turėtų suteikti formą įvairovei, skirtingumui, tapsmui, tėkmei, ritmams ir „kūno puikumui“ – kitaip tariant, dalykams, kurių įvaizdžiui patriarchalinė religinė patirtis negali suteikti gyvybingumo.⁷² Irigaray mano, kad moteris yra „kitumo prototipas“. Remdamasi Lacano teorija apie Realų, Simbolišką ir Vaizduotę, Irigaray pabrėžia neatitikimą tiek per „egalitarinį feminizmą“, tiek per feminizmą, apibrėžiantį moterį kaip trūkumą ir neišreiškiamą kitoniškumą.⁷³ Irigaray mėgina paneigti homogenines identiteto (vyro, moters) kategorijas, t.y., nesilaikant vyraujančios identitetų logikos, moterys nebūtinai turėtų būti moterys, o moteriškumas nebūtinai turėtų būti feministinis.⁷⁴

1.2.2 Antrosios feminizmo bangos problematika ir temos

Būtent AFB laikotarpiu atsirado feminizmo teorija ir metodologija, esminiai feminizmo filosofijos konceptai, tokie kaip patriarchatas ar seksizmas (vėliau tapę raktinėmis KFB sąvokomis). Trumpai pristatant šias sąvokas, seksizmas – tai žmonių diskriminacija ir (ar) neapykanta dėl jų lyties ignoruojant kitas asmens savybes arba įsitikinimas, kad viena lytis yra viršesnė, svarbesnė ar vertingesnė už kitą, taip pat moteriškas arba vyriškas šovinizmas, mizoginija, mizandrija, ginofobija (moterų baimė), androfobija (vyrų baimė).⁷⁵ Tai tokia lyčių politika ir ideologija, kuri leidžia ne tik diskriminuoti vieną lytį, bet ir vienai lyčiai engti ir išnaudoti kitą. Gali būti nukreiptas ir prieš interseksualus (žmones su abiejų lyčių požymiais), transseksualus (lytį pakeitusius žmones). Pasak Ślęczkos (2005), seksizmas prilygsta lytiniam rasizmui.⁷⁶ Šią nuostatą ypač išplėtoja KFB atstovės, lytinę diskriminaciją analizuodamos remdamosis sąryšingumu, t. y. pabrėždamos sąsajas tarp seksizmo, rasizmo, klasizmo ir kitų opresinių ideologijų.

Seksizmas gali būti t.t. elgsenos modelio pagrindas tiek individualiu, tiek visuomeniniu lygiu. Kaip rodo įvairūs sociologiniai tyrimai, seksizmas dažniausiai nukreiptas prieš moteris, kai vyrų dominavimas pasireiškia fiziniu, psichologiniu ir seksualiniu smurtu prieš moteris šeimoje. Seksizmas dažnai siejamas su prietarais ir stereotipais, pavyzdžiui, kad vyrai yra racionalūs, aktyvūs, nepriklausomi, o moterys – emocionalios, pasyvios, priklausomos. Kartais

---

⁷² Lechte, J. (2001), p. 191.

⁷³ Ten pat, p. 192.

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Seksizmas. <https://www.vle.lt/straipsnis/seksizmas/> [žiūrėta 2021 03 18]

⁷⁶ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 51.

jis pasireiškia nevienodu vyrų ir moterų darbo užmokesčiu ar įsidarbinimo galimybėmis, moterų vertinimu pagal išvaizdą, seksualumą. Įvairios seksizmo formos daugelyje šalių yra draudžiamos įstatymų.⁷⁷

Kitas esminis feminizmo terminas – patriarchytas (gr. *pater*, kilm. *patros* – tėvas + *archē* – valdžia). Tai pirminės gentinės visuomenės sandara, kuri remiasi patrilokaline santuoka, paveldimumu, įpėdinyste pagal vyriškąją liniją, vyrų įsigalėjimu įvairių lygių valdžios institucijose, šeimoje ir visuomenėje. Platonas ir Aristotelis teigė patriarchytą buvus nuo žmonijos pradžios. Tokią koncepciją (dažniausiai vadinamą patriarchyaline teorija) XIX a. antroje pusėje plėtoję H. S. Maine, C. N. Starcke, E. A. Westermarck ir kiti tvirtino, kad žmonijos istorijoje moterys niekada nevyravo šeimoje ir visuomenėje; pirmiausia esą susiklostė patriarchytas, kuris reiškė vyrų įsigalėjimą. F. Engelsas išplėtojo XIX a. evoliucionizmo teoretikų požiūrį į patriarchytą, kaip į universalią visuomenės raidos stadiją (neolito pabaiga ir geležies amžiaus pradžia), siejamą su gyvulininkyste ir ariamąja žemdirbyste, darbo pasidalijimu, privatinės nuosavybės atsiradimu, visuomenės susiskaldymu, pirminės gentinės visuomenės irimu ir klasių susidarymu. Vyrams ėmus vyrauti visose visuomenės gyvenimo srityse (gamyba, šeimos ir bendruomenės valdymas) moterų veikla buvo apribota šeima, namų ūkiu. Tokios visuomenės dažniausiai buvo vadinamos patriarchyalinėmis, vartojami patriarchyalinio gyvenimo būdo, patriarchyalinės vergovės ir kiti terminai. Nuo XX a. pirmos pusės funkcionalizmo ir struktūralizmo atstovai nepritarė patriarchytato, kaip visuomenės raidos etapo, traktavimui ir laikė jį tam tikru idealios visuomenės tipu arba modeliu, prie kurio visuomenės sandara galėjo daugiau ar mažiau priartėti.⁷⁸

AFB laikotarpiu susiformavo feminizmo srovės. Kaip minėta įvadinėje dalyje, pagrindinės ir teoretikų daugiausiai nagrinėjamos yra radikaliojo ir liberaliojo feminizmo srovės. Šių srovių atstovės iki šiol aršiai konfliktuoja ir nesutaria daugeliu klausimų. Liberaliosios feministės save laiko reformatoremis, o radikaliosios save – revoliucionierėmis. Radikaliosios feministės siekia drastiškai pertvarkyti visuomenę, kad vyrų viršenybė būtų panaikinta visose socialinėse ir ekonominėse sferose (ši idėja neretai klaidingai siejama su visu feminizmo judėjimu).⁷⁹ Būtent dėl tokių teiginių ši srovė dažnai susilaukia kritikos. Ispanijos viešajame diskurse radikalusis feminizmas yra išskirtinai daug polemiskų diskusijų kelianti

⁷⁷ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Seksizmas. <https://www.vle.lt/straipsnis/seksizmas/> [žiūrėta 2021 03 18]

⁷⁸ *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Patriarchytas. <https://www.vle.lt/straipsnis/patriarchytas/> [žiūrėta 2021 03 19]

⁷⁹ Blevins, K. (2018). bell hooks and Consciousness-Raising: Argument for a Fourth Wave of Feminism. In *Mediating misogyny* (pp. 91-108). Palgrave Macmillan, Cham.

tema.⁸⁰ Rašytojas Pérez-Reverte ją vadina „radikaliuoju talibanizmu“, be pagrindo iškraipiančiu žodžius ir prieštaraujančiu „reikalingam feminizmui“.⁸¹

Remiantis Blevins (2018), radikalusis feminizmas yra individualistinė feministinės teorijos srovė, akcentuojanti, kad moterys gali pasiekti ir išlaikyti lygybę darydamos karjerą akademinėje ir kitose sferose, kur jos gali priimti geresnius sprendimus ir taip išsikovoti lygias politines ir juridines teises.⁸² Jis siekia panaikinti dėl seksizmo politikos susiformavusią visuomeninę sistemą, kurioje moteris yra laikoma vyrų kontroliuojama auka; pritaria moterų separatizmo idėjai, pasisako už lesbiečių ir rasinių mažumų moterų teises daugiakultūrinėje visuomenėje. Radikaliojo feminizmo srovei itin svarbūs 1970 m., kai pasirodė dvi reikšmingos knygos: kanonišku feminizmo teorijos tekstu laikoma Kate Millett „Seksualinė politika“ ir Shulamithos Firestone „Lyties dialektika“. Po penkerių metų pasirodė dar vienas kanoniškas darbas – Susanos Brownmiller (rašančios, kaip pastebi Ślęczka (2005), viena tema – apie prievartą) knyga „Prieš mūsų valią“, kurioje prievarta suvokiama kaip moterų padėties patriarchate pamatas.⁸³

Radikaliojo ir liberaliojo feminizmo srovių požiūriai ypač išsiskiria kalbant apie viešumą ir privatumą. Viešumas ir privatumas, kaip svarbiausios aiškinimo ar apibūdinimo kategorijos, radikaliajame feminizme visiškai įsilieja viena į kitą. Iki šiol tarp radikaliųjų feminisčių populiariu šūkiu – „Tai, kas asmeniška, yra politiška“ – siekiama paviešinti „asmenines“ moterų problemas: smurtą šeimoje, seksualinį išnaudojimą, diskriminaciją ir kt. N. Henley šį šūkį aiškina šitaip: „Viskas, ką mes darome – kad ir kaip individualu ir asmeniška tai atrodytų, – atspindi mūsų dalyvavimą galios sistemoje“, „pasirinkimas tik toks – viešpatauti arba paklusti“.⁸⁴ Anot Millett, galia yra politikos esmė, determinuojanti visus santykius, o patriarchalinė šeima yra galios arena.

---

⁸⁰ Hueso, A. (2019). "No es no". Pérez-Reverte retrata al feminismo radical con una sorprendente anécdota. https://www.cope.es/actualidad/cultura/noticias/perez-reverte-feminismo-20191029_538128 [žiūrėta 2021 03 05]

⁸¹ Pérez-Reverte, sobre el lenguaje de género: "Una cosa es el feminismo necesario y otra el talibanismo radical que se basa en retorcer las palabras". (2018). Entrevista. Madrid: La Sexta. https://www.lasexta.com/programas/sexta-noche/entrevistas/perez-reverte-sobre-el-lenguaje-de-genero-una-cosa-es-el-feminismo-necesario-y-otra-el-talibanismo-radical-que-se-basa-en-retorcer-las-palabras_20161022580bd6ef0cf24962cc00e627.html [žiūrėta 2021 03 05]

⁸² Blevins, K. (2018). bell hooks and Consciousness-Raising: Argument for a Fourth Wave of Feminism. In *Mediating misogyny* (pp. 91-108). Palgrave Macmillan, Cham.

⁸³ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 141.

⁸⁴ Elshtain, B., J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai.

Šiame darbe dažnai cituojamai Bethke Elshtain radikalusis feminizmas nepriimtinas, nes didžiumoje jo veikalų, anot autorės, per daug poetinio polėkio, utopinių idėjų ir per mažai racionalių ateities projektų. Beje, su antrosios bangos feministėmis šią autorę sieja ne tik dėmesys istorinei lyčių viešumo ir privatumo perskyrai, bet ir užmojis į knygą sutalpinti daugiau nei 2-ų tūkstantmečių minties istoriją (Beauvoir „Antrojoje lytyje“ pasirenka antropologinį pasakojimo būdą), platūs apibendrinimai, polemintis įkarštis.⁸⁵ Elshtain kritikuoja ir liberalųjį feminizmą už tai, kad jis tariasi ginąs „visų moterų“ reikalus.⁸⁶ Toliau detaliau pristatoma būtent ši feminizmo srovė.

Kalbant apie liberalųjį feminizmą, B. N. Friedan, M. Wollstonecraft, A. Douglas ir kitos liberaliojo feminizmo atstovės teigia moters teisę į laisvą pasirinkimą, pilietinių teisių ir lyčių lygybę, vienodą konkurenciją su vyrais, papildomas moterų privilegijas priimant į darbą, mokyklas (pozityvi vyrų diskriminacija). Skirtingai nei radikaliam feminizmui, liberaliajam būdinga depolitizuota kalba. Liberaliojo feminizmo diskurse žmonės apibūdinami kaip vaidmenų atlikėjai. Taigi vyrai ir moterys – viešosios ir privačiosios sferų atstovai. Išsaugoma aiški viešumo ir privatumo perskyra, tačiau viliamasi pašalinti žalingus padarinius, kurių, liberaliųjų feminisčių teigimu, šis tradicinis atotrūkis turėjo moterims.

Šiuolaikinės politikos teoretikė, AFB atstovė Carole Pateman tvirtina, kad egzistuojanti dichotomija – pasidalijimo į privačią ir viešąją sferą forma – nėra prigimtinė. Nors Pateman darbai geriau žinomi kaip feministinė liberaliosios demokratinės teorijos patriarchalinės krypties kritika, jai taip pat rūpi, kokių būdu bendroji politinė teorija gali atvesti į didesnę demokratiją, todėl ir į aktyvesnę ir bendradarbiavimu pagrįstą politikos formą. Pateman manymu, tam būtina parengti bendrąją politikos teoriją, o ne tik tokią, kuri *de facto* arba *de jure* neteisėtai diskvalifikuotų t. t. kategorijų asmenis, neleisdama jiems būti visaverčiais politikos subjektais, – diskvalifikacija, bent jau iki atsirandant feministiniam judėjimui, iš tiesų liėtė tik moteris.⁸⁷

Pateman teigimu, liberalizmo teorijoje neaiškiai apibrėžta pati politinės sferos prigimtis. Hipotezės apie „laisvus ir lygiateisius individus“ patikimumu verčia abejoti ne tik

---

⁸⁵ Daugirdaitė, S. (2003). Moteris tarp privatumo ir viešumo. *Klėja* Nr.7. Recenzijos. Vilniaus universitetas, Lyčių studijų centras. http://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/index07ad.html?show_content_id=596 [žiūrėta 2021 02 23]

⁸⁶ Daugirdaitė, S. (2003). Moteris tarp privatumo ir viešumo. *Klėja* Nr.7. Recenzijos. Vilniaus universitetas, Lyčių studijų centras. http://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/index07ad.html?show_content_id=596 [žiūrėta 2021 02 23]

⁸⁷ Lechte, J. (2001). *Penkiasdešimt pagrindinių šiuolaikinių mąstytojų. Nuo struktūralizmo iki postmodernizmo*. Vilnius: Charibdė, p. 198.

valdžios hierarchija, bet ir tai, kad politika dažniausiai apibūdinama kaip viešoji sfera – arba pilietinė visuomenė, – gali būti vertinama kaip neigiama pasekmė moterų politinėms teisėms. Pateman stengiasi įrodyti, kad laisvas ir lygiateisis individas pagal liberaliosios demokratijos teoriją yra vyras.⁸⁸ Taigi šiuolaikinę politikos teoriją persekioja priešprieša laisvo, visuotinio vyro ir prigimtinės (todėl nelaisvos) moters. Cituojant Pateman, „feminizmas ne tik šiek tiek papildo jau egzistuojančias teorijas ir argumentavimo metodus, kaip dažnai manoma. Iš tiesų feminizmas meta iššūkį patriarchalinei šiuolaikinės politikos teorijai.“⁸⁹

Lechte (2001) teigimu, kadangi moterys yra priklausomos nuo savo biologinių funkcijų, dažniausiai susijusių su reprodukcija, ir kadangi jos apskritai yra susijusios su gamta, jų įžengimas į viešąją sferą tampa labai problemiškas.⁹⁰ Pateman, analizuodama Freudą ir Rousseau, pastebi, jog jie taip pat anatomiją laiko moters lemtimi. Remiantis Rousseau, kadangi privačia, arba namų, sferą apibūdiname daugiau ar mažiau pagal tai, kad joje dominuoja biologinė reprodukcija ir motinystė, emociniai ryšiai ir giminystės saitai, namų sfera yra moterų provincija, kūno ir individualių interesų valdos. Viešoji sfera, priešingai – yra proto ir visuotinės laisvės, autonomijos ir kūrybiškumo sfera, lavinimo ir racionalių debatų sfera. Freudo ir Rousseau palaikomi mitai (Freudo atveju – pirmą kartą bandoma, kur broliai suformuoja visuomenę nužudę tėvą; ir namai, kaip natūrali moters vieta, – Rousseau atveju) siekia įrodyti, kad socialiniai saitai, apie kuriuos kalbama, o gal ir tie, kurie įgyvendinti, yra *broliški* socialiniai saitai. Socialiniai saitai kaip tik ir prieštarauja viešajai sferai arba, formaliai kalbant, laisvės sferai. Pateman požiūriu, vienintelis būdas, kuriuo moterys gali būti įsileidžiamos į viešąją sferą, yra imituoti vyrus. Norint išspręsti šiuos sunkumus būtina sukurti naują, bendrą kūno politikos teoriją, kuri užtikrintų, kad į politinį gyvenimą būtų įtraukiami tiek vyrai, tiek moterys.

Kaip kritika ir atsvara feminizmui AFB laikotarpiu atsiranda maskulinistinis judėjimas, pateisinantis vyrų vyravimą visuomenėje ir raginantis kovoti su prieš vyrus nukreiptu seksizmu. Maskulinizmas teigia, kad feministės nutolo nuo pradinių savo tikslų (pasiekti lyčių lygybę) ir siekia moterų galios bei vyravimo, skleidžia mizandrines pažiūras. Liberaliojo feminizmo atstovė Caroline Bird siūlė skirstyti visuomenę pagal „kasdieniškas pažiūras“ į senojo ir naujojo tipo feministes bei senojo ir naujojo tipo maskulinistus. Senojo tipo feministės

---

⁸⁸ Lechte, J. (2001), p. 199.

⁸⁹ Lyotard, J. F. (1984), *The Postmodern Condition: A Report on Knowledge*, Minneapolis: University of Minnesota Press, p. 45.

⁹⁰ Lechte, J. (2001). *Penkiasdešimt pagrindinių šiuolaikinių mąstytojų. Nuo struktūralizmo iki postmodernizmo*. Vilnius: Charibdė, p. 199.

stengiasi įrodyti, kad moterys, jei tai būtina, gali būti tokios pat kaip vyrai netekėdamos už vyro ir viską gali padaryti geriau.⁹¹ Naujojo tipo feministės pasiskirstymą lytiniais vaidmenimis darbe laiko pasenusiu dalyku ir prieštarauja jo atkūrimui, nemato reikalo skirti moterims ypatingų privilegijų ar taikyti lengvatų.⁹²

Pasak Snyder-Hall (2010), AFB feminisčių nuomonės ypač išsiskyrė kalbant apie temas, susijusias su kūniškumu ir lytiškumu (homoseksualumas, seksualinė vergovė, pornografija, kt.). Laikui bėgant atsirado keletas skirtingų moters seksualumo suvokimo perspektyvų. Pavyzdžiui, pornografiją kai kurios feministės laiko seksualinės moters laisvės išraiška, o radikalojo feminizmo šalininkės prilygina ją seksualinei prievartai, kurstančiai moterų priespaudą.⁹³ Feministinėje aplinkoje iki 1986 m. tęsėsi labai aršios diskusijos apie moterų seksualumą ir (ne)leistinas jo formas. Radikaliosios feministės smarkiai kritikavo savo oponentes, skelbusias laisvės šioje srityje reikalingumą (neva moterys neturi susivaržyti labiau nei vyrai; moters seksualumas pats savaime nėra nuodėmingas ir pan.), praminė jas „seksualinėmis liberalėmis“ (angl. *sexual liberals*) ir antifeministėmis.

Kalbėdama apie socialinę nelygybę AFB tiria giliai išsisknijusias ideologines struktūras, dėl kurių moterys neišvengiamai pakliūna į blogesnes, palyginti su vyrais, sąlygas. Viena tokių struktūrų yra patriarchatas, kita – visuomeninė sutartis, turinti didelės įtakos pateisinant politines Vakarų institucijas.⁹⁴ AFB ginčija literatūroje, teisėje ir mitologijoje vyraujančią šališkumą lyčių požiūriu. Įrodinėjama, kad moterys turėtų ne tiek stengtis būti panašios į vyrus (kaip dažnai pasitaiko kovojant dėl socialinės lygybės), bet kad jos turėtų siekti sukurti naują, išskirtinai moterišką kalbą, teisę ir mitologiją. Visuomeninė sutartis nėra visapusiai įgyvendinta, geriausiu atveju, ji tebesiformuoja – panašiai ir dėl santuokos sutarties. Lechte (2001) teigia, kad iki šiol santuokos sutartis tik vadinosi sutartimi, o iš tikrųjų dėl nelygiaverčių santykių leisdavo vyrui valdyti žmoną, nors prieš įstatymą vyro ir žmonos teisinis identitetas yra tas pats.⁹⁵

1.2.3 Antrosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai

AFB būdingą visuomeninį sociopolitinį–kultūrinį moterų aktyvizmą daugiausiai vykdė baltaodės moterys, tarp jų ir lesbietės bei etninių mažumų moterys. Ši banga dažnai siejama su Moterų išsilaisvinimo judėjimu, kurio susikūrimo pradžia laikomi 1967 m., kai Čikagoje

⁹¹ Bird, C. (1970). *Born female. The high cost of keeping women down*. New York, p. 153.

⁹² Ten pat.

⁹³ Gedutytė, G. (2020). Radikalus feminizmas Pietų Korėjoje: judėjimo „Išsivaduoju iš korseto“ atvejis, p. 15-16.

⁹⁴ Lechte, J. (2001). *Penkiasdešimt pagrindinių šiuolaikinių mąstytojų. Nuo struktūralizmo iki postmodernizmo*. Vilnius: Charibdė, p. 187.

⁹⁵ Lechte, J. (2001), p. 201.

vykusioje konferencijoje SDS judėjimo dalyvės reikalavo moterims centrinės valdžios struktūrose skirti 51 proc. vietų, bet buvo atsakyta, kad moterų į valdžią rinkti apskritai neketinama. Tuomet judėjimo aktyvistės ėmėsi organizuoti atskiras „Moterų išlaisvinimo sekcijas“ diskusijoms apie vyrų viršenybę ir „Moterų manifesto“ rašymui.⁹⁶

Siekdamos didinti visuomenės informuotumą ir sąmoningumą moterų teisių klausimais jos ėmėsi kurti moterų „sąmoningumo ugdymo“ grupes – tai uždari susitikimai nedidelėse grupėse, skirti moterims dalintis išgyvenimais, aptarti moterims kylančioms problemoms. Dalis mokslininkų teigia, jog „sąmoningumo ugdymo“ metodas – vienas esminių feminizmo veiklos elementų,⁹⁷ o analogiški „susitikimai“ dabar vyksta virtualiojoje erdvėje, todėl yra prieinami žymiai platesniam žmonių ratui. AFB taip pat rūpinosi feministinių idėjų sklaida akademinėje ir politinėje plotmėse: pradėjo kurti ir išplėtojo feminizmo teorijas ir metodologiją, „išsikovojo“, kad lyčių studijos būtų įtrauktos į universitetinių aukštųjų mokyklų programas, kad būtų užtikrintos lyčių lygiateisiškumo įstatyminės garantijos, įsteigtos lyčių lygybės priežiūros valstybinės institucijos.

Trumpai apibendrinant AFB pasiektus tikslus, svarbu pažymėti, kad išaugo moterų dalyvavimas viešajame gyvenime (liberalių feminisčių siekis) ir buvo labiau pripažinta tradicinės privačios sferos svarba (radikalių feminisčių siekis), taip tarsi susilpninant viešo ir privataus perskyrą.⁹⁸ Be to, padidėjo švietimo prieinamumas; atsirado daugiau moterų, užimančių vadovaujančias pareigas aukštajame moksle, versle ir politikoje; daugelyje šalių buvo legalizuotas abortas; atsirado galimybė reguliuoti gimstamumą; pradėta viešai kalbėti ir rašyti knygas anksčiau tabu laikytomis temomis, tokiomis kaip kūniškumas ir seksualumas bei jo raiška; susiformavo akademinis feminizmo, lyčių studijų laukas.

1.3 Trečioji feminizmo banga

Kaip ir dėl ankstesnių bangų, dėl TFB datavimo mokslininkai nesutaria. Vienu teoretikų nuomone, TFB tęsiasi iki šiol ir egzistuoja kartu su AFB ir (arba) KFB. Remiantis „Encyclopædia Britannica“, Snyder-Hall (2010) ir kt., TFB pradžia yra XX a. paskutiniojo dešimtmečio vidury, pasak Osborne (2001) – Trečiosios Bangos Fondo (angl. *Third Wave*

---

⁹⁶ Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 120.

⁹⁷ Finlayson, L. (2016). *An Introduction to Feminism*. Cambridge University Press, Cambridge, p. 22-23.

⁹⁸ Daugirdaitė, S. (2003). Moteris tarp privatumo ir viešumo. *Klėja* Nr.7. Recenzijos. Vilniaus universitetas, Lyčių studijų centras. http://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/index07ad.html?show_content_id=596 [žiūrėta 2021 02 23]

Foundation) įkūrimas 1992 m.⁹⁹ Kiti teoretikai mano, kad TFB baigėsi pirmąjį XX a. dešimtmetį: Rahder ir Altília (2004) teigimu, TFB truko 1990 – 2000 m.,¹⁰⁰ Baumgardner (2011) – 1988–2010 m.,¹⁰¹ Phillips ir Cree (2014) – XX a. 9-ojo dešimtmečio pab. – 2013 m. Mani (2013) šitaip apibendrina TFB: ji autokritiška, įvairi ir prieštaringa; kvestionuoja AFB teiginius, skleidžia postmodernizmo idėjas ir, nagrinėdama kūniškumo ir lytinės tapatybės klausimus, akcentuoja asmeninio pasirinkimo laisvę.¹⁰²

1.3.1 Trečiosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata

Trečiosios bangos feministės, priekaištuoja AFB atstovei Beauvoir dėl pernelyg akcentuojamos lyčių skirties, nes aiški skirtis tarp vyrų ir moterų – diskriminacinė, tad ateityje lyčių apskritai nebeliks. TFB siekia moterų ir vyrų lygybės, bet ne vienodumo, atmeta *fixed identity*, o lytį ir lytiškumą suvokia kaip daugialypes, *fluid* kategorijas. Šios bangos lyties samprata smarkiai skiriasi nuo kitų bangų. Būtent TFB atskyrė biologinės lyties (angl. *sex*) ir socialinės lyties (angl. *gender*) sąvokas, pastarąją suvokdama kaip dirbtinį socialinį konstruktą ir pripažindama daugiau nei dvi socialines lytis. TFB metu naują reikšmę įgavo ir vienas pagrindinių, pasak Brunell (2019), AFB tikslų – „seksualinis išsivadavimas“ (angl. *sexual liberation*). Pagal TFB, tai, pirmiausia, suvokimas, kaip lytinė tapatybė formuojama visuomenės, o tuomet tikslingas jos konstravimas siekiant laisvai išreikšti individualią lytinę tapatybę.¹⁰³ Be to, ši banga atmetė požiūrį, pagal kurį t. t. asmens savybės identifikuojamos kaip griežtai vyriškos ar griežtai moteriškos.

Viena ryškiausių TFB atstovių Judith Butler, kurios 1990 m. pasirodžiusi knyga „Vargas dėl lyties: feminizmas ir tapatybės subversija“ (nors šiuo metu dalies teoretikų yra kritikuojama ir laikoma „atgyvenusia“) tapo viena iš programinių feminizmo filosofijos, lyčių ir *queer* studijų veikalų, teigia, kad „vyras ir vyriškumas lygiai tiek pat galėtų reikšti moteriškąjį kūną, o moteris ir moteriškumas – lygiai tiek pat vyriškąjį“.¹⁰⁴ Kitaip tariant, kiekvienas asmuo turi ir reiškia arba slopina bruožus, kurie anksčiau buvo siejami tik su viena ar kita lytimi. Pasak šios autorės, lytis – tai performansas. Tokios kategorijos kaip biologinė lytis, socialinė lytis ir

⁹⁹ Gedutytė, G. (2020). Radikalus feminizmas Pietų Korėjoje: judėjimo „išsivadavimas iš korseto“ atvejais.

¹⁰⁰ Rahder, B., & Altília, C. (2004). Where is feminism in planning going? Appropriation or transformation? *Planning Theory*, 3(2), 107-116.

¹⁰¹ Baumgardner, J. (2011). Is there a fourth wave? Does it matter? Excerpt from *F'em: Goo Goo, Gaga and Some Thoughts on Balls*, Seal Press:

<https://www.feminist.com/resources/artspeech/genwom/baumgardner2011.html> [žiūrėta 2021 02 08]

¹⁰² Mani, K. (2013). *The integral nature of things: Critical reflections on the present*. New Delhi: Routledge India.

¹⁰³ Brunell, L. (2019). The third wave of feminism. *Britannica*:

<https://www.britannica.com/topic/feminism/The-third-wave-of-feminism> [žiūrėta 2021 02 08]

¹⁰⁴ Butler, J. (2017), *Vargas dėl lyties: feminizmas ir tapatybės subversija*, Vilnius: Kitos knygos, p. 57.

geismas – tai konkrečių galios formacijų padarinys;¹⁰⁵ binarinės lytinės tapatybės, tokios kaip „vyras“ ir „moteris“, yra sugalvotos socialiai.¹⁰⁶

TFB teigia, jog norint lygybės, nereikia siekti vienodumo. Skirtumai tarp vyrų ir moterų yra nulemti biologiškai, todėl toliau egzistuos. Lyčių lygybė suvokiama kaip abiejų socialinių lyčių teisė būti skirtingiems ir vertinamiems. Svarbiausia, kad šie skirtumai nekeltų diskriminacijos, neigiamai neveiktų vyrų ir moterų gyvenimo sąlygų, o skatintų lygų dalyvavimą ekonomikoje, politikoje ir visuomeniniame gyvenime.¹⁰⁷ Pažangą šiuolaikinėje visuomenėje galima pasiekti tik panaudojant įvairius įgūdžius ir kompetencijas, įtraukiant tiek moteris, tiek vyrus. Remiantis Sinnes (2006), kai kurios feministės pabrėžia vyrų ir moterų skirtumus (moterų pranašumą) net moksliniame pažinime, todėl moterys, anot jų, gali kurti demokratiškesnę ir atsakingesnę mokslą. Šis požiūris siejamas su vadinamuoju *standpoint* feminizmu,¹⁰⁸ kurio šalininkai teigia, kad „lyčių lygybė nėra siektinas tikslas, nes moterys yra daromos panašiomis į vyrus“.¹⁰⁹

Lietuvoje 2021 m. kilus aršioms diskusijoms dėl Stambulo konvencijos socialinės lyties sąvoka atsidūrė dėmesio centre. Dalis visuomenės iškreipia Stambulo konvencijoje numatytas idėjas ir „demonizuoja“ kalbas apie socialinę lytį (ar socialinius vaidmenis), sakydami, kad neva taip siekiama panaikinti motinystę ir tėvystę ar netgi biologinę lytį. Iš tiesų, niekas neteigia, kad moteris, turinti vaikų, nebebus mama, o vyras, turintis vaikų, nebebus tėtis. Tiesiog panaikinus gajų stereotipą, kad moteris rūpinasi šeima ir namais, o vyras uždirba pinigus, moterims būtų suteikta galimybė realizuoti savo talentus, profesinį, kūrybinį, potencialą, o vyrai, norintys likti namie ir auginti vaikus, būtų paskatinami, o ne išjuokiami. Suteikus galimybes moterims derinti karjerą ir šeimos priežiūrą, abiem partneriams, būtų suteikta ne tik teisė, bet ir galimybė organizuoti savo gyvenimą pagal asmeninius poreikius – patiekti pasirinkti, kuris iš tėvų prižiūrės vaikus ir tvarkys namus, o kuris dirbs, arba abu tai darys po lygiai. Be to, vieniša mama nebūtų diskriminuojama darbo rinkoje, o vienišas tėtis

---

¹⁰⁵ Kaziliūnaitė, A., (2018). *Vargas dėl Butler*. Lietuvos filosofų draugija: <http://filosofai.lt/ausra-kaziliunaite-vargas-del-butler/> [žiūrėta 2021 02 08]

¹⁰⁶ Butler, J. (2017). *Vargas dėl lyties: feminizmas ir tapatybės subversija*, Vilnius: Kitos knygos.

¹⁰⁷ Gečienė, I. (2008). Lyčių vaidmenų stereotipai užimtumo sferoje: *Moterys, darbas, šeima: lyčių vaidmenų užimtumo sferoje: sociokultūrinis aspektas*, Vilniaus universiteto Lyčių studijų centras, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 83.

¹⁰⁸ Sinnes, A. (2006). Three approaches to gender equity in science education. *NorDina* 3, p. 72-83.

¹⁰⁹ Šatkovskienė, D. (sud.) (2012). Lyčių lygybės skatinimas moksle. LYMOS projekto rezultatai, BASNET Forumas, Vilnius: Spaudos spektras.

galėtų atvirai pasakyti, kad jam reikia laisvos dienos ir atsiprašyti iš darbo, nes turi pasirūpinti vaikais.

Dar vienas socialinių lyčių vaidmenų stereotipizavimo pavyzdys: moterys, kurios dėl t. t. priežasčių neturi vaikų, yra „nurašomos“ ir aplinkinių spaudžiamos atsiskaityti, kodėl jos taip pasirinko (o gal nė neturėjo galimybės pasirinkti). Vaikų neturinčios šeimos, o ypač, sugyventiniai – diskriminuojami. Šiuo atžvilgiu vyrai nukenčia mažiau, nes jiems priskiriamas socialinis vaidmuo yra veikiau ne tėčio (nes tik mama turi rūpintis vaiku), o šeimos išlaikytojo (vyras privalo uždirbti pinigus). Tačiau toks patriarchalinės visuomenės sukurtas lūkestis ant vyrų pečių užkaria beprotiškai didelę atsakomybę, sukelia jiems nuolatinę įtampą ir stresą, kad jie privalo būti sėkmingi, uždirbti pakankamai pinigų, jokia būdu neprarasti darbo ir pan. Tai psichologinis smurtas, kuris gali privesti vyrus prie depresijos, alkoholizmo ar net savižudybės. Taigi socialinių vaidmenų stereotipizavimas yra žalingas visai visuomenei.

Dar viena TFB naujovė – feministinės kino kritikos atsiradimas. Remiantis Arlauskaitė (2010), pirmojo XXI a. dešimtmečio feministinė kino teorija vystėsi dviem kryptimis: „jau egzistuojančių, niuansuojamų ir naujų lyties tapatumo teorijų išbandymas kinu (sąjunga su *queer* studijomis yra vienas iš tokių laukų, siūlančių naujas lyties tapatumo sampratas ir papildančių feministinę kino teoriją) ir jau turimo teorinio aparato atgręžimas į kino tradicijas arba į naują vizualų ir mišrių medių meną.“¹¹⁰ TFB atstovės, kalbėdamos apie „moterį“ ir „lytį“, neaptarinėja moters vaizdo kine tikrovės, jo santykio su kintančiais moterų vaidmenimis tikrovėje arba moteriškumo esmės, kitaip tariant, „moters paveikslo“. Žodžiams „moteris“, „tikrovė“, „lytis“, „moteriškumas“ jos uždeda menamas ar tikras kabutes ir domisi tuo, kaip kuriamas ir vartojamas kinas ir jo pateikiami vaizdiniai.¹¹¹

Trečiosios bangos feministė Laura Mulvey pateikia didelę įtaką padariusią teoriją apie vyriškąjį žvilgsnį kine, kuria besiremdama teigia, kad filmai yra kuriami iš vyro perspektyvos, todėl moters kūnas yra seksualizuojamas ir sudaiktinamas.¹¹² Mulvey remiasi priešprieša tarp vyro ir moters kaip kino pasakojimo konstrukcijos pozicija. Vėliau kritikuojant tariamą šios skirties natūralumą, arba heteronormatyvumą (Teresa de Lauretis), pradedama siūlyti permąstyti pačią socialinės lyties (angl. *gender*) sąvoką – ji, sukurta sociokultūriniais konstruktais aprašyti, turi biologinės skirties atspalvį, nors pati biologinė ar anatomicinė skirtis

---

¹¹⁰ Arlauskaitė, N. (2010). *Trumpas feministinės kino teorijos žinytas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.

¹¹¹ Ten pat, p. 6.

¹¹² Bartoševičiūtė, G. U. (2020). *Feminizmas teatre: tarp dialogo ir kraštutinės ideologijos* (Doctoral dissertation, Lietuvos muzikos ir teatro akademija).

nusakoma remiantis socialiniu lauku. Taip permąstyti lyties tapatumai gali būti aprašomi kaip performatyvūs (Judith Butler), nomadiniai (Rosi Braidotti) arba kitaip atsisakantys visuotinumą.¹¹³

1.3.2 Trečiosios feminizmo bangos problematika ir temos

Iki TFB feminizmo judėjime daugiausiai dalyvavusios baltaodės moterys pagaliau atkreipė dėmesį į marginalizuotas moteris (kitos rasės, seksualinės orientacijos, klasės, religijos, neįgalios moteris) ir į platų spektrą jas liečiančių problemų, apie kurias beveik nekalbėjo AFB.¹¹⁴ Analizuodama moterų spaudą ir nagrinėdama, kaip probleminės juodaodžių moterų patirtys susijusios su lyties ir rasės sąveika,¹¹⁵ Crenshaw (1989, 1991) įvedė esminiu TFB ir KFB tapusį terminą „sąryšingumas“ (angl. *intersectionality*). Pasak Jones et al. (2015), sąryšingumas yra analitinis procesas (angl. *analytical process*) ir teorinis pagrindas (angl. *theoretical framework*),¹¹⁶ dominuojantis lyčių studijose. Jis siekia panaikinti lyčių stereotipus (tai išankstinės mintys, remiantis kuriomis moterims ir vyrams pasirinktinai priskiriami vaidmenys ir savybės, kurias sąlygoja ir apriboja jų lytis)¹¹⁷ ir padaryti feminizmą įtraukesnį, atvirą įvairių kultūrų ir tapatybių žmonėms. EIGE sąvokų žodyne pateikiamas toks „sąryšingumo“ apibrėžimas:

analitinis įrankis, skirtas tirti, suprasti ir reaguoti į būdus, kaip biologinė ir socialinė lytis sąveikauja su kitais asmens bruožais ir (arba) tapatybėmis, ir kaip ši sąveika prisideda prie unikalios diskriminacinės patirties. Sąryšingumas prasideda nuo prielaidos, kad žmonės turi sudėtingas, sluoksniuotas tapatybes, kylančias iš socialinių santykių, istorijos ir galios struktūrų. Sąryšingumą nagrinėjanti analizė siekia atskleisti daugybę tapatybių (dažniausiai klasinę, rasinę ir etninę),¹¹⁸ parodydama įvairių tipų sąryšinę ir daugialypę diskriminaciją ir žalą, kurios atsiranda kaip tapatybių susijungimo ir biologinės bei socialinės lyties sąryšio su kitais pagrindais pasekmė.¹¹⁹

Sąryšingumo teorijai išplitus kartais tiriamos ir tokios sociokultūrinės kategorijos kaip klasė, tautybė, etniškumas, seksualumas, negalia,¹²⁰ o teoretikė Helma Lutz (2002) sudarė

---

¹¹³ Arlauskaitė, N. (2010). *Trumpas feministinės kino teorijos žinynas*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 7.

¹¹⁴ Rahder, B., & Altília, C. (2004). Where is feminism in planning going? Appropriation or transformation? *Planning Theory*, 3(2), 107-116.

¹¹⁵ Crenshaw, K. (2004). Intersectionality: The Double Bind of Race and Gender. Interview with Kimberlé Crenshaw. *Perspectives*, published by Commission on Women in Professions.

¹¹⁶ Jones, S. R., Olive, J. L., Davis, D. J. & Brunn-Bevel, R. J. (2015). *Intersectionality in Educational Research*. Stylus Publishing, LLC.

¹¹⁷ Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1222?lang=lt> [žiūrėta 2020 11 12]

¹¹⁸ Autorės past.

¹¹⁹ Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1263?lang=lt> [žiūrėta 2021 01 13]

¹²⁰ Gumbytė, A. (2015). Sąveikinis požiūris: lytis, rasė, klasė ir kaip viskas susiję. Interviu su dr. Redi Koobak (Linčopingo universitetas, Švedija). <https://manoteises.lt/straipsnis/saveikinis-poziuris-lytis-rase-klase-ir-kaip-viskas-susije/> [žiūrėta 2021 03 02]

sąrašą net iš keturiolikos kategorijų (lytis, seksualumas, rasė arba odos spalva, etniškumas, tautybė, klasė, kultūra, religija, įgalumas, amžius, fizinis aktyvumas, nuosavybė, geografinė lokacija, tradicijos ir išsivystymo lygis).¹²¹

Kaip minėta kalbant apie AFB, pastarosios bangos atstovių nuomonės ypač išsiskyrė kalbant apie temas, susijusias su kūniškumo, seksualumo klausimais. TFB, įkvėpta postmodernizmo idėjų, permąsto tokias sąvokas kaip moteriškumas (angl. *femininity*), vyriškumas (angl. *masculinity*), kūniškumas, grožis ir kt. Būtent atvira, įtrauki, nešališka, pliuralistiška, neteisianti ir neturinti išankstinių nusistatymų TFB, kaip rašo Snyder-Hall (2010), sugebėjo suderinti lyčių lygybės ir seksualinės laisvės (angl. *sexual freedom*) idealus. Ji atmeta mintį, kad seksualus žmogaus kūnas ir toks jo vaizdavimas yra neleistinas, pasisako už moters teisę pačiai spręsti dažnai prieštariniais lyčių lygybės ir seksualumo, kūniškumo klausimais.¹²² Vis dėlto, šiais klausimais TFB vis dar kyla diskusijų, ar atviri drabužiai ar šokiai ant stulpo tikrai simbolizuoja „seksualinį išsivadavimą“ ir lyčių lygybę ar tėra užslėptos opresijos formos.

Feminizmo šalininkės mano, kad lyčių vaizdavimo žiniasklaidoje ir žiniasklaidos įvaizdžių problemos yra itin svarbios. Žiniasklaida, nuolat dalyvaujanti reprezentacinėje „politikoje“, ne tik atspindi sociopolitinius procesus, bet yra ir vienas iš socialinių mechanizmų, palaikančių ir stiprinančių socialinę tvarką (Norris 1997, van Zoonen 1994).¹²³ Atskirtį nuolat atkuriančios ir paremiančios kultūros žiniasklaidoje gausu, kaip įvardina Jane Caputi, „kasdienės pornografijos“¹²⁴ ir ją remiančių normatyvinio heteroseksualumo imperatyvų. Nors atsižvelgiant į moterų judėjimus ir keičiantis moters padėčiai visuomenėje, lyčių reprezentacija medijose ir kine kinta, ji vis dar remiasi patriarchaliniiais stereotipais: moterys dažniau vaizduojamos silpnos, emociškai paveikios, pasyvios, ištikimos (arba atvirksčiai – despotškos, savininkiškos, pasileidusios, suvyriškėjusios), o vyrai – herojiški, stiprūs.¹²⁵ Prieštaraudamos

---

¹²¹ Gumbytė, A. (2015). Sąveikinis požiūris: lytis, rasė, klasė ir kaip viskas susiję. Interviu su dr. Redi Koobak (Linčopingo universitetas, Švedija). <https://manoteises.lt/straipsnis/saveikinis-pozioris-lytis-rase-klase-ir-kaip-viskas-susije/> [žiūrėta 2021 03 02]

¹²² Snyder-Hall, R. C. (2010). Third-Wave Feminism and the Defense of “Choice”. *Perspectives on Politics*: Volume 8, Issue 1, pp. 255 – 261. Cambridge University Press: <https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/abs/thirdwave-feminism-and-the-defense-of-choice/B9A8D27882D164F0C80122CDC35E8B6A> [žiūrėta 2021 03 02]

¹²³ Tereškinas, A. (2004). Konfliktinė hegemonija: žiniasklaida ir moterys Lietuvoje bei Europos Sąjungoje. *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2004/3 (teminis numeris), ISSN 1392-3358, p. 65.

¹²⁴ Caputi, J. (2003). *Everyday Pornografy*: Gail Dines, Jean M. Humez (ed.) *Gender, Race, and Class in Media: a Text-Reader*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.

¹²⁵ Kamarovaitė, A. (2020). *Lyties reprezentacija Disnėjaus princesių animaciniuose filmuose*. Kauno technologijos universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka, p. 26.

tokiam stereotipiniam moters vaizdavimui, TFB atstovės apibūdina moteris ir mergaites kaip ryžtingas, stiprias ir visiškai kontroliuojančias savo kūną. Taigi nekeista, jog TFB metu ikonomis tapo būtent tokios populiariosios kultūros atstovės, pvz. Madonna, Queen Latifah, Mary J. Blige, kt.

Taip pat pakito moters vaizdavimas žiniasklaidoje, televizijoje: stiprios, savimi pasitikinčios moterys vaizduojamos tokiuose televizijos serialuose kaip „Seksas ir miestas“ (*Sex and the City*) (1998–2004), *Girlfriends* (2000–2008) ir kt. Filmuose vaikams taip pat vis dažniau imtos vaizduoti pagrindinius vaidmenis atliekančios protingos, nepriklausomos merginos, pvz., kino kompanijos „Disney“ herojė Mulan (1998), Helen Par, Violeta („Nerealieji“, angl. *The Incredibles*, 2006), animacinio televizijos serialo veikėja Dora (angl. *Dora the Explorer*, 1999–2006), populiarios JAV laidos vaikams *Sesame Street* pagrindinė veikėja Abby Cadabby.¹²⁶ Dėl stereotipinio lyčių vaidmenų vaizdavimo feminisčių dažnai kritikuojama „Disney“ savo filmuose taip pat ėmė daugiau dėmesio teikti merginos personažui, atsisakydama princo herojaus arba nevaizduodama tradicinės „laimingos pabaigos“: vedybų, sužadėtuvių ar užsimezgusių romantinių santykių (pvz., animaciniame filme „Karališkoji drąsa“). Šis klasikinės binarinės pagrindinių herojų sistemos pasikeitimas galimai koreliuoja su KFB atsiradimu.¹²⁷

1.3.3 Trečiosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai

Trečiosios bangos feministės – tai daugiausiai AFB laikotarpiu užaugusios moterys, suvokiančios ankstesnių bangų feminizmo privalumus ir trūkumus; kliūtis ir problemas, kurias kelia visuomenėje vis dar vyraujantis seksizmas, rasizmas ir klasizmas. Taigi TFB priima ir apima įvairių lyčių, etninių ir klasinių tapatybių asmenis; LGBT (lesbietės, gėjai, biseksualūs ir translyčiai asmenys) ir kintančios lytinės tapatybės asmenis. Cavanagh ir Cree (1996) išklė mintį, jog feminizmo objektas, adresatas, patys judėjimo dalyviai turi būti tiek vyrai, tiek moterys; tik tuomet visuomenė kaip visuma pasikeis į gera visų labui: moterų, vyrų, vaikų.¹²⁸ Trečiosios bangos feministai ir feministės neįvardina savęs kaip kolektyvinio judėjimo ar grupės, vienijamos bendrų problemų. TFB teigia, kad įvairius feminizmo tipus apjungiančios darbotvarkės ar filosofijos sukūrimas – ne tik nerealistiška, bet ir vengtina,¹²⁹ nes reikalinga ne

¹²⁶ Brunell, L. (2019). The third wave of feminism. *Britannica*:

<https://www.britannica.com/topic/feminism/The-third-wave-of-feminism>

¹²⁷ Kamarovaitė, A. (2020). *Lyties reprezentacija Disnėjaus princesių animaciniuose filmuose*. Kauno technologijos universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka, p. 31.

¹²⁸ Cavanagh, K., & Cree, V. E. (Eds.). (1996). *Working with men: Feminism and social work*. Psychology Press.

¹²⁹ Brunell, L. (2019). The third wave of feminism. *Britannica*:

<https://www.britannica.com/topic/feminism/The-third-wave-of-feminism> [žiūrėta 2021 02 23]

viena ideologija, o įvairūs feminizmai. Dėl šios priežasties pačiame judėjime neišvengiamai susiduriama su daugybe vidinių įtampų, argumentų ir kontrargumentų. Vargiai galima kalbėti ir apie bendrus TFB tikslus, nes jai būdingas standartizuotų, suvienodintų, bendrų tikslų atmetimas. Brunell (2019) šį reiškinį įvardina terminu „daugiabalsiškumas“ (angl. *multivocality*) ir vadina didžiausiu TFB privalumu (nors kai kurių mokslininkų jis yra įvardijamas kaip silpnybė).

Kalbėdama apie TFB veikimo ir raiškos būdus Rampton (2015) išskiria tokius esminius bruožus: pabrėžiama įtrauktis (angl. *inclusion*) svarba; parodoma, kokį vaidmenį internetas gali atlikti lyčių studijose ir švelninant diskriminaciją dėl lyties. Katalonų kilmės mokslininkas Manuelis Castellsas, 1996–1998 m. išleidęs didelę įtaką socialiniuose moksluose padariusią trijų tomų studiją „Informacijos amžius“, teigia, kad „informacijos amžius“ skelbia susiformavus naują visuomenę, kuri atsirado dėl tinklaveikos raidos ir kurioje svarbiausia – informacijos srautai.¹³⁰ Lemiamos įtakos TFB atsiradimui turėjo būtent vėlyvojo XX a. informacinės revoliucijos suteiktos galimybės skleisti šiuos feministinės informacijos srautus ne tik gyvai, bet ir virtualiai; ne tik „centralizuotai“, bet ir lanksčiai, individualiai.¹³¹

1.4 Ketvirtosios bangos feminizmas?

Nors dėl naujosios feminizmo bangos diskutuojama, atsiranda vis daugiau ją pripažįstančių ir nagrinėjančių autorių, pvz., Jessica Valenti (*The Purity Myth*, 2009), Caitlin Moran (*How to Be a Woman*, 2012), Rebecca Solnit (*Men Explain Things to Me*, 2014), Chimamanda Ngozi Adichie (*We Should All Be Feminists*, 2014), Roxane Gay (*Bad Feminist*, 2014). Įdomu, kad apie KFB pradėta kalbėti dar 2003 m., kai E. A. Kaplan (2003) rašė, jog KFB sutelks AFB ir TFB feministus kartu kovoti su naujais diskriminaciniais reiškiniais, su kuriais kiekvienas žmogus yra bent kartą susidūręs, ir nepaisys rasinio, etninio ar kalbinio susiskirstymo.¹³² 2014 m. straipsnyje Phillips ir Cree teigė, jog KFB apibrėžiama labai plačiai ir abstrakčiai, bet negalima atmesti ir neigti jos egzistavimo. KFB egzistavimu neabejojantys mokslininkai šios bangos pradžia laiko pirmąjį XXI a. dešimtmetį: dažniausiai įvardijami 2008 m. (Phillips ir Cree 2014, Baumgardner 2011, Grady 2018, Looft 2017 kt.) ir 2012 m. (Srivastava et al. 2017, Kamarovaitė 2020, Brunell 2019, kt.).

---

¹³⁰ Castells, M. (2009). *Comunicación y poder*. Madrid: Alianza, p. 107.

¹³¹ Phillips, R., & Cree, V. E. (2014). What does the ‘fourth wave’ mean for teaching feminism in twenty-first century social work? *Social Work Education*, 33(7), 930-943.

¹³² Kaplan, E. A. (2003). Feminist futures: trauma, the post-9/11 world and a fourth feminism? *Journal of International Women's Studies*, 4(2), p. 55. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol4/iss2/5> [žiūrėta 2021 02 08]

Grady (2018) KFB pradžia laiko 2008 m., nes tuomet įsitvirtino tokie socialiniai tinklai kaip „Facebook“, „Twitter“ ir „YouTube“, o internete pradėti kurti feministiniai tinklaraščiai („Jezebel“, „Feministing“ ir kt.).¹³³ Anot Brunell (2019), KFB prasidėjo apie 2012 m., kilus daug pasaulį sukretusių įvykių (pvz., 2012 m. gruodį Indijoje grupės vyrų buvo žiauriai išprievartauta jauna moteris, kuri vėliau mirė).¹³⁴ Cochrane (2013) manymu, KFB pradžia galima laikyti 2012 m., kai britų feministė Laura Bates, panorusi pasidalinti savo istorija, sukūrė internetinį forumą „Kasdienio seksizmo projektas“ (angl. *Everyday Sexism Project*) – erdvę, skirtą dalintis su seksizmu susijusiomis patirtimis. Lygiai po metų nuo projekto įkūrimo, jis jau turėjo beveik 100 tūkst. sekėjų socialiniame tinkle „Twitter“, buvo pasidalinta apie 50 tūkst. istorijų.

1.4.1 Ketvirtosios feminizmo bangos lyties ir lyčių lygybės samprata

Jaunoji feminisčių karta šiuolaikinį visuomenės požiūrį į lytį ir lytiškumą laiko problemišku, siekiama teisingumo lyčių atžvilgiu (angl. *gender equity*) ir lygybės, kuri, kaip ir kitose feminizmo bangose, išlieka raktiniu žodžiu ir pagrindiniu siekiu (Shiva ir Kharazmi 2019). Mokslininkai teigia, kad KFB yra „palankesnė vyrams“ ir siekia paneigti kai kurių radikaliųjų feminisčių paskleistą klaidinančią mintį, neva feminizmas nukreiptas prieš vyrus (angl. *man-hating, braburning feminism*) ir skirtas tik moterims (angl. „*for women only*“). Ji apskritai labai įtrauki ir pasisako už įvairovę bei kitoniškumą. Cituojant Grady, KFB yra *queer, sex-positive, trans-inclusive, body-positive, digitally driven*.

Cobo (2019) teigia, kad KFB atsirado palaipsniui pasikeitus feminizmo ideologijai ir tyrimo objektui: dabar tai ne tik moterys, bet įvairūs opresiniai socialiniai patriarchaliniai reiškiniai.¹³⁵ Taip pat įvyko strateginių feminizmo pokyčių: dabar moterys ne tik gina savo teises, bet ir politizuoja kalbėdamos apie socialinę tvarką, ilgai laikytą savaime suprantama. KFB nepanaikina patriarchato, bet kvestionuoja patriarchalinį diskursą. Kaip teigia Celia Amorós, politizuoti feminizme – tai įvardinti reiškiniais terminais, jų tikraisiais vardais. Būtent tai daro KFB: politizuoja motinystę, romantinę meilę, namų ruošą, lytiškumą, seksualumą, prostituciją, pornografiją ir naujus reiškinius, pvz., surogatinę motinystę.¹³⁶

---

¹³³ Grady, C. (2018). The waves of feminism, and why people keep fighting over them, explained. Vox: <https://www.vox.com/2018/3/20/16955588/feminism-waves-explained-first-second-third-fourth> [žiūrėta 2021 02 04]

¹³⁴ Brunell, L. The third wave of feminism. *Britannica*: <https://www.britannica.com/topic/feminism/The-fourth-wave-of-feminism> [žiūrėta 2021 02 08]

¹³⁵ Cobo, R. (2019), p. 137.

¹³⁶ Ten pat, p. 135.

Feministinę knygą parašiusi Holivudo aktorė Jane Fonda teigia, kad daugiausiai dėmesio, kalbant apie socialinius pokyčius, turėtų būti skiriamas lyčių klausimams, kurie anaiptol neturėtų būti suvokiami kaip trikdantis feminisčių reikalas. Siekiant panaikinti skurdą, stabilizuoti gyventojų prieaugį ir paskatinti darnų vystymąsi, jiems turėtų būti teikiama pirmenybė. Pasak Fonda (2005), politikai turėtų daugiau žvelgti iš lyties perspektyvos: klausti, ar t. t. projektas padės moterims ir mergaitėms, ar jas įgalins.¹³⁷ Būtent šis teiginys dažnai pastebimas šiuolaikinių socialinių medijų feminisčių diskurse.¹³⁸

Vis dėlto, mokslininkai įžvelgia KFB trūkumų: nenuosekli, ideologiškai netolygi ir kt. Phillips ir Cree (2014) teigimu, KFB neturi aiškių nuostatų – taip yra todėl, kad tobulėjant reprodukciniams, komunikaciniams technologijoms, keičiasi požiūris į lytiškumą, nuolat kinta įsivaizdavimas apie tai, kas leistina, tinkama ir skirta moterims; dėl polemisko feminizmo požiūrio į populiariąją kultūrą, tiksliau, lyčių vaidmenų ir moters vaizdavimą populiariojoje kultūroje (tęsimos 8–10-ajame dešimtmetyje populiarios diskusijos).¹³⁹

1.4.2 Ketvirtosios feminizmo bangos problematika ir temos

Remiantis Miyares (2018), KFB ne tik gina moterų teises ir siekia, kad jų būtų paisoma, bet ir aptaria mažiau akivaizdžias ir dėl to mažiau analizuojamas moterų išnaudojimo formas (tai viena iš KFB naujovių),¹⁴⁰ siekia moterų ir vyrų lygybės visose sferose ir visų smurto prieš moteris formų panaikinimo.¹⁴¹ Kaip rašo Ślęczka (2005), prievartavimas, žeminimas, priekabiavimas nėra visuotinai paplitę reiškiniai, tačiau išlieka visuotinė prievarta moterims būti gražioms.¹⁴² Šis vertimas patikti taip pat gali būti laikomas t. t. moterų engimu. Feminisčių dažnai aptariama proto–kūno opozicija patriarchaliniame kontekste koreliuoja su vyriškumu–moteriškumu: moterys siejamos su kūniškumu, todėl neva yra mažiau racionalios.

Daugelis mokslininkų sutaria, kad socialinių medijų feministinio aktyvizmo diskurso centre atsidūrė smurtas dėl lyties. Socialinėse medijose siekiama skatinti kuo daugiau apie tai kalbėti ir viešai pasmerkti naudojant grotažymes #MeToo, #BeenRapedNeverReported, #girlgaze ir pan. (Ghadery 2019, Cobo 2019). Pasak Grady (2018), KFB didžiausią dėmesį

---

¹³⁷ Fonda, J. (2005). *My Life So Far*. New York: Random House, p. 514.

¹³⁸ Diamond, D. (2009). The fourth wave of feminism: Psychoanalytic perspectives. *Studies in Gender and Sexuality*, 10(4), 213-223.

¹³⁹ Srivastava, K., Chaudhury, S., Bhat, P. S., & Sahu, S. (2017). Misogyny, feminism, and sexual harassment. *Industrial psychiatry journal*, 26(2), 111.

¹⁴⁰ Barriga, N. A. (2020). Una aproximación teórica a las olas del feminismo: la cuarta ola. *FEMERIS: Revista Multidisciplinar de Estudios de Género*, 5(2), 121-146.

¹⁴¹ Miyares, A. (2018). La "Cuarta Ola" del feminismo, su Agenda. *Tribuna Feminista*.

<https://tribunafeminista.elplural.com/2018/03/la-cuarta-ola-del-feminismo-su-agenda/> [žiūrėta 2021 02 15]

¹⁴² Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis, p. 524.

skiria tokioms temoms kaip seksualinis priekabiavimas, nerealistiški grožio standartai, apvalesnių moters kūno formų kritikavimas (angl. *body shaming*) ir žaginimo kultūra (angl. *rape culture*).¹⁴³ Shiva ir Kharazmi (2019) teigimu, pagrindinė KFB aptariama tema – seksizmas.¹⁴⁴ Srivastava et al. (2017) prideda tokias temas kaip diskriminacija darbo vietoje (angl. *workplace discrimination*), seksistinis vaizdavimas (angl. *sexist imagery*) medijose, *online* mizoginija ir kt.¹⁴⁵

Kone dažniausiai teoretikų įvardijama KFB tema yra žaginimo kultūra (angl. *rape culture*) – tai įsitikinimų, kurie skatina vyrų seksualinę agresiją ir palaiko smurtą prieš moteris, visuma. Ji apibūdina visuomenę, kurioje smurtas vertinamas kaip seksualus, o seksualumas – kaip smurtinis. Žaginimo kultūros požymiai apima seksualinio smurto apraiškas, kurios varijuoja nuo seksualinių replikų ir prisilietimų iki prievartavimo, taip pat įvairių smurto prieš moteris formų toleravimo ir normalizavimo. KFB ypač smerkia seksualinį smurtą (Cochrane 2013; Looft 2017; Parry et al. 2018; Shiva ir Kharazmi 2019)¹⁴⁶ ir seksualinį priekabiavimą – „smurto dėl lyties formą, apimančią nepageidaujamą fizinį, žodinį arba nežodinį seksualinio pobūdžio elgesį, kurio tikslas yra (arba toks yra poveikis) pažeisti aukos orumą ir sukurti bauginančią, priešišką, menkinančią, žeminančią arba įžeidžiančią aplinką“.¹⁴⁷

Žaginimo kultūrai taip pat būdinga: aukos kaltinimas (angl. *victim-blaming*); gėdinimas dėl neva netinkamo, provokatyvaus elgesio (angl. *slut-shaming*); gašlūs juokai; seksualinis užpuolimas (angl. *sexual assault*); žeminantis, objektyvizuojantis moters vaizdavimas; priekabiavimas gatvėje (angl. *street harassment*) ir kt.¹⁴⁸ Terminas taip pat gali būti vartojamas kalbant apie t. t. grupuotes arba situacijas, pvz., žaginimas karo metu arba kalėjime.¹⁴⁹ Remiantis Stanfordo universiteto enciklopedija, žaginimas – ne tik patriarchyto, bet ir rasizmo, kolonializmo, nacionalizmo „įrankis“.¹⁵⁰ Prieš panaikinant vergovei, JAV ilgus metus

---

¹⁴³ Grady, C. (2018). The waves of feminism, and why people keep fighting over them, explained. *Vox*: <https://www.vox.com/2018/3/20/16955588/feminism-waves-explained-first-second-third-fourth> [žiūrėta 2021 02 04]

¹⁴⁴ Shiva, N., & Nosrat Kharazmi, Z. (2019). The Fourth Wave of Feminism and the Lack of Social Realism in Cyberspace. *Journal of Cyberspace Studies*, 3(2), 129-146.

¹⁴⁵ Srivastava, K., Chaudhury, S., Bhat, P. S., & Sahu, S. (2017). Misogyny, feminism, and sexual harassment. *Industrial psychiatry journal*, 26(2), 111.

¹⁴⁶ Cabrera, M. S., Belloso, M. L., & Prieto, R. R. (2021). The Fourth Wave in Audiovisual Content: A True Achievement of Feminism? *International Journal of Communication*, 15, 416-438.

¹⁴⁷ Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/it/taxonomy/term/1376> [žiūrėta 2021 01 12]

¹⁴⁸ Sills, S., Pickens, C., Beach, K., Jones, L., Calder-Dawe, O., Benton-Greig, P., & Gavey, N. (2016). Rape culture and social media: Young critics and a feminist counterpublic. *Feminist Media Studies*, 16(6), 935-951.

¹⁴⁹ Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1341?lang=it> [žiūrėta 2021 01 12]

¹⁵⁰ Whisnant, R. (2017). Feminist Perspectives on Rape. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*: <https://plato.stanford.edu/entries/feminism-rape/#RapRac> [žiūrėta 2021 02 19]

baltaodžiai vyrai prievartavo juodaodes verges.¹⁵¹ Moterys buvo masiškai prievartaujamos per Antrąjį Pasaulinį karą ir per vėlesnius karinius konfliktus Ruandoje, buvusioje Jugoslavijoje, Libijoje ir kt. Praktiškai visos feministės sutaria, kad žaginimas yra pernelyg dažnai ignoruojama, neteisingai interpretuojama ir nepagrįstai pateisinama problema, tačiau daug ginčijų kyla bandant jį apibrėžti ir svarstant, kaip reikėtų su juo kovoti teisiniu ir socialiniu lygmeniu.¹⁵²

KFB atstovių taip pat dažnai minimas terminas „mizoginija“ – tai liguista neapykanta moterims ir kraštutinė prieš moteris nukreipto seksizmo forma, daugumos feminizmo teorijų priskiriama politinių ideologijų kategorijai (pvz., rasizmo ar antisemitizmo). Mizoginija pateisina ir padeda išlaikyti moterų subordinacijos (paklusimo) vyrams sistemą. Vyrai gali būti neigiamai nusistatę visų arba tik jiems nepriimtinių moterų atžvilgiu. Dažnai pasitaikanti mizoginijos forma – vadinamasis motinos-kekšės dichotomijos psichologinis kompleksas, kurį turintys žmonės moteris skirsto tik į motinas ir pasileidėles. Kita jos forma – vadinamasis nekaltos mergelės-ištvirkėlės dichotomijos kompleksas, kai moteris laikoma ištvirkėle, jei jos elgesys neatitinka tokį kompleksą turinčio žmogaus moralės principų.¹⁵³ Socialinių medijų portalai, pasak Carrie A. Rentschler, gali tapti tiek mizoginijos kurstytojais, tiek saugia erdve feministiniam solidarumui, švietimui ir aktyvizmui; erdve, kurioje žaginimo kultūra yra reiškiamą ir kartu smerkiama bei stabdoma; kurioje buriasi feminizmo sekėjų auditorija.

Pasak Peroni ir Rodak (2020), visame pasaulyje vykstant moterų mobilizacijai vėl iškilo ir esminėmis KFB tapo kelios ankstesnėms bangoms, daugiausiai AFB, būdingos temos: smurtas dėl lyties (angl. *gender-based violence*), abortas, seserystė (angl. *sisterhood*), laisvas apsisprendimas (angl. *self-determination*) ir kt. Autoriai kalba apie vadinamąją „*call-out* kultūrą“, kurioje pažeidžiamumas (angl. *vulnerability*) laikomas visoms moterims, kaip socialinei grupei, būdingu bruožu ir kuri kuria naujas moterų solidarumo formas. Taigi seserystė (angl. *sisterhood*) suvokiama kaip antiesencialistinis ryšys (angl. *anti-essentialist bond*), paremtas pasitikėjimu ir laisvos valios raiška, naujas bendras praktikas galintis paversti kolektyviniu veiksmu.¹⁵⁴ Į feminizmo judėjimą įsitraukiant vis daugiau žmonių ir naudojant t. t. grotažymes kuriamos virtualiosios bendruomenės (angl. *virtual communities*) (Baumgardner 2011). Priklausymo virtualiajai bendruomenei jausmas susijęs su dviem esminiais feminizmo

---

¹⁵¹ Whisnant, R. (2017).

¹⁵² Ten pat.

¹⁵³ Visuotinė lietuvių enciklopedija. Mizoginija. <https://www.vle.lt/straipsnis/mizoginija/> [žiūrėta 2021 03 06]

¹⁵⁴ Peroni, C., & Rodak, L. (2020). Introduction. The fourth wave of feminism: From social networking and self-determination to sisterhood. *Oñati Socio-Legal Series*, 10(15), 1S-9S.

elementais: moterų įgalinimu ir jau minėta seseryste, kurie šiame kontekste įgauna naują reikšmę. Technologijos leidžia kurti moterims „ryšių tinklus“, kurie skatina ir spartina moterų įgalinimą. Taigi KFB virtualiosiose bendruomenėse individualus įgalinimas tampa visuomeniniu (Sutton ir Pollock 2000).

Cituojant Rampton (2015), KFB polemizuoja ne tik su AFB, bet skatina diskutuoti ir dėl esminių TFB įžvalgų. Ji skiriasi ir kartu yra panaši tiek į AFB, tiek į TFB.¹⁵⁵ Baumgardner (2011) teigia, jog KFB – tai technologiškai pažengusi AFB ir polemizavimas, atsakas (labiau nei tęsinys) į paskutiniojo XX a. deš. – pirmojo XXI a. deš. feminizmą.¹⁵⁶ Feministiniai žurnalai ir dainos laikomi TFB naujovėmis, o ketvirtosios „nuopelnas“ – tinklaraščiai, „Twitter“ kampanijos ir „online medijos“ (Baumgardner 2011). 10-ajame dešimtmetyje įvestas terminas *reproductive justice* tapo plačiai vartojamas jaunų KFB feminisčių. Naujoji banga socialinėse medijose taip pat nagrinėja tokias temas kaip *transgenderism*, vyrai feministai (angl. *male feminists*), prostitucija ar pornografija (angl. *sex work*), sudėtingi santykiai ir kt. Kai kurių mokslininkų KFB apibūdinamas kaip judėjimas, gebantis peržengti binarinę (socialinės ir biologinės lyties) lyčių sampratą ir sutelkti dėmesį į kūniškumo, lytiškumo tapatybių įvairovę (López ir Platero 2019).

KFB ne tik sugrąžina esmines ankstesnių bangų feminizmo diskusijas į viešąjį diskursą¹⁵⁷, bet kartu kalba apie naujausias problemas, akimirksniu reaguoja į aktualijas (Chamberlain 2017; Parry, Johnson ir Wagler 2018; Shiva ir Kharazmi 2019), šitaip atnaujindama ir „atjaunindama“ feministinį judėjimą (Maclaran 2015; Munro 2013). Viena iš naujų temų – kibernetinis priekabiavimas (t. y. priekabiavimas elektroniniu paštu ar socialiniuose tinkluose siunčiamais bauginimais fiziniu ir (arba) seksualiniu smurtu, teksto (arba internetiniais) pranešimais, neapykantos kalba, kuri žemina, įžeidžia, grasina arba yra nukreipta į asmenį dėl jos tapatybės (lyties) ir kitų savybių (pvz., seksualinės orientacijos ar negalios)).¹⁵⁸

1.4.3 Ketvirtosios feminizmo bangos veikimo ir raiškos būdai

Kalbant apie veikimo ir raiškos būdus, dažniausiai teoretikų įvardijami KFB bruožai – aktyvizmas socialinėse medijose ir technologinė mobilizacija (Chamberlain 2017; Charles ir

---

¹⁵⁵ Gheorghiu, O. C., & Praisler, M. (2020). Rewriting Politics, or the Emerging Fourth Wave of Feminism in Margaret Atwood's *The Testaments*. *ELOPE: English Language Overseas Perspectives and Enquiries*, 17(1), 87-96.

¹⁵⁶ Baumgardner, J. (2011). *F'EM! Goo Goo, Gaga, and Some Thoughts on Balls*. Berkeley: Seal Press, p. 72.

¹⁵⁷ Phillips, R., & Cree, V. E. (2014). What does the 'fourth wave' mean for teaching feminism in twenty-first century social work?. *Social Work Education*, 33(7), 940-941.

¹⁵⁸ Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1486?lang=lt> [žiūrėta 2021 01 12]

Wadia 2018; Looft 2017; Parry et al. 2018; Shiva ir Kharazmi 2019; Zimmerman 2017). Skaitmeninėje erdvėje skleidžiama feministinė retorika griaua patriarchalines struktūras, atverdama naujas erdves feministėms komunikuoti (Lane 2015). Cochrane (2013) manymu, ši banga orientuojasi į jaunas vidurinėsios klasės moteris iš išsivysčiusių šalių, kurios turi galimybę naudotis internetu. KFB feministės siekia skirtingų tikslų, tačiau jų visų aktyvizmas, visų pirma, – virtualus (Munro 2013, Brunell 2019 ir kt.). Socialinės medijos dažnai tampa vienintele šiuolaikinio feministinio aktyvizmo vieta. Būtent todėl KFB dar vadinama grotažymės feminizmu (angl. *hashtag feminism*) (Peroni ir Rodak 2020), internetiniu feminizmu, *online* feminizmu (Valenti 2009), kibernetiniu feminizmu ir pan.

Kita ryški KFB ypatybė – suvokimas, kad viso pasaulio moteris sieja panašios problemos ir tarpusavio sąsajos (angl. *global interconnectedness*) (Diamond 2009), feminizmo globalizacija (Cobo 2019) ir masinė mobilizacija – visa tai tiek teoriškai, tiek praktiškai „atgaivino“ feminizmą.¹⁵⁹ Internetas „demokratizavo“ feminizmo judėjimą, jo problematiką, raišką ir sklaidą, suteikė galimybę „masiškai“ jame dalyvauti.¹⁶⁰ Po visame pasaulyje itin daug žmonių subūrusių 2018 m. kovo 8-osios feministinių manifestacijų įvairiuose tinklalapiuose ir reklamos kampanijose pastebima daugiau su lyčių klausimais susijusio turinio. Beje, feministinis judėjimas tik dūsyk tapo masių judėjimu: dėl sufražisčių judėjimo ir XX a. 8-ojo dešimtmečio radikalojo feminizmo.¹⁶¹ Būtent socialiniai tinklai suteikė feministiniam judėjimui galimybę ir veiksmingą komunikacijos kanalą greitai dalintis informacija, o tai, savo ruožtu, leido atsirasti masiniam, tarptautiniam, daugelį kartų (isp. *intergeneracional*), klasių (isp. *interclasista*), sričių (isp. *interseccional*) apjungiančiam judėjimui. Socialiniuose tinkluose nuolat kylantys debatai, o tiksliau, per juos atsiskleidžiančios tendencijos ir įtampos, leidžia atsekti problemas ir kurti strategijas permainingoms vykdyti.¹⁶² Įsitvyrojo norma „stimulas-atsakas“, kai žiniasklaidos priemonių turinys kuriamas atsižvelgiant ir prisitaikant prie „internautų“ poreikių.¹⁶³

---

¹⁵⁹ Diamond, D. (2009). The fourth wave of feminism: Psychoanalytic perspectives. *Studies in Gender and Sexuality*, 10(4), 213-223.

¹⁶⁰ Munro, E. (2013). Feminism: A fourth wave? *Political insight*, 4(2), 22-25.

¹⁶¹ Cobo, R. (2019). La cuarta ola feminista y la violencia sexual. *Revista Universitaria de Cultura Paradigma*: Febrero 2019, Número 22, Universidad de A Coruña, p. 134.

¹⁶² Aránguez Sánchez, T. (2019). La metodología de la concienciación feminista en la época de las redes sociales. *Ámbitos. Revista Internacional de Comunicación*, 45, 238-257.

¹⁶³ Sánchez-Gutiérrez, B. (ed.) (2018). *Feminismo, investigación y comunicación: una aproximación plural a la representación de las mujeres*. Sevilla: Egregius.

Cochrane (2013) pastebi, kad KFB kilo finansų krizės metais,¹⁶⁴ kai dėl taupymo politikos (dėl kurios buvo sumažintas finansavimas viešosioms paslaugoms ir socialinei apsaugai) ėmė protestuoti nuo šio sprendimo ypač nukentėjusios moterys ir afroamerikiečiai.¹⁶⁵ Taigi pasak autorės KFB būdinga „protestų kultūra“ (angl. *culture of protest*).¹⁶⁶ Kadangi lyčių lygybė tapo plačiai aptarinėjamu socialinės politikos klausimu, feminizmas tampa platesnės darbotvarkės dalimi ir vis labiau pripažįstama jo reikšmė mažinant skurdą, gerinant moterų psichinę savijautą ir siekiant ekonomikos augimo (Hausmann, Tyson ir Zahidi 2012; World Health Organisation 2009).¹⁶⁷ Kaip teigia socialinių judėjimų teoretikas Richardas F. Day’us (2005), šiuolaikiniai socialiniai judėjimai kvestionuoja ir bando konstruoti alternatyvas dominuojančioms struktūroms, tapatybėms ir procesams, pasipriešindami t.t. dominuojančioms institucijoms, grupėms, elitams ar klasėms, taip pat kreipdami dėmesį ir į pačias dominavimo formas arba technikas. Būtent toks yra vienas Ispanijos socialinių medių feminisčių tikslų – priešintis dominuojančią ideologiją kuriančiam, paremiančiam ir įtvirtinančiam retorikai. Pasitelkdami ironiją KFB atstovai priešinasi patriarchalinei sistemai; į smurtą atsako nuo jo nukentėjusių pasakojimais, o į besitęsiančią priespaudą – aktyvizmu ir demokratiškumu.¹⁶⁸ Fraser ir Honneth (2003) išskiria du šiuolaikinio feminizmo kovų tipus: kova dėl perskirstymo lyties požiūriu politikos, skirtos pertvarkyti esamą išteklių ir atsakomybių paskirstymą siekiant sukurti lygesnius moterų ir vyrų santykius,¹⁶⁹ ir kova dėl (skirtumų) pripažinimo (LGTBIQ+ klausimai).

Daugelyje mokslinių darbų (Rusnak 2020, Munro 2013, Zimmerman 2017, kt.) išskiriamas KFB bruožas – jau minėtas sąryšingumas (angl. *intersectionality*), kuris yra būdingas ir TFB. Naujasis, socialinių medių feminizmas griežtai pasisako prieš jau ankstesnių bangų aptartus „izmus“, t. y. tokias opresines ideologijas kaip rasizmas, seksizmas, pagyvenusių žmonių diskriminacija (angl. *ageism*), klasizmas ir kt. Pasak Knox, pačiame feminizmo judėjime, prasidėjus KFB, atsirado daugiau lygybės, nes virtualioje erdvėje

---

¹⁶⁴ Cochrane, K. (2013). *All the rebel women: The rise of the fourth wave of feminism* (Vol. 8). Guardian Books.

¹⁶⁵ Wilson, V. (2015). African Americans and Women Disproportionately Pay the Price for Austerity and Congressional Dysfunction. *Economic Policy Institute*, September 30. <https://www.epi.org/publication/african-americans-and-women-disproportionately-pay-the-price-for-austerity-and-congressional-dysfunction/> [žiūrėta 2021 03 04]

¹⁶⁶ Rusnak, S. (2020). The Slasher Film and the Final Girl Get Makeovers: It Follows and the Politics of Fourth Wave Feminism. In *Final Girls, Feminism and Popular Culture* (pp. 115-133). Palgrave Macmillan, Cham.

¹⁶⁷ Phillips, R., & Cree, V. E. (2014). What does the ‘fourth wave’ mean for teaching feminism in twenty-first century social work?. *Social Work Education*, 33(7), 930-943.

¹⁶⁸ Brunell, L. The third wave of feminism. *Britannica*: <https://www.britannica.com/topic/feminism/The-fourth-wave-of-feminism> [žiūrėta 2021 02 18]

¹⁶⁹ Europos lyčių lygybės institutas. Perskirstymo lyties požiūriu politikos. Glossary & Thesaurus: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1205?lang=lt> [žiūrėta 2021 03 04]

įsitraukti į judėjimą gali daugelis, nepriklausomai nuo finansinės padėties, socialinės klasės ir pan.¹⁷⁰ Munro (2013) teigia, kad politinis KFB tikslas – suteikti balsą moterims, kurios vis dar marginalizuojamos,¹⁷¹ atkreipti dėmesį į nevienodą vyrų ir moterų darbo užmokestį, skurdo feminizaciją ir pan. Taikant sąryšingumą siekiama suvokti moterų problemas platesniame kontekste – kartu analizuojant kitas marginalizuojamas grupes, jų priespaudą, marginalizaciją ar diskriminaciją lemiančių kultūrinių, socialinių, politinių priežasčių visumą. Taigi siekdama visapusių permainų KFB aptaria moteris liečiančių problemų visumą (politinius, psichologinius, dvasinius klausimus)¹⁷² ir siekia įtraukti skirtingų lytinių tapatybių ir kultūrų žmones.¹⁷³ Todėl šiuolaikiniai feminizmo aktyvistai yra linkę reikšti susirūpinimą ir klimato kaita, politiniu ir finansiniu nesaugumu, nelygybe viso pasaulio mastu.

Vienas iš išskirtinių KFB bruožų – „feminizmo entrepreneurėmis“ tampa garsios aktorės, pvz., Emma Watson, Jane Fonda ir kt. Pasaulinės garsenybės prisideda prie „feminizmo globalizacijos“ ir feminizmo sklaidos; t.t. judėjimai imami sieti su garsenybių veidais (Martin ir Valenti 2013).¹⁷⁴ Galima sakyti, kad KFB apjungia labai daug internetinių judėjimų. Carpio et al. (2018) teigia, kad socialinės medijos yra itin tinkama platforma vykdant socialinio teisingumo kampanijas, o šios geriau pastebimos, jei jų lyderės – įtakingos asmenybės.¹⁷⁵ Looft (2017) šį reiškinį įvardina terminu „garsenybių kultūra“ (angl. *celebrity culture*).¹⁷⁶ Tikriausiai labiausiai pasaulyje pagarsėjo Holivudo aktorių inicijuotas „Me Too“ judėjimas. „Yes All Women“, „Stand With Wendy“, „Time's Up“, „SlutWalks“ – tai tik dar keli KFB (o ne TFB, kaip dažnai teigiama žiniasklaidoje) kampanijų pavyzdžiai.¹⁷⁷ Taigi internetas padeda kurti bendrystės jausmą tarp įvairių pasaulio šalių moterų, kurios susiduria su seksizmu, seksualiniu priekabiavimu ar smurtu dėl lyties, bet nedrįsta viešai išsakyti savo nuomonės ar pasipasakoti.

---

¹⁷⁰ Shiva, N., Nosrat Kharazmi, Z. (2019). The Fourth Wave of Feminism and the Lack of Social Realism in Cyberspace. *Journal of Cyberspace Studies*, 3(2), 129-146.

¹⁷¹ Munro, E. (2013). Feminism: A Fourth Wave? *Political Insight*, 4(2), p. 25.

¹⁷² Diamond, D. (2009). The fourth wave of feminism: Psychoanalytic perspectives. *Studies in Gender and Sexuality*, 10(4), 213-223.

¹⁷³ Munro, E. (2013). Feminism: A Fourth Wave? *Political Insight*, 4(2), p. 22.

¹⁷⁴ Martin, C., Valenti, V. (2013). '#Femfuture: Online Revolution'. Barnard Centre for Research on Women.

¹⁷⁵ Sánchez-Gutiérrez, B. (ed.) (2018). *Feminismo, investigación y comunicación: una aproximación plural a la representación de las mujeres*. Sevilla: Egregius.

¹⁷⁶ Looft, R. (2017). #girlgaze: photography, fourth wave feminism, and social media advocacy. *Continuum*, 31(6), p. 896.

¹⁷⁷ Grady, C. (2018). The waves of feminism, and why people keep fighting over them, explained. *Vox*: <https://www.vox.com/2018/3/20/16955588/feminism-waves-explained-first-second-third-fourth> [žiūrėta 2021 02 04]

AFB radikalojo feminizmo atstovė Kate Millett pabrėžė, jog feminizmas ypač svarbus ugdant sąmoningumą. Feminizme kolektyviniam sąmoningumui teikiama ypač didelė reikšmė (net didesnė nei, pvz., klasės sąmoningumui marksizme), nes moterų tapatybė buvo nuo seno formuojama patriarchato. Shelby Knox teigia, kad AFB ir KFB vienija tai, jog abi jos pasitelkia sąmoningumo ugdymo metodą, o internetinius tinklaraščius autorė laiko naujosiomis sąmoningumo ugdymo grupėmis. Anot Blevins (2018), šiuolaikinės feministinės sąmoningumo ugdymo grupės klesti socialinėse medijose, o nuo AFB skiriasi tuo, kad ne tik kovoja su seksizmu, bet ir siekia daryti įtaką jaunuomenės politinėms nuostatoms (angl. *re-politicizing young people*).

Straipsnyje „Subjektas ir galia“ (2003) Michelis Foucault teigia, kad subjektas galios pajungiamas ne tik per išorinės kontrolės mechanizmus, bet ir per tapatybės, sąmoningumo ir savižinos konstravimą. Kovą prieš tokias technikas, priverčiančias žmones jaustis galiai pavaldžiais subjektais, Foucault laiko esmine šiuolaikinio pasipriešinimo galiai užduotimi.¹⁷⁸ Galima teigti, kad šiuolaikinės feministinės „sąmoningumo ugdymo grupės“ atlieka labai svarbų darbą, be kurios pasipriešinimas socialiniam dominavimui bei ekonominei priespaudai taptų neįmanomas. Kitas AFB ir KFB panašumas – 7-ajame dešimtmetyje kilo maištas prieš kapitalistinės visuomenės disciplinos ir kontrolės mechanizmus, o KFB taip pat dažnai kritikuoja neoliberalų kapitalizmą kaip vieną esminių ekonominio moterų išnaudojimo stimulų.¹⁷⁹ Šiuo metu viešojoje ir politinėje sferose kyla daug diskusijų dėl vadinamųjų lytinių ideologijų, moterų apsisprendimo reprodukciniais klausimais laisvės, seksualinio smurto ir smurto dėl lyties sąvokų performulavimo šiuolaikinio neoliberaliojo kapitalizmo kontekste.

Aránguez (2019), lygindama AFB ir KFB, teigia, kad 8-ojo deš. (AFB) feminizmas buvo revoliucingas, nes tuomet sąmoningumo ugdymo grupėse kilo esminiai jau pristatyti feminizmo konceptai, o KFB potencialas dar didesnis.¹⁸⁰ Baumgardner (2011) antrina teigdama, kad AFB įvykdė kultūrinę transformaciją, o šių dienų socialinis judėjimas – revoliucija, kuri iš esmės pakeitė feministinį judėjimą ir daro didelę įtaką politiniams

---

¹⁷⁸ Foucault, M. (2003). „The Subject and Power“, in: Rabinow, P., Rose, N., eds., *The Essential Foucault*. New York: The New Press, p. 126-144. Cituojama Pocius, K. (2010). Socialiniai judėjimai ir daugybės iškilimas šiuolaikinės politinės filosofijos kontekste. Lietuvos kultūros tyrimų institutas, p. 148.

¹⁷⁹ Cobo, R. (2019). La cuarta ola feminista y la violencia sexual. *Revista Universitaria de Cultura Paradigma*: Febrero 2019, Número 22, Universidad de A Coruña, p. 138.

¹⁸⁰ Aránguez Sánchez, T. (2019). La metodología de la concienciación feminista en la época de las redes sociales. *Ámbitos. Revista Internacional de Comunicación*, 45, p. 256.

sprendimams.¹⁸¹ Skirtingai nei „vyriškosios ginkluotos revoliucijos“, „moteriškoji revoliucija“ pasižymi feminizmui būdinga savybe: tikėjimu, jog pokyčius gali paskatinti švietimas ir sąmoningumo ugdymas. Šiuolaikinis feministinis aktyvizmas socialinėse medijose yra stipri socialinė ir politinė varomoji jėga.¹⁸² „Socialinių tinklų ekosistema“¹⁸³ sukuria galimybes kurtis virtualiosioms bendruomenėms¹⁸⁴, kurios gali paskatinti kultūrinius¹⁸⁵ ar politinius¹⁸⁶ pokyčius. Pavyzdžiui, Argentinoje net 246 tūkst. sekėjų „mobilizavusi“ instagramo paskyra „Camp Aborto Legal“, kurioje jau 15 metų vykdoma kampanija dėl legalaus, saugaus ir nemokamo aborto, skatinama kovoti dėl šios teisės užtikrinimo; pranešama apie renginius ir protestus. Aránguez (2019) teigia, kad Ispanijos KFB pasižymi didžiule virtualių bendruomenių sėkme: feministinės paskyros itin populiarios, geba mobilizuoti tūkstančius sekėjų dalyvauti manifestacijose ir pan.¹⁸⁷

2. Metodologinė dalis

Šiame darbe atliekama kokybinė atvejo studija, remiamasi pirminiais (feminisčių instagramo paskyros ir pasisakymai viešojoje erdvėje) ir antriniais (mokslinė literatūra) duomenų šaltiniais. Mokslinės literatūros analizė atliekama teorinėje darbo dalyje. Pirminiai šaltiniai, t.y. konkrečios paskyrų publikacijos ir pasisakymai, analizei atsirenkami pagal jų naujumą ir aktualumą: nagrinėjantys esmines feminizmo temas arba atskleidžiantys autorių interesus ir veiklos ypatumus; požiūrį į lytį, lyčių lygybę, feminizmą. Pirminių šaltinių analizei pasitelkiamas kokybinės turinio analizės metodas. Siekiant suvokti, ką ir kaip šios socialinių medijų aktyvistės komunikuoja viešojoje erdvėje, remiamasi jų pasisakymais ir interviu televizijos laidoms, dienraščiams ar žurnalams; vaizdo įrašais socialiniame tinkle „YouTube“. Siekiant identifikuoti šiuolaikinių Ispanijos socialinių medijų feminizmo aktyvisčių naudojamus raktinius žodžius ir išskirti esminius bruožus, pirminiai šaltiniai nagrinėjami per

---

¹⁸¹ Baumgardner, J. (2011). Is there a fourth wave? Does it matter? Excerpt from *F'em: Goo Goo, Gaga and Some Thoughts on Balls*, Seal Press:

<https://www.feminist.com/resources/artsspeech/genwom/baumgardner2011.html> [žiūrėta 2021 02 08]

¹⁸² Kaba, M., Smith, A., Adelman, L., Gay, R. (2014). Where Twitter and Feminism Meet. What role should the social platform play as the feminist movement continues to grow? *The Nation*:

<https://www.thenation.com/article/archive/where-twitter-and-feminism-meet/> [žiūrėta 2021 03 04]

¹⁸³ Acosta, M. (2020). Activismo feminista en Instagram. El caso de la campaña nacional por el derecho al aborto legal seguro y gratuito en Argentina. *Perspectivas de la Comunicación*, 2020, Vol. 13: 1, pp. 29-46.

¹⁸⁴ Gupta, S., Kim, H. W. (2004): Virtual community: Concepts, implications, and future research directions, *Proceedings of the Tenth Americas Conference on Information Systems*, New York, August 2004, pp. 2679-2687: <https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1896&context=amcis2004> [žiūrėta 2021 03 04]

¹⁸⁵ Dijck, J. (2016): La cultura de la conectividad. Una historia crítica de las redes sociales. Buenos Aires.

¹⁸⁶ Castells, M. (2009). *Comunicación y poder*. Madrid: Alianza.

¹⁸⁷ Aránguez Sánchez, T. (2019). La metodología de la concienciación feminista en la época de las redes sociales. *Ámbitos. Revista Internacional de Comunicación*: 45, p. 242.

tris teorinėje dalyje išskirtus pjūvius. Pirmiausia pristatomi reikšmingiausi feminisčių biografiniai faktai, veikimo ir raiškos būdai; tuomet nagrinėjama jų lyties ir lyčių lygybės samprata ir, galiausiai, problematika ir temos. Remiantis teoretikų išskirtais keturių feminizmo bangų bruožais, tikrinama, ar pasirinktos feministės gali būti laikomos KFB ar kurios nors kitos feminizmo bangos atstovėmis.

Analizei pasirinktos feminisčių paskyros socialiniame tinkle „Instagram“, nes jame jų veikla aktyviausia. Be to, Ispanijoje šis socialinis tinklas yra populiariausias ir plačiai naudojamas jaunų merginų ir moterų, kurios vyrauja tarp šiame darbe analizuojamų paskyrų sekėjų. Remiantis „Resumen Global Digital 2020“ ir „Digitales 2020: España“, Ispanijoje yra 16 mln. instagramo naudotojų; 2020 m. 65% visų Ispanijos socialinių tinklų naudotojų buvo aktyvūs instagrame; 54,6% jų – moterys,¹⁸⁸ o vidutinis naudotojų amžius – 18–34 metai.¹⁸⁹ Instagramo naudotojų skaičius pastaraisiais metais augo sparčiausiai iš visų socialinių tinklų. Tai ir vienas „ilustratyviausių“ socialinių tinklų: keliamos nuotraukos, paveikslėliai, piešiniai, komiksai ar vaizdo įrašai (dažniausiai apačioje pakomentuojami autoriaus), o reakcija į juos išreiškiama *like*’ais arba komentarais, kurie parodo didžiausią įsitraukimo lygį. Tarp komentatorių kartais kyla polemiškos diskusijos, į kurias dažnai įsitraukia ir pats autorius.

Kadangi dvi analizei pasirinktos aktyvistės kuria feministinius komiksus (paskyroje „Moderna de Pueblo“ tai yra pagrindinis ir vienintelis feministinių idėjų raiškos būdas, o „Feminista Ilustrada“ komiksus pasitelkia daugiausiai Disnėjaus pasakų personažams šaržuoti), todėl verta trumpai pristatyti, kuo pasižymi šis raiškos būdas. Feministiniai komiksai Ispanijoje apskritai labai populiarūs. Yra bent trys daugiau nei 500 tūkst. sekėjų turinčios feministinių komiksų paskyros: daugiausiai sekėjų turinti „Moderna de pueblo“, „Lola Vendetta“, „Flavita Banana“, virš 300 tūkst. sekėjų turinti paskyra „Las Rayadas“ ir kt.¹⁹⁰ Paskyrą „Flavita Banana“ sukūrė menininkė, komiksų kūrėja Flavia Álvarez-Predrosa, veiklą instagrame pradėjusi 2014 m. ir turinti daugiau nei 640 tūkst. sekėjų. Ši paskyra išsiskiria monotoniškumu: publikuojami vien juodai balti šaržuoti piešinėliai, komiksai ir karikatūros, išjuokiančios lytinius stereotipus, seksistines frazes, tradicinius lyčių vaidmenis.

---

¹⁸⁸ Moreno, R. (2020). Estadísticas de las Redes Sociales 2020 [Usuarios Activos Facebook, Instagram, YouTube, Twitter, LinkedIn... en España y en el Mundo]: https://mcsocialmedia.com/estadisticas-redes-sociales-usuarios-activos-facebook-instagram-youtube-twitter-linkedin-otras/#Usuarios_Activos_de_Instagram_en_Espana_y_en_el_Mundo [žiūrėta 2021 03 04]

¹⁸⁹ Acosta, M. (2020). Activismo feminista en Instagram. El caso de la campaña nacional por el derecho al aborto legal seguro y gratuito en Argentina. *Perspectivas de la Comunicación*, 2020, Vol. 13: 1, pp. 29-46.

¹⁹⁰ Barrachina, S. G. (2019). ¿En qué contribuye el feminismo producido en las redes sociales a la agenda feminista? *Dossiers feministes*, (25), p. 154.

Remiantis McLuhano (2003) teorija, medijos yra skirstomos į karštas ir šaltas. Šių dviejų tipų medijos labai skirtingai veikia savo vartotoją.¹⁹¹ Karšta medija yra ta, kuri vieną juslę pratęsia būkle, kupina informacijos, ir reikalauja pasyvaus publikos dalyvavimo. Šiuo atžvilgiu, komiksai yra šalta, arba „mažos apibrėžties“, medija, nes pateikia, palyginti, mažai vizualios informacijos. Taip pat jie yra „pasidaryk pats“ tipo patirtis: decentralizuota ir kiekvienam prieinama aktyvų dalyvavimą skatinanti, t.y. asmeninio dalyvavimo reikalaujanti, raiškos forma.¹⁹² Būdami mažos apibrėžties jie „suteikia tęstinumo iš vienos dienos į kitą pojūtį <...> ir puikiai tinka mozaikiškai laikraščio struktūrai“¹⁹³ – taigi puikiai žiūrisi ir instagrame. Išskirtinė komiksų vizualika „patraukia akį“, neapkrauna savo vartotojų pertekline informacija, bet perduoda esminę žinutę, kartu palikdama erdvės kiekvieno individualiai interpretacijai. Tas pats komiksas – priklausomai nuo išsilavinimo, informuotumo ir turimų žinių apie komikse paliečiamą temą – skirtingų žmonių gali būti suvokiamas visiškai skirtingai, todėl komentarų skiltyje tarp sekėjų kylančios diskusijos (į jas neretai įsitraukia ir pačios autorės) – dažnai labai polemiškos ir atskleidžia visuomenėje t.t. klausimais tvyrančias įtampas. Taigi šiame darbe laikomasi nuostatos, jog jas analizuoti taip pat įdomu ir verta.

3. Šiuolaikinių Ispanijos socialinių medijų feminisčių analizė

Núñez (2017), nagrinėjanti kaip Ispanijos virtualiosios feministinės bendruomenės panaudoja interneto erdvę ir naujas technologijas kovodamos su smurtu prieš moteris,¹⁹⁴ teigia, kad internete paplitęs kibernetinis priekabiavimas paskatino feministes kaip atsvarą skleisti feministinį diskursą socialiniuose tinkluose.¹⁹⁵ Iš šiame darbe pasirinktų paskyrų akademinėje plotmėje daugiausiai analizuojama Feminista Ilustrada paskyra – tikriausiai, be kitų priežasčių, dėl paliečiamų politinių aktualijų, akivaizdžiai reiškiamo noro paveikti, pakeisti visuomenę. Devermut paskyrai tai taip pat būdinga, tačiau joje nemažai „pašalinės“ informacijos: reklamos, kūrėjų nuotraukų arba Barselonos vaizdų. Moderna de Pueblo save apibūdina kaip menininkę ir feministines mintis išreiškia komikso forma – galbūt todėl ji yra mažiau analizuojama akademikų. Visos analizei pasirinktos Ispanijos socialinių medijų feminisčių paskyros turi daugiau nei 600 tūkst. sekėjų ir yra gausiai sekamos ne tik Ispanijoje

---

¹⁹¹ McLuhan, M. (2003). *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos, p. 40.

¹⁹² McLuhan, M. (2003), p. 168.

¹⁹³ Ten pat, p. 165.

¹⁹⁴ Núñez Puente, S., Fernández Romero, D., Vázquez Cupeiro, S. (2017). Online feminist practice, participatory activism and public policies against gender-based violence in Spain. *Feminist Theory*, 18(3), 299-321.

¹⁹⁵ Maeso Gómez, N. (2016). La construcción identitaria en la red, como lugar de resistencia desde las prácticas artísticas ciberfeministas y el activismo digital. En *Mujeres e investigación. Aportaciones interdisciplinarias: VI Congreso Universitario Internacional Investigación y Género (431-436)*, Sevilla: SIEMUS, p. 432.

ar kitose ispanakalbėse šalyse (Lotynų Amerikoje, Centrinėje Amerikoje, Karibų šalyse), bet visame pasaulyje (sukurtos ir angliškos paskyrų versijos). Didžiulis Ispanijos feministinių instagramo paskyrų populiarumas – puikus įrodymas, kad feminizmo idėjos šalyje ne tik gyvos ir aktualios, bet jų, kaip kūniškumo politikos (angl. *body politics*) objekto, problematika, persikelia ir į virtualiąją erdvę, o jų pateikimas instagramo platformoje – priimtinas ir suprantamas daugybei žmonių.

Vienos populiariausių Ispanijos instagramo feministinių paskyrų *Freeda España* generalinė direktorė Beatriz Medina teigia, kad vienintele Freeda platforma pasirinkti socialiniai tinklai, nes, kūrėjų nuomone, tik juose galima „užkabinti“ šiuolaikinį jaunimą ir paskatinti domėtis feminizmu.¹⁹⁶ Ši paskyra sukurta tiek vyrams, tiek moterims ir tiems, kurie nesitapatina su binarine, vyro ir moters, lyties samprata. Medina pastebi, kad Ispanijos feministinis aktyvizmas yra savitas, todėl ispaniškoji Freeda paskyra tematiškai skiriasi nuo kitų šalių (Italijos ir JK) paskyrų. Ispanijoje feminizmas stipriai vystėsi ir kito pastaraisiais metais, feminizmo aktyvistai savo publikacijomis siekia „išprovokuoti“ diskusiją, paliesti „ribines“, „geliančias“ temas, tačiau diskusijos dažnai kiek per aršios, perdėtos.¹⁹⁷

Reikia pažymėti, kad pagal lyčių lygybės rodiklius Ispanija sparčiai daro pažangą: remiantis Pasaulio ekonomikos forumo duomenimis (angl. *World Economic Forum (WEF) 's Global Gender Gap Report 2020*) patenka į dešimtuką šalių, geriausiai kovojančių su diskriminacija dėl lyties socialinėje, politinėje ir ekonominėje sferose,¹⁹⁸ 2018 m. buvo 29-oje, o 2019 m. – 8-oje vietoje pagal lyčių lygybės rodiklius pasaulyje.¹⁹⁹ Ispanijos Lygybės ministrės Irene Montero iniciatyva priimta nemažai pakeitimų lyčių lygybės srityje, pvz., didinamos baudos už persekiojimą, seksualinį priekabiavimą; reikalaujama žalos atlyginimo aukai, draudžiama artintis prie aukos; priimtas Baudžiamojo kodekso pakeitimas, pagal kurį seksualinė agresija ir prievarta baudžiami vienodai; seksualine agresija laikomas bet kuris veiksmas, prieštaraujantis žmogaus apsisprendimo laisvei.²⁰⁰ Vis dėlto, atsižvelgiant į labai

---

¹⁹⁶ Yorokubu (2020). 'Freeda', así funciona un medio nativo de Instagram.

<https://www.yorokubu.es/inspirational/> [žiūrėta 2021 02 11]

¹⁹⁷ Yorokubu (2020). 'Freeda', así funciona un medio nativo de Instagram.

<https://www.yorokubu.es/inspirational/> [žiūrėta 2021 02 11]

¹⁹⁸ Garcia Valdivia, A. (2019). Spain Is Now In The World's Top 10 For Gender Equality—This Is How Progress Happened. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/anagarciavaldivia/2019/12/20/spain-enters-the-worlds-top-10-for-gender-equality/?sh=20ff50326f52> [žiūrėta 2021 02 11]

¹⁹⁹ Gracia, M. (2020). España mejora en feminismo: escala hasta el top ten mundial en igualdad. *El Periódico*. <https://byzness.elperiodico.com/es/economicos/20200115/espana-mejora-feminismo-top-ten-mundial-igualdad-7806501> [žiūrėta 2021 02 11]

²⁰⁰ Piña, R. (2020). La nueva ley de libertad sexual del Gobierno eleva a delito el acoso callejero. *El Mundo*. <https://www.elmundo.es/espana/2020/03/03/5e5e5077fc6c83976d8b4618.html> [žiūrėta 2021 01 13]

didelį feministinių idėjų populiarumą ir statistinius rodiklius (pvz., ispanės moterys uždirba 15% mažiau nei vyrai),²⁰¹ lyčių lygybės ir kitos moterims kylančios problemos šalyje dar tikrai neišspręstos. Tai įrodo ir analizei pasirinktos feministės.

Tolesnėje darbo dalyje detaliau pristatomos trys analizei pasirinktos paskyros ir jų kūrėjos. Per teorinėje dalyje išskirtus pjūvius nagrinėjami jų veikimo ir raiškos būdai (pateikiami ir reikšmingiausi biografiniai faktai), lyties ir lyčių lygybės samprata bei temos ir problematika.

3.1 Feminista Ilustrada

2016 m. kovą instagramo paskyrą „Feminista Ilustrada“ (637 tūkst. sekėjų) sukūrusi María Murnau gimė 1991 m. Cádiz mieste (Andalūzija, Ispanija). Akivaizdu, kad ji yra labai aktyvi visuomenininkė. Savo tinklalapyje, pavadintame taip pat kaip ir paskyra, prisistato esanti feministė, rašytoja ir iliustratorė, rengianti konferencijas ir seminarus visoje Ispanijoje. Jame ji rašo tiek apie savo veiklą, tiek apskritai apie feminizmą: pateikia informaciją apie savo organizuojamus renginius, paskaitas, skaitomas daugiausiai paauglių ir jaunų suaugusiųjų auditorijoms; siūlo įsigyti „Feminista Ilustrada“ iliustracijų, komiksų įvairiomis feministinėmis temomis.

3.1.1 Feminista Ilustrada veikimo ir raiškos būdai

Savo tinklalapyje pateikiamame esminių feministinių terminų žodynyje feminizmą Murnau pristato kaip politinį, kultūrinį ir ekonominį judėjimą, kurio pagrindinis tikslas – lygios moterų ir vyrų teisės. Teigiama, kad feministės taip pat siekia paskatinti kvestionuoti vyrų dominavimą ir socialinių vaidmenų skirstymą pagal lytį bei pasmerkti vyrų vykdomą smurtą prieš moteris. Teigia, kad tapti feministe ją paskatino logika, nes feminizmas gelbėja gyvybes, o paskyras socialinėse medijose sukurti paskatino suvokimas, jog būtina sukurti platformą, kuri veiktų kaip atsvara ir atsakas žiniasklaidoje skleidžiamai dezinformacijai apie feminizmą ir kurioje būtų paašikintos esminės judėjimo nuostatos.

Murnau akcentuoja, kad didžiuojasi būdama feministė tiek dėl reikšmingos šiuolaikinių feminisčių veiklos, tiek dėl savo pirmtakių pasiekimų. Vienoje iš publikacijų Murnau kritikuoja politikę, kurios pasisako prieš feministes, nors būtent šios iškovojo joms teisę būti politikėmis. Feminizmą ji suvokia ir kaip savotišką savirealizacijos ir savigydos būdą. Štai,

---

²⁰¹ ABC (2018 11 27). Las mujeres españolas ganan un 15% menos que los hombres, según la OIT. https://www.abc.es/familia/mujeres/abci-mujeres-espanolas-ganan-15-por-ciento-menos-hombres-segun-201811270322_noticia.html [žiūrėta 2021 01 13]

pavyzdžiui, 2020 m. birželio 3 d. publikacijoje teigia, jog „feminizmas padeda ‚išsigydyti‘ nuo mizoginijos, fašizmo, abejingumo, nepakantumo, *queer* fundamentalizmo, nepasitikėjimo savimi, kompleksų; skatina toleranciją ir padeda pamilti save, atsikratyti visuomenės diegiamo nevisavertiškumo jausmo“ ir kt.

Feminizmu Murnau domisi tiek iš praktinės, tiek iš teorinės, akademinės, profesinės perspektyvos. Studijuodama audiovizualinę komunikaciją Sevilijos universitete atliko audiovizualinių, fotografijos projektų; parašė akademiinių darbų feminizmo ir lytiškumo temomis. Savo baigiamajam darbui – dokumentiniam filmui „Dievas yra moteris“ – pasirinko nagrinėti „Femen“ (tai 2013 m. į Ispaniją atvykusios radikaliosios feministės iš Ukrainos, kurios, išsirengusios iki pusės ir ant kūnų nusipiešusios šūkius, siekė išreikšti protestą prieš diktatūrą, pornografiją ir religiją) atvejį. Taip pat įgijo lyčių studijų magistro laipsnį Cádiz universitete, o šiuo metu gilinasi į psichologijos bakalauro studijas UNED universitete (isp. *Universidad Nacional de Educación a Distancia*).

Murnau yra dirbusi tiek su valstybinio, tiek su tarptautinio lygmens institucijomis: tokiomis nevyriausybinėmis organizacijomis kaip Raudonasis Kryžius, Čilės lyčių lygybės institucija (isp. *Observatorio de Género de Chile*), Kanarų lygybės institutu, Kastilijos-La Mančos moterų institutu ir kt. Leidybos srityje dirbo kartu su žinomomis leidyklomis *Planeta*, *Penguin Random House* ir *Muevetulengua*. 2020 m. kovą ji dalyvavo Europos Parlamento socialistų ir demokratų pažangiojo aljanso Briuselyje organizuotame jaunimo forume *Youth Forum on Gender equality*.²⁰² Iš viso ji išleido keturias knygas (vieną poezijos ir tris publicistines knygas) feministinėmis temomis; turi savo *YouTube* kanalą.

Murnau save priskiria radikaliajam feminizmui – tai tiesiogiai įvardija ne viename savo pasisakyme; dažnai cituoja radikaliojo feminizmo autoritetais laikomas rašytojas, tinklaraštininkės ar akademikės. Tai akivaizdu ir iš dažnai labai radikalių jos minčių, požiūrio į viešumą ir privatumą (dažnai cituoja radikaliojo feminizmo šūkį „Tai, kas asmeniškai, yra politiška“), šeimą kaip į galios areną ir vyrus kaip linkusius išnaudoti ir engti (žinoma, pažymima, kad ne visiems vyrams tai būdinga); taip pat šiai srovei būdingos leksikos: kova, revoliucija, karas ir t.t. Be to, bendraudama virtualiojoje erdvėje Murnau yra linkusi vartoti moteriškosios giminės daugiskaitos I-ąjį asmenį („mes“, „feministės“, „moterys“, „sekėjos“, „influencerės“, „seserys“ (ir angliškoje paskyroje)), taip tarsi skleisdama žinutę, jog jos adresatas – išskirtinai moterys. Be to, autorė prisistato esanti homoseksuali ir netgi propaguoja

---

²⁰² Feminista Ilustrada. Acerca de: <https://feministailustrada.com/acerca-de/> [žiūrėta 2021 01 13]

lesbizmą. Ślęczka (2005) pažymi, kad tarp radikaliųjų feminisčių lesbizmas pamažu išaugo iki politinės pozicijos rango, netgi vienintelės teisingos ir tinkamos politinės pozicijos²⁰³ – dėl šios priežasties autorius radikalių feminizmą dar vadina „lesbiškuoju separatistiniu.“²⁰⁴

Be to, angliškoji paskyros versija „Moterų išsilaisvinimas“ (angl. *Women's Liberation*) pavadinta pagal AFB Moterų išsilaisvinimo judėjimą. Įdomu, kad asmeninėje Murnau instagramo paskyroje (ne taip gausiai sekamoje, bet taip pat subūrusioje tūkstantinę „virtualiąją bendruomenę“), kurią autorė pati nurodo „Feminista Ilustrada“ paskyroje, yra ne mažiau feministinių publikacijų, knygų apie feminizmą rekomendacijų ir citatų, pvz. iš Celios Amorós ir Anos de Miguel knygos „Feminizmo teorija“. Šioje citatoje teigiama, kad liberalusis feminizmas rūpinasi tik tuo, kaip moterį „integruoti“ į patriarchalinės kultūros persisėmusį kapitalistinį pasaulį, o radikalusis, pasak Murnau, rūpinasi reikšmingesniais dalykais; „jo gretose kovoja daugiausiai jaunos ir vienišos moterys“.

„Feminista Ilustrada“, skirtingai nei „Moderna de Pueblo“ paskyroje, yra ir pačios kūrėjos nuotraukų ir interviu su kitomis feminizmo aktyvistėmis, pvz., su feministe dainininke Brisa Fenoy, kitos šiame darbe analizuojamos paskyros „Devermut“ kūrėjomis, projekto „Feminista Ilustrada“ bendraautore Paloma de Pando. Pastaroji kartu su Murnau sukūrė dar vieną instagramo paskyrą *WonderVeggie*, kurioje dalinamasi patarimais apie sveiką gyvenimo būdą, sveiką mitybą, veganizmą, sportą. „Feminista Ilustrada“ paskyroje taip pat dažnai skatinama ekologija ir labdara; siūloma įsigyti veganiškų maisto produktų ar tvarių drabužių su radikaliųjų feminisčių šūkiu „Tai, kas asmeniška, yra politiška“, tokiomis frazėmis kaip „Feminism. The radical notion that women are people“, „Fight like a girl“, „Feministinė revoliucija“; piešinėliu, kuriame vaizduojamas antkapinis paminklas su užrašu „Gender Roles“, „Be savęs esu niekas“ (vienos iš Murnau knygų pavadinimas). Už juos gauti pinigai skiriami nevyriausybinei organizacijai APRAMP (teikiančiai pagalbą seksualinį išnaudojimą patyrusioms mergaitėms ir moterims), *Médicos del Mundo España*.

Viena iš mėgstamų Murnau feministinių idėjų raiškos formų – komiksai, kuriuose ji dažniausiai kritikuoja Disnėjaus animacinius filmus ir pašiepia pasakų personažus, įkūnijančius stereotipinius patriarchalinės visuomenės idealus. Taip pat kritikuojami šokių muzikos (pvz., *reggaeton*) dainų tekstai, kuriuose, anot feministės, pateikiamas mizoginiškas požiūris. Pasakose ar filmuose pateikiami lyčių stereotipai pasitelkiami siekiant iliustruoti

---

²⁰³ Ślęczka, K. (2005), p. 137.

²⁰⁴ Ten pat, p. 264.

giliai išsisknijusius įsitikinimus ir problemas, kurių aktualumas įrodomas statistiniais ir moksliniais duomenimis. Murnau teigia, kad tikėti tokių pasakų siužetais ir dėvėti „princesiškas sukneles“, aukštakulnius, ryškiai dažytis, laikytis griežtų dietų ar labai daug sportuoti – tai tas pats, kas pasiduoti priespaudai, stengiantis prisitaikyti prie patriarchalinės visuomenės primestų normų ir pateisinti jos lūkesčius.

3.1.2 Feminista Ilustrada lyties ir lyčių lygybės samprata

Murnau akivaizdžiai reiškia antipatiją TFB atstovei J. Butler, tačiau vartoja šios bangos įvestus terminus. Štai socialinę lytį (isp. *género*) ji apibūdina kaip socialinį konstrukta; socialinių ir kultūrinių t.t. lyčiai priskiriamų bruožų visumą; t.t. idealą, kurį turi atitikti kiekvienas žmogus, norintis pateisinti visuomenės lūkesčius; hierarchizuojanti patriarchalinių normų sistema, pagal kurią moterys ir vyrai turi atitikti t.t. kriterijus, susijusius su gyvenimo būdu, apranga, interesais. Savo ruožtu, biologinė lytis (isp. *sexo*) – tai įgimta ir nekeičiama biologinių savybių visuma, kuri moterų niekaip neapriboja ir nelemia jų gebėjimų ar pomėgių. Murnau kalba apie vertybes, elgesio modelius ir požiūrį, laikomus vyriškais arba moteriškais, t.y. būdingus arba vyrams, arba moterims. Lytinė tapatybė (isp. *identidad de género*) „Feminista Ilustrada“ paskyroje ir pasisakymuose suvokiama kaip priklausymo moteriškajai arba vyriškajai lyčiai jausmas. Murnau teigimu, įsivaizdavimas, kad rožinė spalva tiks mergaitei, o mėlyna – berniukui, tik patvirtina lyčių stereotipus, kurie diegiami nuo pat kūdikystės. Jei berniukas vilki suknelę, tai nereiškia, kad jis yra homoseksualus ar nori būti mergaite, nes kiekvienas yra laisvas rinktis ir neprivalo dėvėti nemėgstamų rūbų vien todėl, kad visuomenė tikisi, jog t.t. biologines savybes turintys žmonės atitinkamai rengsis.

Seksizmas ir patriarchatas laikomi esminiais neteisingus lyčių vaidmenis ir lyčių nelygybę įtvirtinusiaisiais ir palaikančiais veiksniais, o feminizmas, šiuo atžvilgiu, suvokiamas kaip atsvara jiems, už lygybę ir lytinę, kultūrinę ir kitokią įvairovę kovojantis judėjimas. 2020 m. liepos 6 d. publikacijoje skelbiama, jog „patriarchatas nuolat keičia kaukes, prisitaiko prie visuomeninių pokyčių“. Kitoje publikacijoje teigiama, kad patriarchatui neįtinka moterys, kurios nenori gyventi su vyrais. Anot Murnau, rizikinga būti moterimi patriarchalinėje visuomenėje, kur moterys patiria smurtą vien dėl savo lyties (o kai kuriose šalyse dar prieš gimdamos). Smurto problemos neįmanoma išspręsti nesuvokiant jo kilmės, o moterų patiriama priespauda, Murnau teigimu, kyla dėl jų reprodukcinų funkcijų. Lyčių nelygybė pasireiškia daugybėje sferų: pavyzdžiui, diskriminacija darbo vietoje, psichologiniu smurtu piktnaudžiaujant galia darbo vietoje, moterų nuvertinimu, ignoravimu ar nevienodu tą patį darbą dirbančių vyrų ir moterų traktavimu, visuomenėje paplitusiu požiūriu į lyčių vaidmenis.

Moterys vis dar siejamos su namų sfera, o jų prioritetai ir tikslai – su motinyste. Tai, kad moterys vaikų auginimui ir namų ruošai skiria daugiau laiko nei vyrai, laikoma savaime suprantamu dalyku. Paskyroje remiamasi ir statistiniais duomenimis: pvz., 83% nepilnų šeimų sudaro motina (o ne tėvas) ir vaikai. Murnau manymu, skirtingai nei tikisi visuomenė, moterys neprivalo rinktis vienintelio visuomenės iš anksto nuspręsto likimo (santuoka, šeima, valgio gaminimas, namų ruoša, rūpinimasis vaikais ir t.t.). Atvirkščiai, jos privalo tam pasipriešinti, pasirinkdamos kelią, kuris leistų geriausiai atskleisti jų gebėjimus ir talentus, nes šeima ir motinystė gali tapti kliūtimi siekiant profesinės karjeros. Nusprendus kurti šeimą, motinystė jokių būdu negali tapti vieninteliu ir pagrindiniu dalyku moters gyvenime. Pasak feministės, abu tėvai turi dalintis namų ruošos ir rūpinimosi vaikais darbus po lygiai; iš motinų negalima reikalauti tobulumo.

3.1.3 Feminista Ilustrada problematika ir temos

Tai, kad moterims (motinoms) šeimoje keliami didesni reikalavimai nei vyrams (tėčiams), „Feminista Ilustrada“ laiko mačizmu (isp. *machismo*), kurį apibrėžia kaip moteris žeidžiančių elgesio modelių visumą. Šis terminas yra dažniausiai pasikartojantis „Feminista Ilustrada“ raktažodis. Jis gali būti suvokiamas ir kaip griežta ir tvirta vyro elgsena, kuriai būdingas itin tradicinis supratimas, kaip turi elgtis vyrai ir moterys;²⁰⁵ kaip stiprus vyriško orumo jausmas; perdėtas ar netgi agresyvus vyriškumas; perdėtas galios ir jėgos jausmas²⁰⁶ arba perdėtas vyro orumas, suvokiamas kaip galia, ir dažnai susijęs su minimaliu atsakomybės jausmu ir padarinių nepaisymu. Žvinklienė (2005) terminą *machismo* apibrėžia šitaip: tai didžiausias savybių, kurios kultūroje asocijuojasi su vyriškumu, įvertinimas ir savybių, kurios asocijuojasi su moteriškumu, menkinimas.²⁰⁷

Šio reiškinių aktualumas Ispanijos visuomenėje įrodomas daugybe pavyzdžių. Feminista Ilustrada teigia, kad kasdieniame gyvenime yra tūkstančiai „mikromačizmo“ situacijų: tai kasdienės smurto apraiškos, pasižyminčios tokiu „subtilumu“, kad gali būti nė nepastebėtos ir neįsisąmonintos. Tai atspindi mizoginiškas pažiūras ir kultūrinę lyčių nelygybę. Savo paskyroje Murnau šio reiškinių egzistavimą įrodo savo, giminaičių, draugių ir jai rašančių sekėjų patirtimi – tai, pavyzdžiui, gatvėje laidomi komplimentai, šūksniai, švilpavimai ar net

---

²⁰⁵ Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Machismo: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/machismo> [žiūrėta 2021 05 06]

²⁰⁶ Merriam-Webster Online Dictionary. Machismo: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/machismo> [žiūrėta 2021 05 06]

²⁰⁷ Žvinklienė, A. (2005). Machismo: varžymasis dėl garbės (Siciliškosios patirties studijos), *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, Nr. 1, 56-70: Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas, Sociologijos katedra, p. 61.

bandymai paliesti. Murnau manymu, komplimentai apie grožį yra mačizmas, nes taip pernelyg sureikšminama viena konkreti savybė, o „moterys yra daug daugiau nei vien išvaizda“.

Paskyroje ne kartą minimas ir šiuolaikinių Ispanijos socialinių medijų aktyvisčių dažnai aptariamasis reiškinys, žinomas anglišku terminu *manterrupting*, referuojantis į nepagarbų vyrų polinkį pertraukinėti moteris (ypač darbo susirinkimų metu), taip parodant, kad jų nuomonė yra mažiau reikšminga. Mačizmas pasireiškia ir demonstratyviai vyrų reiškiamu „džentelmeniškumu“ (isp. *caballerosidad*); tokiomis kalboje įsitvirtinusiomis frazėmis kaip „prašyti moters rankos“; polinkiu dovanoti moterims namų ruošos prekes, buitinę įrangą, virtuvės prietaisus ir t.t. Taip pat Murnau kritikuoja stambias įmones, gaminančias pirmo būtinumo moterų higienos prekes, nes pasak feministės, siekdamos kuo daugiau pasipelnyti iš moterų reikmių jos naudoja tiek gamtai, tiek žmogaus organizmui kenksmingas chemines medžiagas.

Jau pristatydama instagramo paskyrą Murnau nurodo esminį savo veiklos tikslą – tai moterų įgalinimas, kurį ji suvokia kaip procesą, kuomet moterys įgyja galimybę kontroliuoti t.t. materialius ir simbolinius išteklius ir sustiprinti savo pajėgumus ir vaidmenį visose sferose. Įgalinimas gali būti tiek individualus, tiek kolektyvinis veiksmas. Jis reiškia radikalius pokyčius procesuose ir struktūrose, nulemiančiose subordinuotą moterų, kaip lyties, padėtį.²⁰⁸ Murnau manymu, viskas, ko reikia, moterų įgalinimui yra jų pačių viduje. Įgalinta moteris, pasak Murnau, yra tokia, kuri myli ir gerbia save tokią, kokia yra, ir suvokia, jog tam nereikia kitų žmonių, išorinių, vyrų naudai sukurtų patriarchalinės visuomenės produktų ar veiksmų. Murnau knygoje „Negaliu gyventi be savęs“ kritikuojamas būtent toks požiūris. Pati autorė teigia, kad ši knyga jai buvo savotiškas įgalinimo iššūkis – ją parašiusi ji didžiuojasi savimi, jaučiasi nuoširdžiai atsivėrusi, įveikusi išankstinį nusistatymą, stereotipus ir nepasitikėjimą. Kitaip tariant, „Feminista Ilustrada“ siekia įgalinti moteris, kad jos nestokotų, kaip įvardina Naomi Wolf (1993), „moterų jėgos“ pojūčio, kuris būtinas norint išnaudoti atsiveriančias galimybes.²⁰⁹

Šioms galimybėms ir potencialui atskleisti patriarchalinėje visuomenėje moterims kliudo gausybė teorinėje dalyje aptartai „žagavimo kultūrai“ būdingų reiškinių, tokių kaip mizoginija, smurtas prieš moteris, seksizmas, seksualinis priekabiavimas ir prievarta bei kt. Kalbant apie seksualinį smurtą, „Feminista Ilustrada“ paskyroje akcentuojama būtinybė

---

²⁰⁸ Feminista Ilustrada. Conceptos: <https://feministailustrada.com/conceptos-2/> [žiūrėta 2021 05 04]

²⁰⁹ Wolf, N. (1993). *Fire with fire. The new female power and how it will change the 21st century*. London: Random House, p. 15.

visuomeniniu lygmeniu įsisąmoninti, kad visų pirma, kaltas smurtautojas, o ne auka, todėl ne auka, o smurtautojas turi būti įtarinėjamas ir smerkiamas. Murnau pažymi, kad moterims ir vyrams taikomi dvigubi standartai: seksualinį priekabiavimą patyrusios moters įprasta klausti, kaip ji buvo apsirengusi, ką jam pasakė, gal pati jį provokavo, kiek išgėrė tą vakarą, o, savo ruožtu, vyrų agresija pateisinama neblaivumu. Autorė apskritai kritikuoja ispanų tradiciją nedideliais kiekiais, bet kasdien vartoti alkoholį. Teigia, kad tai tėra „lengvas ir pigus narkotikas“, o jo neva suteikiamas „laimės pojūtis“ tėra iliuzija, kiekvienais metais atnešanti tris milijonus mirčių. Murnau ragina savo sekėjas nevartoti alkoholio, remdamasi savo patirtimi: teigia, kad visai atsisakius alkoholio pagerėjo jos savijauta, darbingumas ir pan. Kalbėdama apie seksualinį smurtą, Murnau taip pat teigia, kad „Ispanijoje yra tūkstančiai vyrų kaip tie iš ‚La Manados‘, tačiau žmonės nenori tuo tikėti, nes tokie gali būti ir jų draugai, broliai, kolegos“, taigi agresijos paskatintus smurtinius veiksmus yra linkę laikyti patyčiomis.

Akivaizdu, kad autorė tikrai ne apolitiška: pakomentuoja Ispanijos ir tarptautines politines aktualijas, nevengia sukritikuoti politikų, valdžios institucijų neveiklumo, ragina išreikšti savo politines nuostatas balsuojant ir nepalikti politikos kitų valioje, o patiems prisiimti atsakomybę. Teigiama, kad „visos ir visi [čia vieną iš nedaugelio atvejų kreipiamasi ir į vyrus] galime ką nors pakeisti <...> turime keistis patys, kad taptume geresniais žmonėmis“. Kritikos negailima ir Lygybės ministerijai, kuri, cituojant Murnau, „nedaro nieko dėl pusės savo piliečių – moterų, – kurias privalo apsaugoti <...> Užkirsti kelią moterų žudymui – prioritetinga užduotis. Išdavėte moteris ir feminizmą“. Murnau teigia, kad Ispanijoje yra per vangiai arba netinkamai vykdomas lytinis švietimas. Būtent todėl vėliau kyla tiek feminisčių aptariamų problemų. Tokį valdžios abejingumą, nenorą teikti moterims būtinos informacijos apie jų kūną ir sveikatą autorė taip pat laiko mačizmu ir yra užsibrėžusi tikslą užpildyti šią spragą, suteikdama paauglėms informacijos apie besikeičiantį jų kūną ir atsakydama į klausimus, kurių šios nedrįsta paklausti gyvai.

2021 m. sausio 11 d. publikacijoje Murnau kalba apie savo pačios, kaip daug sekėjų turinčios feminizmo aktyvistės, patiriamą psichologinį smurtą – kone kasdien gaunamas neapykantos kupinas žinutes, kuriose menkinama tiek jos veikla, tiek apkritai visas feministinis judėjimas. Ji linki stiprybėms kitoms aktyvistėms, kurios, pasak Murnau, kasdien atsiduria tokioje padėtyje. Teigia, kad turėdama daug sekėjų netampa bejausmiu robotu – tai primena, nes „socialinių tinklų scenoje“ vis daugiau linčiuojama, o tai skatina vien neapykantą ir smurtą. Grasinimai, įžeidinėjimas, persekiojimas – ne išeitis: „neįmanoma sukurti sveikos visuomenės, kuri remtųsi pagarba, jei pirmiausia apmėtoma akmenimis.“

2020 m. birželio 3 d. publikacijoje reiškiamas solidarumas su *Black Lives Matter* judėjimu. Murnau rasizmą – brutalų baltaodžio JAV policininko elgesį – interpretuoja per sąryšingumo perspektyvą: juodaodžiai, šiuo atžvilgiu, yra opresinės ideologijos – rasizmo – aukos, taip pat kaip ir moterys – mačizmo, mizoginijos, seksizmo aukos. Raginama kovoti su skirtingomis priespaudos formomis, nes nedaryti nieko – tai tas pats, kas palaikyti priešininkų pusę. Po J. Bideno pergalės paskyroje Murnau paskelbė, jog džiaugiasi, kad Trumpas nebebus JAV prezidentu, bet išreiškė neigiamą požiūrį ir į naująjį prezidentą: publikavo trumpą video įrašą, kuriame girdėti seksistiniai Bideno komentarai moterims, matyti ne itin pagarbus elgesys su moterimis (privačios erdvės pažeidimas, prieinant per daug arti, paliečiant). Kritikuojama ir ispaniškoji pavardžių rašymo sistema (konkrečiau, tai, kad pirmoji iš dviejų pavardžių rašoma tėvo, o ne motinos pavardė); kad oficialiai kreipiantis, pirmiau minimi „ponai“, o ne „ponios“ (isp. *señores y señoras*).

2021 m. gegužės 4 d. publikacijoje Murnau ragina visus Madrido ir jo regiono gyventojus balsuoti, kad į valdžią neiškiltų radikalieji dešinieji (isp. *ultraderecha*): partijos *Partido Popular* ir *VOX*. Tai argumentuojama tuo, kad šios partijos siekia nutraukti feminisčių vykdomą kovą prieš smurtą dėl lyties. Murnau primena, jog „neigti smurtą dėl lyties – tai apšaukti melagėmis šimtus tūkstančių nuo jo kenčiančių moterų ir ginti šimtus tūkstančių smurtautojų“. Statistiniais duomenimis įrodoma, kad Madrido regione yra nustatoma daug smurto dėl lyties bei seksualinio smurto atvejų, didelis moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis, prastas lytinio švietimo lygis. Be to, minėtos partijos yra nusiteikusios ne tik prieš moteris, bet ir prieš homoseksualus, todėl palaikant jas, remiama homofobija. Teigdamos, jog valstybinės institucijos neturėtų rodyti paramos simbolių, pvz., LGBT vėliavos; jog tradicinės orientacijos žmonėms turėtų būti teikiama pirmenybė įsivaikinant; jog homoseksualų eitynės yra ideologizuotos ir turi būti uždraustos, bei siūlydamos homoseksualiems žmonėms atlikti orientacijos keitimo terapiją radikaliosios dešinėsios partijos siekia pažeisti LGBT atstovų teises.

Feminista Ilustrada pabrėžia, kad seksualinė orientacija žmoguje nieko nekeičia, nepadaro jo mažiau vertu pagarbos ar prastesniu piliečiu. Seksualinės orientacijos apskritai nederėtų įvardinti kalbant apie homo- ar biseksualius žmones – juk kalbant apie heteroseksualus jos neminime, o teiraujantis apie antrą pusę nereikėtų įvardinti lyties. Pasak Murnau, homoseksualumas yra iššūkis patriarchatui. Nors Ispanija laikoma viena atviriausių

LGBT bendruomenei šalių,²¹⁰ Ispanijos visuomenė yra heteronormatyvi, todėl homoseksualumą dauguma žmonių suvokia kaip nuokrypį nuo normos, nors feministės nuomone, heteroseksualumas negali būti laikomas nei norma, nei neutralia, vienintele teisinga ir teisėta orientacija. Kultūros produktų homoseksualumo tema, anot feministės, Ispanijoje taip pat trūksta, o jei ji ir paliečiama, reprezentuojami žalingi stereotipai. 2021 m. balandžio 26 d. publikacijoje ragina minėti Lesbiečių matomumo dieną (isp. *Día de la visibilidad lésbica*), nes „visuomenei dar sunku priimti, kad draugauji su moterimi <...>, vis dar daug žmonių mano, kad lesbiečių šeima nėra šeima <...>; rodyti šiltus jausmus viešumoje yra iššūkis <...>; daug moterų visą savo gyvenimą yra priverstos nugalėti slapstydamosis.“

3.2 Devermut

Paskyros „Devermut“ (608 tūkst. sekėjų) kūrėjos – Barselonoje gyvenančios odontologė Marta Cillán ir skaitmeninės rinkodaros specialistė Sara Giménez. Akivaizdu, kad pastaroji puikiai panaudoja profesines žinias, išmano, kaip veikia socialinių tinklų algoritmai, kaip maksimaliai išnaudoti socialinių tinklų galimybes, kokiuose socialiniuose tinkluose geriausiai galima pasiekti savo auditorijas, koks turinys lemia komunikacijos efektyvumą ir t.t. 2020 m. feminisčių darbas pirmą kartą buvo įvertintas Katalonijos valdžios institucijos (isp. *Delegación Gobierno de Cataluña*), kuri skyrė „Devermut“ kūrėjoms premiją „Meninas 2020“ už indėlį kovojant su smurtu prieš moteris.

3.2.1 Devermut veikimo ir raiškos būdai

Bendradarbiauti šios feministės pradėjo 2016 m. „YouTube“ kanale sukūrusios projektą, kuriuo siekė paskatinti viešą diskusiją LGBT bendruomenei skaudžiomis ir aktualiomis, bet visuomenėje tabu laikomomis temomis (pvz., padėti žmonėms, kurie mokykloje patyrė patyčias dėl homo- ar biseksualumo ir netgi svarstė dėl to nusizudyti ir pan.). 2020 m. išleido pirmąją savo knygą „Viskas apie mus, tave, tave ir mane“, kurioje pasakoja trijų moterų gyvenimo istorijas. Autorės nusprendė nebendradarbiauti su jokia leidykla norėdamos išvengti tarpininkavimo ir cenzūros. Lyginant su kitomis darbe analizuojamomis paskyromis, paskyroje „Devermut“ yra daugiausiai „pašalinės“, t.y. su feminizmu nesusijusios informacijos, pvz., internetinių drabužių ir avalynės, paveikslų, kūno priežiūros priemonių parduotuvių reklamos. Pačių autorių nuotraukos, Barcelonos miesto nuotraukos paprastai pristatomos lakoniškai (vienu dviem žodžiais ar grotažyme) arba visai nekomentuojamos. Taip

---

²¹⁰ Gracia, M. (2019). España, uno de los países más abiertos en LGTB, pero no en el trabajo. *El Periódico*. <https://www.elperiodico.com/es/activos/20190705/espana-paises-abiertos-lgtb-trabajo-orgullo-7536357> [žiūrėta 2021 05 07]

pat reklamuojamas kitas Devermut projektas „Olimpia Womanhouse“, kūrėjų apibūdinamas kaip fizinė ir virtuali susitikimų erdvė, skirta įkvepiančioms ir sinergiją tarp moterų kuriančioms diskusijoms.

Feministinės „Devermut“ instagramo paskyros publikacijos pasižymi koncentruotumu ir turiningumu: daug skaidrių ir teksto, kuris suskirstytas trumpomis pastraipomis, o svarbiausios mintys paryškintos. Pateikiami statistiniai įvairių institucijų duomenys, remiamasi prestižinių pasaulio universitetų (daugiausiai JAV ir JK) atliktais tyrimais; cituojamos rašytojos; psichologijos, sociologijos, antropologijos ir kt. mokslo sričių atstovės. Kūrėjos savo instagramo paskyrą naudoja ne tik pramoginiais tikslais, bet ir siekia pokyčių. Pavyzdžiui, komentarų skiltyje skatina diskutuoti arba pasirašyti peticijas rūpimais klausimais (pvz., dėl ES svarstomo pakeitimo dėl augalinės kilmės gėrimų, vartojamų kaip pieno pakaitalai). Kaip ir Feminista Illustrada, Devermut akcentuoja visų pasaulio moterų (nepriklausomai nuo jų amžiaus, tautybės ar lytinės orientacijos) „seserystę“, kuri, kaip minėta teorinėje dalyje, yra vienas esminių KFB bruožų. Be to, viso pasaulio moteris taip pat suvokia kaip priespaudos slegiamą grupę, kuriai būtina susivienyti norint ją įveikti. Aktyvistės savo paskyroje kalba tarsi visų moterų vardu, moteriškosios giminės daugiskaitos I-uoju asmeniu, ir kreipiasi į „seses“, t.y. į moteris, tačiau vyrų nediskriminuoja: pažymi, kad diskusijose būtų įdomu išgirsti ir vyrų nuomonę.

3.2.2 Devermut lyties ir lyčių lygybės samprata

Išskirtinis Devermut bruožas – tai, kad lyčių nelygybės ir lytinės diskriminacijos problemas jos vertina iš istorinės perspektyvos. Publikacijoje, pavadintoje „Ar to moko istorijos pamokose?“, kalba apie per Didžiąją Prancūzijos revoliuciją priimtą Žmogaus ir piliečio teisių deklaraciją kaip žmonijos ateitį pakeitusį istorinį įvykį, tačiau pažymima, jog joje kalbėta tik apie vyrus (romanų kalbose tas pats žodis gali reikšti ir „vyrus“, ir „žmones“); moteris buvo laikoma tėvo nuosavybe iki tol, kol ištekėdavo ir pereinavo vyro nuosavybėn. Olympe de Gouges, raginusi moterų emancipaciją ir parašiusi Moters ir pilietės deklaraciją, buvo giljotinuota. Taip pat šioje publikacijoje kalbama apie sufražisčių judėjimą, moteris, kovojusias už moterų (balsavimo) teises.

Anot Devermut, lytis yra dirbtinis konstruktas, todėl jį reikia panaikinti. Kritikuojama amžių senumo, tačiau iki šiol Ispanijoje paplitusi tradicija pradurti naujagimėms mergaitėms ausis. To nedarantys tėvai laikomi kone maištininkais ir yra priversti vėl ir vėl atsakinėti į klausimą: „čia mergaitė ar berniukas?“. Feministės teigia, jog apskritai nederėtų žmonių

klasifikuoti ir žymėti pagal tai, kas yra tarp jų kojų; t.y. pagal jų reprodukcinės funkcijas. Tačiau lyčių vaidmenys patriarchalinėje visuomenėje skirstomi būtent pagal tai. Komentarų skiltyje kilusioje diskusijoje socialinių medijų aktyvistės nesutinka su sekėjos mintimi, jog augant lytį galima pasirinkti, ir pateikia tokius argumentus: „Jei būtų taip paprasta, visos moterys pasiskelbtų nesančios moterys ir pagaliau įgytų lygias galimybes su vyrais: naujagimėms ispanų mergaitėms nebebūtų praduriamos ausys, Kongo mergaitėms nebūtų žalojami lytiniai organai <...>. Toks teiginys tik suverčia ant mūsų kaltę. Juk esame moterys, nes norime jomis būti. Jei būtų taip paprasta ir lytį galėtume pasirinkti, tiesiog nusiimtume etiketę ir problema išspręsta.“

Šiuolaikinėje visuomenėje egzistuojančią lyčių nelygybę Devermut įrodo skaičiais. Remiantis Nacionalinio statistikos instituto duomenimis, Ispanijoje net 53,7% profesijų dominuoja vyrai ir būtent šios profesijos yra geriausiai apmokamos. Pavyzdžiui, moterys sudaro tik 19% savivaldybių merų, tarp namų tvarkytojų jų yra net 98%. Įdomu, kad net tose profesijose, kuriose dominuoja moterys, – t.y. švietimo, sveikatos bei rūpybos sričių profesijos, aptarnaujantis personalas (socialinės darbuotojos, slaugytojos, kasininkės, auklės ir pan.) – vyrai vis vien uždirba 11,1% daugiau nei moterys. Nors istoriškai maisto gaminimas buvo laikomas moterišku darbu, pagal Valensijos universiteto atliktą tyrimą, virtuvės šefės uždirba 28,3% mažiau nei virtuvės šefai. Akademinėje sferoje daugiau nei 75% aukščiausių akademinis titulus turinčių mokslininkų yra vyrai. Nors didžioji dalis sveikatos darbuotojų yra moterys, moterų ir vyrų darbo užmokesčio atotrūkis šioje srityje siekia net 25%, o tarp valstybinių ligoninių vadovų – vos 17% moterų. Autorės griežtai atmeta paaiškinimą, neva moterys neina vadovaujamų pareigų, nes yra mažiau išsilavinusios ir ne taip seniai gavo galimybę įgyti išsilavinimą, juk nuo 1988 m. jos sudaro 50% universitetų studentų. Diskusijai komentaruose keliamas klausimas: kas pasikeistų pasaulyje, jei šios profesijos būtų geriausiai apmokamos? Autorės įžvelgia dvi vizijas: moterys būtų geriausiai apmokamos arba minėtose švietimo, rūpybos, sveikatos sričių profesijose dominuotų vyrai.

2021 m. kovo 8 d. publikacijoje įvardinamos priežastys „švęsti“ moters dieną, kartu apibendrinant, dėl ko kovoja šiuolaikinės Ispanijos feministės. Teiginiu „Kovo 8-oji – kiekviena diena“ siekiama perduoti žinutę, kad probleminiai moterų klausimai turi būti nagrinėjami kasdien, o ne tik progai pasitaikius. Valdžia kritikuojama dėl to, kad nepakankamai užtikrina moterų saugumą: „Mūsų kūnai priklauso mums ir valstybė turi užtikrinti, kad niekas į jį nesikėsintų.“ Statistiniais duomenimis dar kartą įrodomi aukšti smurto dėl lyties rodikliai: Ispanijoje kas 4-ias dienas vyras nužudo moterį, o kas 4-ias valandas – išprievartauja; viena iš

trijų moterų teigia vaikystėje patyrusi patyčias. Motinystė įvardijama kaip diskriminacijos priežastis darbo rinkoje: moterims norint įsidarbinti, kilti karjeros laiptais, o ypač siekiant tarptautinės karjeros, įprasta klausti, ar jos turi arba ketina turėti vaikų. Be to, moterys neatlygintinai namų ruošai skiria dvigubai daugiau laiko nei vyrai; 50% moterų (o vyrų – tik 13%), dirbančių pusę darbo dienos, yra priverstos taip dirbti, nes turi pasirūpinti vaikais ir kt.

3.2.3 Devermut problematika ir temos

Kadangi pačios „Devermut“ kūrėjos priklauso LGBT bendruomenei, natūralu, kad jos dažnai kalba šiai bendruomenei aktualiomis temomis. 2020 m. rugsėjo 23 d., minint tarptautinę biseksualių asmenų matomumo dieną, paskyroje glaustai pristatomas biseksualumo reiškinys ir jo ištirtumas. Remiantis dienraštyje *The Telegraph* publikuotoje Ipsos Mori studijoje, gimusieji 1994–2010 m. yra „mažiausiai heteroseksualūs“ (tik 66% neabejoja, jog yra visiškai heteroseksualūs). Diskusijai keliama daug klausimų apie lytinę tapatybę: kaip mūsų pačių savivoką veikia kultūra ir visuomenė; jei rusų tautybės vyras būtų gimęs Barselonoje – ar būtų labiau tikėtina, kad jis tapatinsis su biseksualiais žmonėmis; ar daug mūsų motinų ir močiūčių būtų lesbietės arba biseksualės, jei būtų gimusios 2020 m. ir, galiausiai, ar mes pasirenkame, kokiais būti ar mūsų aplinka tai už mus nusprendžia?

Devermut paskyroje daug kalbama apie vieną pagrindinių KFB temų – žagavimo kultūrą ir visus jai būdingus reiškinius: mačizmą, smurtą dėl lyties, seksualinį priekabiavimą ir t.t. Džiaugiamasi, kad pastaraisiais metais, paskatintos „Me Too“ ir vėliau kilusių socialinių medijų judėjimų, daugybė priekabiavimą patyrusių moterų išdrįso viešai apie tai prabilti. Taip pat kalbama apie judėjimą *#leavebritneyalone*: nors kritikuojami itin seksistiniai atlikėjos Britney Spears dainų tekstai ir įvaizdis, ji pati pristatoma kaip išnaudojimo auka ir jai reiškiamas solidarumas. Nuo ankstyvos paauglystės dainininkė turėjo kęsti itin didelį žiniasklaidos dėmesį, taikstytis su dažnai įžūliu paparacų elgesiu; dabar, dėl jai nustatytų psichinių sutrikimų, jos turtą valdo tėvas ir advokatas ir pan.

Kone daugiausiai Devermut kalba apie „mačistinį smurtą“ (isp. *violencia machista*), kurį įrodo toliau pateikiami reiškiniai. Remiantis moksliniais tyrimais paskyroje pateikiami faktai, įrodantys, kad vyrai daug ilgiau kalba darbo susirinkimų metu ir yra linkę daug dažniau pertraukti moteris (šis reiškinys įvardinamas anglišku terminu *maninterrupting*). Tai paaiškinama valdžios siekiu, įsitikinimu, kad moters nuomonė yra mažiau vertinga. Taip pat kritikuojamas dažnai feministėms užkliūvantis vyrų įprotis sėdėti prasiskėtus, taip užimant daug vietos viešose vietose. Kaip savotišką protestą ir atsaką į tai Devermut publikuoja savo

nuotraukas sėdėdamos tokioje pačioje pozicijoje ir pavadindamos tai *womanspreading*. Feministės neretai aptaria ir toksiškų santykių temą. 2020 m. rugsėjo 17 d. publikacijoje kalba apie šeimoje dažnai pasitaikantį reiškinį – *gaslighting*. Šis terminas kilo nuo klasikinio Holivudo filmo *Gaslight*, kuriame vyras manipuliuoja savo žmoną, kad ši įtikėtų esanti pamišėlė, ir jis galėtų pasisavinti jos turtą. Feministės cituoja garsaus amerikiečių konsultuojamojo ugdymo specialisto Preston Ni pateikiamus patarimus, kaip bendrauti su tokio pobūdžio manipulatoriais, ir sustabdyti psichologinį smurtą.

Devermut nemažai dėmesio skiria ir feminizmo istorijai arba praeities įvykiams, susijusiems su lyčių lygybės klausimais. Į garsius istorinius įvykius ir asmenybes žvelgdamos iš feministinės perspektyvos aktyvistės atskleidžia netikėtų faktų, pvz., apie Ispanijos diktatoriaus Franko požiūrį į moteris. 2020 m. rugsėjo 8 d. publikacijoje atskleidžiami faktai apie mizoginišką garsių menininkų (Pablo Picasso, Ghandi, John Lennon, Charles Bukowski, Pablo Neruda) požiūrį į moteris ar netgi prieš jas vykdytą smurtą. Pavyzdžiui, Nerudos poezijoje moterys sudaiktinamos (vaizduojamos kaip statulos, gėlės ir t.t.). Picasso yra sakęs, kad savo žmoną atsimena kaip nuolat verkšlenančią, o moteris yra pavadinęs „kančios mašinomis“. Pagal Ariannos Huffington biografiją, į žmonos kūną dailininkas gesindavo cigaretes, antrąją žmoną yra primušęs iki sąmonės netekimo, o trečioji su dviem vaikais pabėgo iš namų. Ghandis, anot Devermut, – rasistas ir mizoginas, nes teigė, kad juodaodžiai buvo nehumaniški, todėl baltaodžiai privalėjo perimti dominavimą Afrikoje, o išprievartautos moterys pačios turi prisiimti atsakomybę. Be to, sergančiai žmonai uždraudė naudoti peniciliną vien dėl to, kad tai „užsienietiškas vaistas“. Ji mirė. Po kurio laiko susirgęs maliarija, pats Ghandis tokiu vaistu gydėsi. Taiką ir meilę apdainavęs Johnas Lennonas pats prisipažino buvęs žiaurus savo žmonai: ją mušė ir kliudė jai užsiimti mėgstama veikla. Diskusijai užduodamas klausimas, ar dera nepaisyti menininkų asmenybės bruožų ir vertinti juos tik pagal jų kūrybą. Feminisčių nuomone, nebūdami garsūs menininkai daugelis publikacijoje minimų vyrų dabar sėdėtų už grotų.

Devermut nevengia kalbėti ir apie šiuolaikines tarptautines aktualijas, susijusias su feminizmu, moterų teisėmis arba lyčių lygybe, pvz., trumpai pristato analizės dalyje jau minėtą Argentinos kampaniją dėl legalaus, saugaus ir nemokamo aborto. 2020 m. spalio 26 d. publikacijoje feministės kritikuoja Lenkijos Konstitucinio Teismo priimtą abortų įstatymą, kuriuo pažymima, kad nutraukti nėštumą apsigimus vaisiui yra nesuderinama su gyvybės apsaugos principu. Ispanės primena, kad feminizmo judėjimas kilo tam, kad reikalautų lyčių lygybės, nepaisant valstybinių ir kalbinių susiskirstymų. Taigi išreiškdamas solidarumą su

protestuojančiais Lenkijos žmonėmis ragina naudoti grotažymes lenkų kalba (*#strajkkobiet* ir *#pieklokobiet*) bei dalintis žinute: „Lenkija paskelbė karą moterims. Dalinkitės žinute – sesės lenkės prašo mūsų pagalbos. Nepaisykime kalbos barjero ir nepalikime jų vienu“. Taip pat aptariama kritiška, anot autorių, moterų padėtis Peru. Naudojant grotažymę *#PeruPaisDeVioladores* („Peru – prievartautojų šalis“) siekiama išplatinti žinią, kad Peru teismų sistema nekreipia dėmesio į masiškai vykdomus grupinius prievartavimus, paviešinami žagintojų vardai. Ispanijos aktyvistės cituoja antropologę Angélica Motta, knygoje „Neapykantos biologija“ teigiančią, jog Peru įsigalėjusi žaginimo kultūra pateisinama tuo, kad vyrai neva negali kontroliuoti seksualinio instinkto.

Siekiant įgalinti moteris, paskatinti jas labiau pasitikėti savimi, (nebijoti) siekti karjeros ir užsibrėžtų tikslų bei objektyviai vertinti savo pasiekimus, Devermut paskyroje daug kalbama apie moterų išradimus ir pasiekimus, pvz., moterų režisierių sukurtus filmus, moterų įsteigtas įmones. Dažnai akcentuojama ir, remiantis moksliniais tyrimais, įrodoma, jog moterims įvairiose sferose trūksta pasitikėjimo. Ispanijoje šie rodikliai ypač žemi tarp jaunų žmonių, ypač priklausančių LGBT bendruomenei. Negana to, teigiama, kad daugeliui aukštų akademinų ar profesinių rezultatų pasiekusių moterų būdinga neracionali baimė, kad kiti pagalvos, jog jos nenusipelnė aukštų įvertinimų ar postų, kuriuos pasiekė savo pačių darbu ir pastangomis. Autorės tikina, kad viena šio moterims būdingo sindromo priežasčių yra sėkmingų pavyzdžių „nematomumas“: „jei nei vienai moteriai dar nepavyko tapti įmonės vadove, tai sąmoningai manome, kad ir mes nesame tam pasiruošusios. Negali norėti būti tuo, kas neegzistuoja“. Kadangi visuomenė iš moterų tikisi mažiau ir vadovaujančias pareigas užimančių moterų yra daug mažiau nei vyrų, sėkmingų moterų pasiekimai nuolat kvestionuojami (klausinėjama, „kaip ji čia pateko?“ ir t.t.).

Nors paskyroje dažnai akcentuojama žmonių prigimties įvairovė ir pripažįstama, kad tikrai ne visi vyrai yra linkę nusikalsti, šioje paskyroje daugiausiai minimi blogieji pavyzdžiai. Vyrai, apie kuriuos paskyroje ir pasisakymuose kalba Devermut, yra smurtautojai, žagintojai, manipulatoriai ir pan., t.y. vaizduojami kaip moterų engėjai ir priešai. Pavyzdžiui, pabrėžiama, kad daug moterų išradimų (žaidimas „Monopolis“, „Tiffany & Co“ lempos ir t.t.) pasisavino jų kolegos vyrai. Knygas apie Harį Poterį išleidusi leidykla *Bloomsbury* jų autorei patarė nuslėpti savo pilną vardą (ant visų knygų nurodyta „J. K. Rowling), argumentuodama, kad „jaunimas nenorės skaityti moters parašytos knygos“. Šioje paskyroje apskritai dažnai kalbama apie moterų nuvertinimą, emocinį ar fizinį susidorojimą. 2021 m. kovo 3-iosios publikacija pavadinta „Raganų medžioklė – moterų genocidas?“. Keliamas klausimas diskusijai: ar raganų

medžioklė tebesitęsia? Kalbama apie XV – XVII a. vykdytas moterų, neva praktikavusių raganystę, egzekucijas. Buvo manyta, kad moterys naivesnės, labiau pasiduoda nuodėmėms ir blogai įtakai, todėl jose įsikūnija blogis, Šėtonas. Pasak Devermut kūrėjų, šiais laikais „raganų medžioklė“ vykdoma, kai moterys yra kaltinamos nebūtais dalykais ir yra persekiojamos (ypač socialinėse medijose) už tai, kad kitaip mano, ar tiesiog išdrįsta išreikšti savo nuomonę.

Devermut, kitaip nei kitos analizuojamos feministės, nenagrinėja Disnėjaus pasakose vaizduojamų lyčių stereotipų, tačiau skatina diskutuoti apie populiarių Holivudo filmų pateikiamą moters portretą. Pavyzdžiui, 2021 m. balandžio 20 d. publikacijoje, kalba apie itin populiarią (ypač tarp paauglių merginų) Stephenie Meyer knygų ir 2008–2012 m. pagal jas sukurtą „Saulėlydžio“ filmų sagą. Jau pirmojoje skaidrėje užduodamas klausimas diskusijai: „Saulėlydis – pedofilija ar mizoginija?“ Teigiama, kad šios sagos skleidžiama žinutė daro žalingą poveikį paaugliams, nes pateikia ydingą požiūrį į meilę, moterį ir lyčių vaidmenis. Įdomu, kad komentarų skiltyje kilo išsami diskusija: dauguma moterų prisipažįsta paauglystėje buvusios „užkabintos“ šios istorijos, tačiau suaugusios suvokė, kad tai tik dar vienas paauglių filmams būdingas toksiškų santykių pavyzdys, pateikiantis žeminantį požiūrį į moterį, iškreiptą ir idealizuotą pavydu bei fanatizmu paremtą santykių modelį, kai mergina viską paaukoja dėl žmogaus, kuris ją skaudina ir palieka nepaaiškinęs, o išsiskyrimą suvokia kaip pasaulio pabaigą („Be tavęs esu niekas“).

Kančia, priekabiavimas, kontrolė, manipuliacija, nusižeminimas ir pavydas šioje sagoje normalizuojami, natūralizuojami ir pateikiami kaip romantiški dalykai. Pagrindinės veikėjos Belos mylimasis Edvardas, vos jiems susipažinus, tampa vieninteliu jos gyvenimo tikslu. Abu veikėjai verčiau renkasi mirtį nei būti vienas be kito. Belos santykiai su kitu veikėju – jos draugu Džeikobu taip pat kritikuojami: atskleidžia šiais laikais paplitusį įžūlų požiūrį „nepasiduosiu, kol nepasakysi „taip“. Bela vienos komentatorės įvardijama kaip turinti „salotos charakterį“ (šis komentaras sulaukia kelių tūkstančių *like*’ų ir antrinančių komentarų): ji nuolat apatiška ir pasyvi, pasiryžusi rizikuoti savo gyvybe, kad tik pamatytų mylimąjį; niekuo nesidomi ir, atrodo, viskas jai krenta iš rankų. Romantinė meilė suvokiama kaip vienintelė prielaidis gyventi, vienintelė gyvenimo prasmė.

Devermut paliečia ir su feminizmu nesusijusias temas. Kaip būdinga KFB, kalba ne tik apie psichinę ir emocinę sveikatą, kuriai gali pakenkti anksčiau minėti filmai, bet skatina rūpintis ir fizine sveikata. Pavyzdžiui, primena, kad nuo 50 m. arba anksčiau, jei taip nurodo gydytojas, reikia atlikti mamografiją; pateikiama krūties vėžiu sergančių statistika (6,500

mirčių per metus Ispanijoje) ir kiti aktualūs su šia liga susiję faktai bei prevencijos būdai. Taip pat kalba apie kanapių naudą: primena, kad Ispanijoje legalūs išoriniam naudojimui skirti medicininiai preparatai, kurių kanabinoidų norma neviršija nustatytos leistinos normos. Pateikiami moksliniai ir istoriniai faktai: dėl savo priešuždegiminių, antimigreninių, nuskausminamųjų ir raminamųjų savybių jis naudotas Anglijos karalienės Viktorijos, rašytojos Alice B. Toklas. Skatinama naudoti organiškus, veganiškus, tvarius produktus be chemikalų ar kitokių gamtai kenkiančių, ilgai yrančių medžiagų. Karantino metu feministės skatino atsakingai laikytis karantino reikalavimų, primindavo, kaip reikėtų saugotis virusinės ligos, o susirgus lengva forma – izoliuotis ir neužkrėsti kitų.

3.3 Moderna de Pueblo

Moderna de pueblo slapyvardžiu žinoma ispanų iliustruotoja, feministinių (ir ne tik) komiksų kūrėja Raquel Córcoles (1986 m., Reusas, Katalonija, Ispanija) prisistato esanti menininkė ir teigia nuo vaikystės svajojusi tapti iliustratore ir kurti komiksus. Jos sukurta paskyra tiek socialiniame tinkle „Facebook“, tiek „Instagram“ (1,6 mln. ispaniškojoje ir 67,5 tūkst. sekėjų angliškojoje instagramo paskyroje) turi daugiausiai sekėjų iš visų feministinių Ispanijos paskyrų. Šią kūrėją galima pavadinti ir verslininke – su jos komiksų atvaizdais gaminami įvairiausi daiktai (puodeliai, užrašų knygutės, atvirukai, lipdukai, kt.), keturios jos komiksų knygos verčiamos į užsienio kalbas ir sulaukia didžiulio susidomėjimo ne tik Ispanijoje, bet ir Portugalijoje, Prancūzijoje, įvairiose Lotynų Amerikos šalyse.

3.3.1 Moderna de Pueblo veikimo ir raiškos būdai

Apžvelgus *Moderna de Pueblo* paskyrą justai meniniai polinkiai ir gebėjimai: komikso forma pateikiamos feministinės mintys nėra grindžiamos moksliniais faktais ar statistiniais duomenimis, tačiau tai labai taiklios pačios autorės įžvalgos, pateikiamos išradingai, su humoru, ironija ir daug žodžių žaismo. Pats kūrėjos slapyvardis (pažodžiui išvertus iš ispanų kalbos – „Kaimo modernioji“) – tarsi ironiškas prisistatymas: atvykusi studijuoti žurnalistikos į Madridą, ji prisistatydavo esanti iš kaimo (ispaniškais mastais – Reuse yra apie 100 tūkst. gyventojų), bet moderni ir šiuolaikiškų pažiūrų. Skirtingai nei *Feminista Ilustrada* ar dauguma kitų radikaliojo feminizmo atstovių, autorė nemoralizuoja ir nesiekia savo minčių pateikti kaip vienintelių teisingų. Akcentuojama asmeninė pasirinkimo laisvė – rinktis, kaip gyventi, rengtis, maitintis, su kuo gyventi; ar kurti šeimą ir t.t., o moterims visuomenės primetamos normos laikomos diskriminacinėmis.

Išanalizavus *Moderna de Pueblo* pasisakymus ir komiksus įvairiose platformose, matyti, kad ji feminizmu domisi daugiau iš praktinės, o ne iš akademinės pusės: nekalba apie

feminizmo tyrimus, bangas ar ideologijas ir, kitaip nei kitos darbe analizuojamos feministės, necituoja feminizmo teoretikų ar analitikų. Tačiau ir ji mini radikalojo feminizmo srovę, kuriai pati yra priskirtina. Dėl radikalumo žiniasklaidoje jai kartais klijuojama „feminacės“ etiketė. Atsakydama į tai, viename savo komiksų Pueblo teigia esanti feministė, bet ne „feminacė“ – šitaip radikaliausias feministes paniekinamai praminė Ispanijos radikalieji dešinieji, išvelgę sąsajų tarp Holokausto vykdytojų ir radikaliųjų feminisčių dėl jų palankaus požiūrio į abortą ir, neva, abortų skatinimo.

Autorė teigia, kad jai feminizmas užgimė kaip reakcija į tai, ką matė aplinkoje, žiniasklaidoje, kino filmuose, reklamose, televizijoje ir t. t., ir kaip savotiškas atsakas į archajiškus, giliai visuomenėje įsišaknijusius patriarchalnius lyčių stereotipus. Feminizmą įskiepijo ir mamos mintys, kad moteris turi būti nepriklausoma nuo vyro, pati užsidirbti ir nepalikti savo gyvenimo likimo valiai. Viename interviu Moderna de Pueblo prisipažino, kad dalyvaudama televizijos laidoje *Amigas y Conocidas* (isp. „Draugės ir pažįstamos“) susidūrė su labai priešišku laidos vedėjų (beje, visos vedėjos – moterys) ir prodiuserių požiūriu į ją, jos kūrybą ir apskritai į feminizmą. Taigi socialinių tinklų paskyros jai – saugi erdvė laisvai reikštis. Tiesa, Moderna de Pueblo pastebi, kad daugiausiai darbo ir kruopštumo reikalaujančios publikacijos (su subtiliomis potekstėmis ar tiesiog daugiau teksto) dažnai nesusilaukia deramo dėmesio (socialiniuose tinkluose jis reiškiamas *like*‘ais arba komentarais). Autorė daro išvadą, kad daugelis instagramo vartotojų nelinkę daug gilintis į publikacijas, todėl trumpos ir aiškios žinutės šioje platformoje pagaulesnės ir sėkmingesnės, o knygos leidžia labiau išsiplėsti ir atsiskleisti.²¹¹

3.3.2 Moderna de Pueblo lyties ir lyčių lygybės samprata

Moderna de Pueblo teigimu, lytis – tai socialinis konstruktas. Visuomenė pati „įlytina“ kūną, t. y. susieja jį su t. t. moterims arba vyrams tinkamais elgesio modeliais. Nei homoseksualų, nei heteroseksualų tapatybė nėra natūrali ar neutrali. Patriarchalinė visuomenė siekia visus ir viską susisteminti, „sudėlioti į stalčiukus“, o į visuomenės sukurtus lytinės tapatybės „rėmus“ nepatenkantys ir operuoti apibrėžtomis bei heteronormatyvumui paklūstančiomis lyties tapatumo kategorijomis atsisakantys (pvz., *queer* teorija) žmonės yra diskriminuojami. Viename komikse vaizduojamas žmogus negyvenamoje saloje: teigiama, kad

---

²¹¹ Bankademia & Moderna de Pueblo (2019). 10 cagadas a evitar si quieres vivir de lo tuyo. <https://www.youtube.com/watch?v=Fcfo4GgT8BY&t=2s> [žiūrėta 2021 02 24]

tik ten, kur nėra nei lyčių vaidmenų, nei visuomeninių lūkesčių (pažymėta „x“), galima tiesiog ramiai gyventi „su savo kūnu“ (nevilkint t. t. lyčiai būdingų drabužių, nesidėpiliuojant ir pan.).

Feministės, anot Moderna de Pueblo, kovoja, kad būtų panaikinti lyčių vaidmenys, ir vis daugiau kalba apie transseksualų teises. Diskutuoti apie tai – „sveika ir neišvengiama“. Moterys ir transseksualai siekia to paties – lygių teisių visiems, nepriklausomai nuo fiziologinių ir asmenybės savybių ar tapatybės. Kiekvienas turi teisę būti toks, koks yra ir koks nori būti, taigi visuomenės spaudimas yra šios teisės pažeidimas. Autorė ragina vengti tokių terminų kaip „terf“ (angl. *trans exclusionary radical feminists*) transfobiškoms feministėms apibūdinti, nes feministėms vaidijantis tarpusavyje tik be reikalo švaistomos jėgos. Viename komikse vaizduojamas kūdikis – rašoma „atsiprašome, pasirinkote ne tą kūną“ ir klausiama, ar įmanoma suklysti vos gimus. Teigiama, kad „klaida“ įvyko ne kūdikio kūne, bet sistemoje, kuri kitoniškumo nepriima ir suvokia kaip nenatūralų, smerktiną, slėptiną bei siekia visus „heterogenizuoti“.

Lyčių plotmėje taikomi dvigubi standartai, Moderna de Pueblo manymu, yra kultūrinė lyčių nelygybė. Patriarchaliniame (o ypač provincijos) kontekste šeima yra suvokiama kaip būtinybė, o autorės nuomone, šeima – pasirinkimas (arba šeima ir motinystė (vergystė, laisvės priešprieša), arba savirealizacija (laisvė)). Šeima moteriai neturi būti didesnė vertybė ir atsakomybė nei vyrui. Be to, tradicinė patriarchalinė šeima – moters ir vyro sąjunga – tik vienas iš šeimos variantų. Barcelonos universiteto lyčių studijų katedros mokslininkė Juana Gallego teigia, kad istoriškai susiformavo neigiamas stereotipas apie nepriklausomas moteris: „Vieniša moteris visuomet buvo įtartina. Įsivyravo požiūris, kad moteris negali turėti savos gyvenimo vizijos, šioji būtinai turi apimti kitus (vyrą, vaikus), o tam besipriešinanti moteris yra kaltinama, kad neva neatlieka lyties vaidmens“.²¹² Pasak mokslininkės, vienišos moterys jau senovėje buvo vaizduojamos kaip raganos, o vieniši vyrai – tvarkingi ir elegantiški. Moderna de Pueblo kaip tik ir šaiposi iš šios visuomenėje paplitusios minties, jog netekėjusi ir antrosios pusės neturinti moteris yra tarsi nevisavertė, pažeidžiama, vieniša, „nuskriaustoji“. Be to, pašiepia „įsipareigojusias“ drauges, kurios staiga nebeatranda laiko nieko kitam ir su draugėmis susitinka tik tuomet, kai „gyvenimo draugas“ išvažiuo. Naujausioje savo knygoje Moderna de Pueblo siekia parodyti, jog moterys neturėtų jausti kaltės ir spaudimo dėl to, kad (dar) neturi šeimos ir vaikų, gyvena vienos. Tik jos pačios gali spręsti dėl savo kūno ir asmeninio, intymaus gyvenimo. Taigi kritikuotinas ir keistinas yra ne jų požiūris, o per amžius susiformavęs

---

²¹² Llorca, A. (2020). El estereotipo de la solterona, desde los juicios por brujería a la loca de los gatos. *El País*. Verne. https://verne.elpais.com/verne/2020/03/12/articulo/1584013113_833854.html [žiūrėta 2020 11 24]

patriarchalinės visuomenės požiūris. Akcentuojama, kad būti vieniša nereikia būti viena ir kad neįmanoma gyventi be meilės, bet be antros pusės – tikrai įmanoma.

Įvairiose gyvenimo sferose iš moters reikalaujama tobulumo ir savybių, kurios ne visada suderinamos: neblėstančios jaunystės ir kartu brandos, profesinių pasiekimų ir šeimyniškumo, vėjavaiškumo ir motiniškumo, grožio ir išminties ir t.t. Sėkmė vis dar dažnai vertinama ne pagal profesinius – mokslo, meno ar sporto – pasiekimus, bet pagal šeimyninį statusą: profesinėje sferoje daug pasiekusi moteris nebūtinai bus laikomas sėkminga, jei neturi šeimos. Be to, tokios moterys neretai pašiepiamos ir vadinamos keistomis „karjeristėmis“, kurioms neva kažkas nepasisekė asmeniniame gyvenime ir pan. Nuolatinius klausimus dėl vestuvių ir šeimos kūrimo arba frazės „taip elgtis mergaitei nedera“, „vestuvių diena bus laimingiausia tavo gyvenime“ Moderna de Pueblo laiko kišimusi į asmeninę erdvę, t. t. prievartos forma, noru kontroliuoti moters gyvenimą. Dvigubi moterims ir vyrams taikomi standartai iki šiol atsiskleidžia lingvistiniu lygmeniu: nevedęs vidutinio amžiaus vyras vadinamas viengungiu, „svajonių jaunikiu“, o tokio paties statuso ir amžiaus moteris – vargšė, kurios niekas „nepaėmė“. Moderna de Pueblo pastebi, kad visuomenėje gajį nuomonė, kad toks vyras siekia karjeros, yra labai užsiėmęs ir neturi laiko šeimai, o tokioje pačioje padėtyje esanti moteris – visomis išgalėmis, bet nesėkmingai ieško antrosios pusės. Kitas dvigubų standartų lyčių plotmėje pavyzdys – už savo antrąsias puses vyresnės moterys dažnai pašiepiamos, o jei poroje vyresnis vyras – tai laikoma savaimė suprantamu dalyku.

3.3.3 Moderna de Pueblo problematika ir temos

Tiek Feminista Ilustrada, tiek Moderna de Pueblo moterų priespaudos ir neteisingų sampratų apie šeimą ir moterį šaltiniu laiko Disnėjaus pasakas. Tai kone pagrindinis Modernos de Pueblo feministinių tyrinėjimų objektas (ypač veiklos pradžioje). Visgi Moderna de Pueblo, kitaip nei Feminista Ilustrada, neteigia, kad reikėtų vengti „princesišku suknelių“, taip neva išreiškiant protestą prieš patriarchalinės visuomenės normas, nes kiekvienas žmogus turi teisę rengtis, kaip nori, ir neturėtų būti už tai teisiamas. Dėl savo daugiaprasmiškumo pasakos tapo literatūrologų, tautosakininkų, etnologų, rašytojų, psichoanalitikų analizės objektu. Tačiau Ispanijoje itin populiarūs ir vaikams per televiziją brukami Disnėjaus animaciniai filmai, pasak autorės, daro ypač didelę žalą vaikams, nes patriarchalines normas pateikia kaip idealus, o pasakų herojus vaizduoja kaip sektinus pavyzdžius; taigi formuoja neteisingas vertybes ir klaidingą požiūrį į moterį ir šeimą.

2017 m. išleistoje komiksų knygoje „Idiotizuotos“ pašiepiami ir dekonstruojami Disnėjaus pasakose vaizduojami lyčių stereotipai. Kritikuojamas pasakoms būdingas determinizmas, vyro kaip gelbėtojo, princo ant balto žirgo įvaizdis ir kt. Komiksų knygos „Idiotizuotos“ veikėjos – šaržuotos Pelenės, Miegančiosios gražuolės, Snieguolės, Undinėlės versijos – atskleidžia šiuolaikines socialines problemas. Pasitelkiant metaforas, žodžių žaismą ir dviprasmybes klasikinių pasakų herojų vardai transformuojami išryškinant neigiamas savybes, pvz. Miegančioji gražuolė tampa Miegančiaja tingine, Snieguolė – Storasniege, Undinėlė – Sužvejota undinėle. Veikėjos galiausiai įsisąmonina buvusios „idiotizuotos“ (pvz., „Storasniegei atsibosta ryti užnuodytus obuolius“) ir pačios prisiima atsakomybę už savo likimą. „Idiotizmais“ vadinamos visuomenėje išsąmonijusios patriarchalinės normos yra suvokiamos kaip t. t. prievartos forma, spaudimas, kišimasis į asmeninę erdvę. Vienas iš tokių „idiotizmų“ – romantinė meilė ir vedybos kaip pagrindinis moters gyvenimo tikslas, laimės sąlyga, laiminga pabaiga. „Idiotizmas“ pasireiškia ir siekiu įtikti, pateisinti patriarchalinėje visuomenėje giliai išsąmonijusius lūkesčius ir atitikti stereotipinius idealus. Jis apriboja laisvę rinktis, trukdo imtis iniciatyvos ir save realizuoti.

Córcoles teigia, jog jos komiksų adresatas – tiek vyrai, tiek moterys, nes jie yra vienodai „idiotizuoti“ pasakų ir praradę sveiką nuovoką: vaikydami pasakų idealų nutolsta nuo tikrovės, moters idealą įsivaizduoja kaip nuolat „gelbėtiną“ ir nuo kitų priklausomą princesę, kurios likimą sprendžia bet kas, tik ne ji pati. Autorė teigia, kad pasakų siužetai realybėje neišsipildo, jose vaizduojamas pernelyg romantizuotas ir nerealistiškas pasaulėvaizdis, o jų herojai įkūnija patriarchalinius idealus. Šiuolaikinė moteris yra laisva spręsti, pasirinkti savo ateitį (savirealizacija arba patriarchalinė šeima). Šeima ar vedybos nėra savaime laiminga pabaiga. Moderna de Pueblo komiksuose feminizmas padeda „atsekti“ „idiotizmus“, tai tarsi įsisąmoninimas atsipeikėjus nuo burtų, būdas kritiškai vertinti socialinius reiškinius; ryžtas pasipriešinti visuomenėms primestoms normoms.

Kaip būdinga KFB, Moderna de Pueblo dažnai kalba apie visuomenėje paplitusią mizoginiją. Ne viename savo pasisakyme ir komikse Moderna de Pueblo išreiškia savo kaip kūrėjos moters patirtį. Komiksų veikėjas, vadinamas Draugu kritiku, įkūnija visus per dešimt darbo metų nuo Moderna de Pueblo paskyros sukūrimo 2010 m. gautus kritiškus komentarus ir sutiktus žmones, kurie ne kartą išreiškė neigiamą ar skeptišką požiūrį į jos darbą kaip į neva antraeilį ir neperspektyvų taip siekdami „nutildyti“, nuslopinti neva nereikšmingas kūrybines idėjas. Viename savo komikse autorė teigia, kad vyrų muzikos grupės bet kokia kaina baidosi neva žeminančios etiketės „merginų grupė“ ir retoriškai klausia: „jei jie mūsų negerbia net kaip

auditorijos, kaip gali gerbti mūsų kūrybą?“ Elshtain (2002) pažymi, kad mūsų kultūroje vyrui leistina šiurkšti, nevaržoma kalba moters lūpose virsta begėdiška, neprotinga, nemoralia kalba.²¹³ Moters kaip Kito tylėjimą patriarchalinė kultūra nuosekliai diegė paremdama religinius draudimus, kuklumo kodus, galios arenų nepasiekiamumą.²¹⁴ Kadangi kalba yra pagrindinis būdas pažinti, išreikšti ir atskleisti save, „moterų nutildymas“²¹⁵ užkerta kelią atskleisti tapatybei. Hanso Kristiano Anderseno pasakos Undinė, vėliau tapusi Disnėjaus animacinių filmų personaže, atsisakiusi balso dėl galimybės būti greta princo, yra tapusi idealaus moteriškumo įvaizdžiu. Moderna de Pueblo demi(s)tifikuoja šią pasaką ir perkelia ją į šiuolaikinį kontekstą. Jos komikse apie Undinę paliečiama KFB būdinga mizoginijos tema ir atspindimas kai kurių vyrų požiūris į moteris kaip į sumedžiotas aukas: Undinė panašesnė į žuvį nei į moterį (užkimba ant kabliuko).

Pašiepiamas ne tik Disnėjaus pasakose, bet ir Holivudo „superherojų“ filmuose pateikiamas moters įvaizdis. Viename komikse Moderna de Pueblo teigia, kad 2019 m. pasirodžiusiame filme „Kapitonė Marvel“ vaizduojama superdidvyrė – ne kas kita kaip vyriška superdidvyrio versija, tik moteriškam kūne. Taigi tokios personažės, anot autorės, anaipol neįkūnija ir nereprezentuoja įgalintos šiuolaikinės moters. Kaip ir kitos pasirinktos feministės, Moderna de Pueblo nevengia paliesti su feminizmu nesusijusių temų. Pavyzdžiui, viename 2020 m. lapkričio komikse šiek tiek pašiepia veganus, bandančius visiems aplinkiniams įteigti, kad tik jų valgymo įpročiai yra tinkami, sveiki ir humaniški, kad jiems vieniems rūpi ekologija ir kova su klimato kaita. Autorė teigia, kad neturi nieko prieš veganizmą (pati kurį laiką jį praktikavo), tačiau nemato prasmės dėl to save aukštinti, moralizuoti ir mokyti kitų. Kaip ir Devermut, kalba apie kanapių naudą organizmui ir taip pat pateikia karalienės Viktorijos pavyzdį, tačiau be statistinių faktų, o su jai būdinga ironija.

Išvados

Mokslinėje literatūroje dažniausiai išskiriamos bent trys feminizmo bangos. Autoriai nesutaria, ar egzistuoja ketvirtoji banga. Diskutuojama ir dėl paties skirstymo į bangas adekvatumo, argumentuojant, kad bangos tik klaidina, nes realybė netelpa į gerokai supaprastintas kategorijas. Visgi šiuo darbu parodoma, jog feminizmo skirstymas į bangas yra

---

²¹³ Elshtain, B. J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai, p. 105.

²¹⁴ Caputi, J. (2003). *Everyday Pornografy: Gail Dines, Jean M. Humez (ed.) Gender, Race, and Class in Media: a Text-Reader*. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications, p. 444.

²¹⁵ Elshtain, B. J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai, p. 105.

naudingas būdas sisteminant feministinę mintį, siekiant suvokti judėjimo chronologiją ir ideologinį vystymąsi bei įtampas. Tai padeda geriau orientuotis istoriniame kontekste, fiksuoti pasiekimus lyčių lygybės srityje ir suvokti esminių politinių, socialinių, kultūrinių bei technologinių permainų įtaką moterų gyvenimui. Būtent šių veiksnių visuma lemia tai, jog atsiranda nauja, ketvirtoji feminizmo banga.

Skirtingose bangose kintanti lyties ir lyčių lygybės samprata, problematika ir temos bei veikimo ir raiškos būdai parodo, kaip pakito moterų gyvenimas nuo PFB, kuomet buvo kovojama dėl įstatyminės moterų lygybės su vyrais ir lygių pilietinių teisių; kaip moterys prisitaiko prie kintančios aplinkos ir kaip reaguoja į reikšmingus istorinius įvykius ir aktualijas. Postūmiu AFB tapo vyrų grįžimas iš karo ir moterų „sugražinimas“ į namų sferą. Feminizmas, šiuo atveju, suvoktinas kaip atsakas į moterų „nutildymą“, protestas prieš moters kaip namų šeimininkės idealą ir moterų savirealizacijos siekio išraiška. TFB atsiradimą labiausiai nulėmė kardinaliai pakitusi lyties samprata, LGBT bendruomenės klausimų įtraukimas į feminizmo programą.

Savo ruožtu, ryškiausias KFB bruožas – interneto ir socialinių medijų pasitelkimas feministiniam aktyvizmui – daugelio mokslininkų yra įvardijamas kaip nepakankamai reikšmingas skiriamasis bangos bruožas. Vis dėlto, šiuo darbu parodoma, kad feminizmo persikėlimas į virtualiąją erdvę reiškia ne tik naują veikimo ir raiškos būdą ir platformą, bet ir esmingai pakitusį feminisčių statusą ir vaidmenį visuomenėje, feminizmo skaitmenizaciją (tinklaraščiai, socialinių tinklų paskyros), feminizmo globalizaciją ir savotišką feminizmo komercializaciją (prekyba feministiniais plakatais, kanceliarinėmis ir buities prekėmis bei drabužiais su feministiniais užrašais). Tapusios dar ir socialinių tinklų „influencerėmis“, feministės įgauna galimybę skleisti feministines idėjas daug platesniam žmonių ratui, nei anksčiau buvo įmanoma, suburia tarptautines „virtualiąsias bendruomenes“ ir daug greičiau pasiekia tikslinį adresatą. Ispanijos feministės savo paskyras panaudoja ne tik pramoginiams tikslais, bet ir atlieka šviečiamąją, sąmoningumo ugdymo funkciją, formuoja feministinę tapatybę. Taigi KFB yra išskirtina kaip naujausia feminizmo banga, o šiuolaikinės Ispanijos socialinių medijų feministės yra priskirtinos būtent šiai bangai.

Teoretikų įvardijami tematiniai KFB bruožai iš esmės yra susistemintų ir naujais terminais įvardintų ankstesnių feminizmo bangų bruožų samplaika. Pavyzdžiui, vienas pagrindinių tematinių KFB bruožų – „žagavimo kultūra“ – apima pagrindines AFB temas, susijusias su nepageidaujamu elgesiu su moterimis ar nepagarbiu požiūriu į jas. Tematiškai

analizuotos Ispanijos feministės yra ypač panašios. Tačiau vertinant vien tematiką, būtų sunku priskirti jas vienai konkrečiai bangai, nes šiuolaikinės feministės grįžta tiek prie AFB temų, (motinystė, abortas, seksizmas, patriarchyto įtaka moterų savimonei ir t.t.), tiek prie TFB temų (lytinė tapatybė, lyčių vaidmenys, LGBT bendruomenė ir jos teisės), ir kartu aptaria naujausius reiškinius (surogatinė motinystė, dirbtinis apvaisinimas, klimato kaita, ekologinė krizė). Tokia tematinė įvairovė, pasak tyrėjų, yra ypač būdinga šiuolaikiniam, KFB feminizmui, o ją, savo ruožtu, nulemia ambicingi feminisčių tikslai įgalinti moteris, t.y. pagerinti jų gyvenimo kokybę ir galimybes visose srityse.

Šiame darbe analizuotos Ispanijos feministės yra jaunos (vyriausiajai – 32-eji metai), technologiškai raštingos moterys ir rašytojos. Tobulėjant technologijoms ir keičiantis ekonominėms, socialinėms, politinėms gyvenimo sąlygoms, feministės prisitaiko prie kintančios aplinkos, naudojami naujausių technologijų teikiamomis galimybėmis. Analizuotos paskyros yra akivaizdus feminizmo globalizacijos įrodymas ne tik dėl to, kad yra gausiai sekamos daugybėje pasaulio šalių, bet ir dėl to, kad nagrinėja įvairiose šalyse moterims kylančias problemas. Savo paskyrose akcentuodamos „seserystė“ (vienas esminių KFB bruožų) feministės skleidžia žinutę, jog visos pasaulio moterys, nepriklausomai nuo jų rasės, tautybės, pilietybės ar kalbos, yra vienijamos bendrų problemų, norų ir siekių. Viso pasaulio moteris jos iš tiesų suvokia kaip opresinių ideologijų (patriarchalinėje visuomenėje klestinčio mačizmo, mizoginijos, seksizmo ir kt.) slegiamą grupę, kuriai būtina susivienyti norint įveikti įsisenėjusią priespaudą.

Kalbant apie veikimo ir raiškos būdus, visoms analizuotoms feministėms aktyvizmas socialinėse medijose ir su juo susijusi veikla (paskaitos, konferencijos, knygų rašymas ir iliustravimas; interviu ir t.t.) yra ne tik pagrindinis darbas ir pragyvenimo šaltinis, bet ir gyvenimo būdas. Tai ypač akivaizdu Devermut atveju: autorės dalinasi ir savo asmeninėmis, laisvalaikio nuotraukomis. visos keturios feministės analizuoja masinę kultūrą formuojančius vaizdinius (reklamas, Holivudo filmus, televizijos programas, dainų tekstus ir pan.) ir, mobilizuodamos „virtualiąsias bendruomenes“, siekia, kad visuomenė įsisąmonintų, jog juose pateikiami lyčių stereotipai tėra patriarchyto reliktas, kurį būtina panaikinti siekiant visapusiškos lyčių lygybės. Taip pat pastebimas AFB būdingas polinkis „garsiai“ kalbėti apie moterims kylančias problemas (viešieji forumai, konferencijos, debatai *online*), aukštinti moteriškumą, analizuoti moters reprezentaciją mene, medijose, žiniasklaidoje ir pan. Moderna de Pueblo ir Feminista Ilustrada sieja tai, kad abi feministės kuria komiksus, kuriuose šaržuoja ir pašiepia Holivudo filmų, ypač Disnėjaus animacinių filmų, personažus, įkūnijančius

stereotipinius patriarchalinės visuomenės idealus. Moderna de Pueblo atveju, komiksai yra pagrindinė ir vienintelė raiškos forma, o Feminista Ilustrada ir Devermut kine pateikiamus lyčių stereotipus pasitelkia siekdamos iliustruoti šiuolaikinės visuomenės problemas, kurių aktualumą vėliau įrodo statistiniais duomenimis ir moksliniais tyrimais.

Visos feministės aptaria įvairius lyčių nelygybės aspektus: socialinę, politinę, teisinę, kultūrinę ir ekonominę lyčių nelygybę, kurią, pasak jų, palaiko patriarchalinėje visuomenėje nuo senų laikų įsigalėjęs seksizmas, mačizmas ir mizoginija. Ispanijos aktyvistės vartoja TFB įvestas sąvokas, tokias kaip biologinė lytis ir socialinė lytis, pastarąją suvokdamos kaip socialinį konstruktą. Teigiama, kad patriarchato sąlygomis susiformavusioje mūsų kultūroje yra priimta viską (hetero)normatyvizuoti, sisteminti ir kategorizuoti. Tai ypač žalinga lyčių plotmėje, nes į sukurtas kategorijas nepatenkantys asmenys yra diskriminuojami, apribojamos jų laisvės ir pažeidžiamos teisės.

Patriarchalinė visuomenė moterims primeta be galo daug imperatyvų ir nerealių standartų (vadinamasis *body shaming*, liesumo, grožio, jaunystės kultas), taip diegdama nuolatinį nepasitikėjimą. Aktyvistės atkreipia dėmesį į tai, kad netgi daug pasiekusios moterys yra linkusios kvestionuoti, sumenkinti savo gebėjimus. Taigi jos ragina moteris nesistengti prisitaikyti prie patriarchato primestų normų ar pateisinti patriarchalinės visuomenės lūkesčius, o rūpintis avo emocijomis, psichine ir fizine sveikata bei vertinti save, nesigraujiant dėl trūkumų ir išnaudojant savo potencialą. Norėdamos įkvėpti pasitikėjimo, pateikia gerųjų pavyzdžių – kalba apie pripažintus moterų sukurtus filmus, knygas, išradimus. Be to, feministės skatina pilietiškumą (ypač Feminista Ilustrada ir Devermut): ragina išreikšti savo nuomonę balsuojant (Feminista Ilustrada aiškiai pasisako prieš radikaliuosius dešiniuosius) ir dalyvaujant feministinėse demonstracijose.

Šiuolaikinės Ispanijos socialinių medių aktyvistės feminizmą, pirmiausia, sieja su nuovokumu ir sąmoningumu. Kitaip tariant, mano, jog visos moterys turėtų būti feministės, bet ne visos yra pakankamai nuovokios, kad jomis būtų. Kai kurioms tiesiog trūksta ryžto pasipriešinti giliai tradicijose įsišaknijusioms patriarchalinėms normoms, nuolat diegiamoms ir atkuriamoms žiniasklaidoje, kino filmuose, reklamose ir kituose masinę kultūrą formuojančiuose vaizdiniuose. Šias normas feministės laiko diskriminacinėmis ir teigia, jog siekiant lyčių lygybės, būtina jas panaikinti. Be to, lytinę diskriminaciją jos analizuoja remdamosis sąryšingumu, t.y. kartu kalba apie rasizmą, socialinę atskirtį, skurdo feminizaciją.

Visos feministės priskirtinos radikaliojo feminizmo srovei, nes siekia panaikinti dėl seksizmo politikos susiformavusią visuomeninę sistemą, kurioje moteris yra laikoma vyrų kontroliuojama auka ir yra siejama su namų, šeimos sfera. Patriarchalinę šeimą jos laiko galios arena, akcentuoja lyčių skirtingumą ir pritaria moterų separatizmo idėjai. Taip pat pasisako už lesbiečių ir kitokių (rasinių, tautinių) mažumų teises daugiakultūroje visuomenėje. Remdamosis radikaliųjų feminisčių šūkiu „Tai, kas asmeniška, yra politiška“ siekia paviešinti „asmenines“ moterų problemas: smurtą šeimoje, psichologinį smurtą darbo aplinkoje, seksualinį priekabiavimą ar išnaudojimą ir kt. Nors pažymima, kad ne visi vyrai yra vienodi, kalbant apie ką tik minėtas problemas, vyrai dažniausiai įvardijami kaip engėjai, smurtautojai, manipulatoriai, o moterys viktimizuojamos. Taip pat nevengiama radikalių frazių, tokių kaip „lyčių karas“. Visgi palyginus šiame darbe analizuotas feministes, galima daryti išvadą, kad pagal kalbėjimo būdą *Feminista Ilustrada* yra „radikaliausia“, kategoriškiausia ir labiausiai linkusi politizuoti iš visų analizuotų feminisčių. Be to, ji vienintelė apie feminizmą kalba tiek iš praktinės, tiek iš akademinės perspektyvos (baigė lyčių studijas). Pati aiškiai akcentuoja esanti radikaliojo feminizmo atstovė, aršiai kritikuoja šiai srovei oponuojantį liberalųjį feminizmą ir savo pažiūras pateikia kaip vienintelės teisingas. Be to, *Feminista Ilustrada* yra linkusi moralizuoti, kalbėti griežtu tonu. *Moderna de Pueblo* atveju, radikalumą „sušvelnina“ autorei būdinga ironija, sarkazmas ir žodžių žaismas, o *Devermut* – savita minčių raiška: nekategoriški teiginiai, daug retorinių klausimų ir diskutuoti skatinančių klausimų sekėjams. Autorių nuomonė neperšama, o paliekama erdvės individualiai interpretacijai ir išvadoms daryti.

Grįžtant prie šio darbo įvade minėtos Ślęczkos minties, feminizmas taps nereikalingas, kai dings jo atsvara – seksizmas. Šiuolaikinės Ispanijos feministės daugybe darbe nagrinėtų pavyzdžių įrodo, kad jis mūsų visuomenėje vis dar labai gajus. Jos siekia visuomeninių pokyčių, turi plačių užmojų ir ambicingų tikslų: siekia moterų įgalinimo, suteikti balsą LGBT bendruomenei, kovoti su mačizmu ir seksizmu, daugybe kasdienių pavyzdžių įrodydamos šių reiškinių gajumą. Jos sėkmingai iškelia probleminius klausimus, kuriuos visuomenė laiko tabu, o politikai nelaiko prioritetiniais arba neteikia pakankamai dėmesio. Feminisčių darbas yra įvertinamas ne tik gausybės sekėjų, bet ir valdžios institucijų (*Devermut* kūrėjoms skirta premija *Meninas 2020*) bei akademikų (analizuojamos jų paskyros). Darbe aptarti pavyzdžiai įrodo, kad šiuolaikinių Ispanijos feminizmo aktyvisčių veikla yra labai reikalinga ir prasminga. Taigi ateityje reikėtų atlikti daugiau šiuolaikinių feministinių judėjimų ir socialinių medių paskyrų tyrimų.

Literatūros sąrašas

Acosta, M. (2020). Activismo feminista en Instagram. El caso de la campaña nacional por el derecho al aborto legal seguro y gratuito en Argentina. *Perspectivas de la Comunicación*, 2020, Vol. 13: 1, pp. 29-46.

Barrachina, S. G. (2019). ¿En qué contribuye el feminismo producido en las redes sociales a la agenda feminista? *Dossiers feministes*, (25), 147-167.

Barbala, A. M. (2017). Embodying resistance: a discourse analytical study of the selfie as political tool within the fourth wave of feminism. NTNU.

Baumgardner, J. (2011). *F'em: Goo goo, gaga and some thoughts on balls*. New York, NY: Seal Press.

Beauvoir, S. d. (2010). *Antroji lytis*. Vilnius: Margi raštai.

Bustelo, M. (2016). Three decades of state feminism and gender equality policies in multi-governed Spain. *Sex Roles*, 74(3-4), 107-120.

Butler, J. (2017), *Vargas dėl lyties: feminizmas ir tapatybės subversija*. Vilnius: Kitos knygos.

Cabrera, M. S., Belloso, M. L., & Prieto, R. R. (2021). The Fourth Wave in Audiovisual Content: A True Achievement of Feminism? *International Journal of Communication*, 15, 416-438.

Campillo, I. (2019). 'If we stop, the world stops': the 2018 feminist strike in Spain. *Social Movement Studies*, 18(2), 252-258.

Castells, M. (2009). *Comunicación y poder*. Madrid: Alianza.

Cochrane, K. (2013). *All the Rebel Women*. London: Guardian Shorts.

Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics. *University of Chicago Legal Forum* 1 (8).

Diamond, D. (2009) The Fourth Wave of Feminism: Psychoanalytic Perspectives, *Studies in Gender and Sexuality*, Ph.D. 10:4, 213-223, DOI: [10.1080/15240650903228187](https://doi.org/10.1080/15240650903228187)

Elshtain, B., J. (2002), *Vyro viešumas, moters privatumas. Moterys socialinėse ir politinėse teorijose*. Vilnius: Pradai.

Evans, E., & Chamberlain, P. (2015). Critical waves: Exploring feminist identity, discourse and praxis in western feminism. *Social Movement Studies*, 14(4), 396-409.

Evans, E. (2016) What Makes a (Third) Wave?, *International Feminist Journal of Politics*, 18:3, 409-428, DOI: [10.1080/14616742.2015.1027627](https://doi.org/10.1080/14616742.2015.1027627)

Fiske, J. (2008). *Populiariosios kultūros supratimas*. Vilnius: Žara.

Gillis, S., & Munford, R. (2004). Genealogies and generations: The politics and praxis of third wave feminism. *Women's History Review*, 13(2), 165-182.

Gómez Fuentes, M. J. (2015). Feminisms and the 15M Movement in Spain: Between Frames of Recognition and Contexts of Action, *Social Movement Studies*, 14:3, 359-365.

Gruodis, K. (sudarė) (1995). *Feminizmo ekskursai. Moters samprata nuo Antikos iki Postmodernizmo*. Vilnius: Pradai.

Gustainienė, M. (2005). Smurto prieš moteris priežastys ir prevencija. *Sociologija. Mintis ir veiksmai* 2005/1, ISSN 1392-3358.

Henry, A. (2004). *Not my mother's sister: Generational conflict and third wave feminism*. Bloomington: Indiana University Press.

Jankauskaitė. M. (2004). Moterų (ne)reprezentacija masinės kultūros vaizdiniuose. *Sociologija. Mintis ir Veiksmai*: 03:52-64.

Kamarovaitė, A. (2020). *Lyties reprezentacija Disnėjaus princesių animaciniuose filmuose*. Kauno technologijos universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka.

Larrondo Ureta, A. (2020). (In) visibility of feminism in the media. The depiction of the second-wave women's movement in Spain. *Feminist Media Studies*, 20(1), 70-85.

Lechte, J. (2001). *Penkiasdešimt pagrindinių šiuolaikinių mąstytojų. Nuo struktūralizmo iki postmodernizmo*. Vilnius: Charibdė.

Looft, R. (2017). # girlgaze: photography, fourth wave feminism, and social media advocacy. *Continuum*, 31(6), 892-902.

Maclaran, P. (2015) Feminism's fourth wave: a research agenda for marketing and consumer research. *Journal of Marketing Management*, 31:15-16, 1732-1738.

McLuhan, M. (2003). *Kaip suprasti medijas. Žmogaus tęsiniai*. Vilnius: Baltos lankos.

Megarry, J. (2020). A Fourth Wave or a Fool's Errand? In *The Limitations of Social Media Feminism* (pp. 1-34). Palgrave Macmillan, Cham.

Munro, E. (2013). Feminism: A Fourth Wave? *Political Insight*, 4(2), 22–25.

Núñez Puente, S.; Fernández Romero, D. (2009), Posverdad y victimización en Twitter ante el caso de La Manada: propuesta de un marco analítico a partir del testimonio ético. *Investigaciones Feministas*: 10(2) 2019: 385-398.

Núñez Puente, S., Fernández Romero, D., Vázquez Cupeiro, S. (2017). Online feminist practice, participatory activism and public policies against gender-based violence in Spain. *Feminist Theory*, 18(3), 299-321.

Núñez Puente, S., Gómez Fuentes, M. J. (2017) Spanish feminism, popular misogyny and the place of the victim. *Feminist Media Studies*, 17:5, 902-906.

Núñez Puente, S. (2018) Femen in the current Spanish political context: feminist activism and counterhegemonic modes of representation, *Journal of Spanish Cultural Studies*, 19:1, 111-126, DOI: [10.1080/14636204.2018.1414368](https://doi.org/10.1080/14636204.2018.1414368)

Peroni, C., & Rodak, L. (2020). Introduction. The fourth wave of feminism: From social networking and self-determination to sisterhood. *Oñati Socio-Legal Series*, 10(1S), 1S-9S.

Phillips R.; Cree, V. E. (2014) What does the 'Fourth Wave' Mean for Teaching Feminism in Twenty-First Century Social Work? *Social Work Education*, 33:7, 930-943.

Rusnak, S. (2020). The Slasher Film and the Final Girl Get Makeovers: It Follows and the Politics of Fourth Wave Feminism. In *Final Girls, Feminism and Popular Culture* (pp. 115-133). Palgrave Macmillan, Cham.

Sánchez-Gutiérrez, B. (Ed.) (2018). *Feminismo, investigación y comunicación: una aproximación plural a la representación de las mujeres* (pp. 73-83). Sevilla: Egregius.

Schuster, J. (2013) Invisible feminists? Social media and young women's political participation. *Political Science*, 65:1, 8-24.

Sills, S., Pickens, C., Beach, K., Jones, L., Calder-Dawe, O., Benton-Greig, P., & Gavey, N. (2016). Rape culture and social media: Young critics and a feminist counterpublic. *Feminist Media Studies*, 16(6), 935-951.

Simoës, S., & Matos, M. (2008-9). Modern ideas, traditional behaviors, and the persistence of gender inequality in Brazil. *International Journal of Sociology*, 38, 94–110.

Ślęczka, K. (2005). *Feminizmas: šiuolaikinio feminizmo visuomeninės ideologijos ir koncepcijos*. Vilnius: ALK Mintis.

Soler Giner, I. (2020). El uso de las redes sociales y plataformas de internet como herramienta reivindicativa del feminismo en España durante el último año. Universitat Politècnica de València.

Srivastava, K., Chaudhury, S., Bhat, P. S., & Sahu, S. (2017). Misogyny, feminism, and sexual harassment. *Industrial psychiatry journal*, 26(2), 111.

Webster, F. (2006). *Informacinės visuomenės teorijos*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.

Wolff, J. (2010). *Politikos filosofijos įvadas*. Vilnius: Mintis.

Wrye, H. K. (2009). The fourth wave of feminism: Psychoanalytic perspectives introductory remarks. *Studies in Gender and Sexuality*, 10, 185–189.

Zimmerman, T. (2017). # Intersectionality: The Fourth Wave Feminist Twitter Community. *Atlantis: Critical Studies in Gender, Culture & Social Justice*, 38(1), 54-70.

Žvinklienė, A. (2005). Machismo: varžymasis dėl garbės (Siciliškosios patirties studijos), *Sociologija. Mintis ir veiksmai*, Nr. 1, 56-70: Vilniaus universiteto Filosofijos fakultetas, Sociologijos katedra.

Šaltinių sąrašas

ABC (2018 11 27). Las mujeres españolas ganan un 15% menos que los hombres, según la OIT. https://www.abc.es/familia/mujeres/abci-mujeres-espanolas-ganan-15-por-ciento-menos-hombres-segun-201811270322_noticia.html [žiūrėta 2021 01 13]

Acosta Lorente, M. (2019). La Manada y la estrategia social y política del machismo. Todo se manipula para negar la existencia de la violencia contra las mujeres. *El País*. https://elpais.com/elpais/2019/06/26/mujeres/1561539735_522160.html [žiūrėta 2021 02 06]

Bankademia & Moderna de Pueblo (2019). 10 cagadas a evitar si quieres vivir de lo tuyo. <https://www.youtube.com/watch?v=Fcfo4GgT8BY&t=2s> [žiūrėta 2021 02 24]

Baumgardner, J. (2011). Is there a fourth wave? Does it matter? Excerpt from *F'em: Goo Goo, Gaga and Some Thoughts on Balls*, Seal Press: <https://www.feminist.com/resources/artspeech/genwom/baumgardner2011.html> [žiūrėta 2021 02 08]

Brunell, L. (2019). The third wave of feminism. *Britannica*: <https://www.britannica.com/topic/feminism/The-third-wave-of-feminism> [žiūrėta 2021 02 08]

Cambridge Advanced Learner's Dictionary. Machismo: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/machismo> [žiūrėta 2021 05 06]

Comisión 8M. Hacia la huelga feminista: <https://hacialahuelgafeminista.org/comision/> [žiūrėta 2021 02 22]

Daugirdaitė, S. (2003). Moteris tarp privatumo ir viešumo. *Klėja* Nr.7. Recenzijos. Vilniaus universitetas, Lyčių studijų centras. http://www.lsc.vu.lt/assets/leidiniai/index07ad.html?show_content_id=596 [žiūrėta 2021 02 23]

Domènech, A. (2018). El potente mensaje feminista de 'Lo malo' de Aitana War (OT). *La Vanguardia*. <https://www.lavanguardia.com/gente/20180309/441334824115/dia-mujer-8m-huelga-feminista-aitana-ana-guerra-lo-malo-lyrics.html> [žiūrėta 2021 02 22]

Gracia, M. (2019). España, uno de los países más abiertos en LGTB, pero no en el trabajo. *El Periódico*. <https://www.elperiodico.com/es/activos/20190705/espana-paises-abiertos-lgtb-trabajo-orgullo-7536357> [žiūrėta 2021 05 07]

Grupo de Macroeconomía y Género en América Latina y el Caribe (2013). El discurso político es que las políticas de igualdad son cuestiones de lujo. Argentina. http://www.gemlac.org/index.php?option=com_content&view=article&id=102:el-discurso-politico-es-que-las-politicas-de-igualdad-son-cuestiones-de-lujo&catid=33&Itemid=162 [žiūrėta 2021 02 05]

Europos lyčių lygybės institutas: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1130?lang=lt> [žiūrėta 2021 01 12]

Europos lyčių lygybės institutas. Perskirstymo lyties požiūriu politikos. Glossary & Thesaurus: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1205?lang=lt> [žiūrėta 2021 03 04]

Feminista Ilustrada. Conceptos: <https://feministailustrada.com/conceptos-2/> [žiūrėta 2021 05 04]

Garcia Valdivia, A. (2019). Spain Is Now In The World's Top 10 For Gender Equality—This Is How Progress Happened. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/anagarciavaldivia/2019/12/20/spain-enters-the-worlds-top-10-for-gender-equality/?sh=20ff50326f52> [žiūrėta 2021 02 11]

Gracia, M. (2020). España mejora en feminismo: escala hasta el top ten mundial en igualdad. *El Periódico*. <https://byzness.elperiodico.com/es/economicos/20200115/espana-mejora-feminismo-top-ten-mundial-igualdad-7806501> [žiūrėta 2021 02 11]

Grady, C. (2018). The waves of feminism, and why people keep fighting over them, explained. *Vox*: <https://www.vox.com/2018/3/20/16955588/feminism-waves-explained-first-second-third-fourth> [žiūrėta 2021 02 04]

Gumbytė, A. (2015). Sąveikinis požiūris: lytis, rasė, klasė ir kaip viskas susiję. Interviu su dr. Redi Koobak (Linčopingo universitetas, Švedija). <https://manoteises.lt/straipsnis/saveikinis-pozioris-lytis-rase-klase-ir-kaip-viskas-susije/> [žiūrėta 2021 03 02]

Gupta, S., Kim, H. W. (2004): Virtual community: Concepts, implications, and future research directions, *Proceedings of the Tenth Americas Conference on Information Systems*, New York, August 2004, pp. 2679-2687: <https://aisel.aisnet.org/cgi/viewcontent.cgi?article=1896&context=amcis2004> [žiūrėta 2021 03 04]

Hidalgo, M. (2014). 'El feminismo es el guardián de la democracia'. Amelia Valcárcel. Filósofa. *Fusión Asturias*: <https://fusionasturias.com/entrevistas/el-feminismo-es-el-guardian-de-la-democracia-amelia-valcarcel-filosofoa.htm> [žiūrėta 2021 01 12]

Hueso, A. (2019). "No es no". Pérez-Reverte retrata al feminismo radical con una sorprendente anécdota. https://www.cope.es/actualidad/cultura/noticias/perez-reverte-feminismo-20191029_538128 [žiūrėta 2021 03 05]

Yorokubu (2020). 'Freeda', así funciona un medio nativo de Instagram. <https://www.yorokubu.es/inspirational/> [žiūrēta 2021 02 11]

Kaba, M., Smith, A., Adelman, L., Gay, R. (2014). Where Twitter and Feminism Meet. What role should the social platform play as the feminist movement continues to grow? *The Nation*: <https://www.thenation.com/article/archive/where-twitter-and-feminism-meet/> [žiūrēta 2021 03 04]

Kaziliūnaitė, A., (2018). *Vargas dėl Butler*. Lietuvos filosofų draugija: <http://filosofai.lt/ausra-kaziliunaite-vargas-del-butler/> [žiūrēta 2021 02 08]

Lennon, K. (2019). Feminist Perspectives on the Body. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*: <https://plato.stanford.edu/entries/feminist-body/> [žiūrēta 2021 03 06]

Lens.org: <https://www.lens.org/lens/search/scholar/list?q=feminism&preview=true> [žiūrēta 2021 01 13]

Llorca, A. (2020). El estereotipo de la solterona, desde los juicios por brujería a la loca de los gatos. *Verne El País*. https://verne.elpais.com/verne/2020/03/12/articulo/1584013113_833854.html [žiūrēta 2020 11 24]

Merriam-Webster Online Dictionary. Machismo: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/machismo> [žiūrēta 2021 05 06]

Miyares, A. (2018). La "Cuarta Ola" del feminismo, su Agenda. *Tribuna Feminista*. <https://tribunafeminista.elplural.com/2018/03/la-cuarta-ola-del-feminismo-su-agenda/> [žiūrēta 2021 02 15]

Moreno, R. (2020). Estadísticas de las Redes Sociales 2020 [Usuarios Activos Facebook, Instagram, YouTube, Twitter, LinkedIn... en España y en el Mundo]: https://mcsocialmedia.com/estadisticas-redes-sociales-usuarios-activos-facebook-instagram-youtube-twitter-linkedin-otras/#Usuarios_Activos_de_Instagram_en_Espana_y_en_el_Mundo [žiūrēta 2021 03 04]

Nair, S. (2019). La revolución de 'El segundo sexo'. Madrid: *El País*. https://elpais.com/cultura/2019/06/14/babelia/1560512375_498749.html [žiūrēta 2021 03 10]

Pavilionienė, M., A. Feminizmas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. <https://www.vle.lt/straipsnis/feminizmas/> [žiūrēta 2021 02 23]

Pavilionienė, M., A. Feminizmas. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*.
<https://www.vle.lt/straipsnis/feminizmas/> [žiūrėta 2021 02 23]

Pérez-Reverte, sobre el lenguaje de género: "Una cosa es el feminismo necesario y otra el talibanismo radical que se basa en retorcer las palabras". (2018). Entrevista. Madrid: La Sexta. https://www.lasexta.com/programas/sexta-noche/entrevistas/perez-reverte-sobre-el-lenguaje-de-genero-una-cosa-es-el-feminismo-necesario-y-otra-el-talibanismo-radical-que-se-basa-en-retorcer-las-palabras_20161022580bd6ef0cf24962cc00e627.html [žiūrėta 2021 03 28]

Piña, R. (2020). La nueva ley de libertad sexual del Gobierno eleva a delito el acoso callejero. *El Mundo*.
<https://www.elmundo.es/espana/2020/03/03/5e5e5077fc6c83976d8b4618.html> [žiūrėta 2021 01 13]

Potašenko, M. A. (2019). Arturo Pérezas-Reverte: „Juk ne tas pats, ką sako radikali feministė ir Nobelio premijos laureatas“. *Literatūra ir menas*: 3680 / 9, 2019-05-03.
<https://literaturairmenas.lt/literatura/arturo-perezas-reverte-juk-ne-tas-pats-ka-sako-radikali-feministe-ir-nobelio-premijos-laureatas> [žiūrėta 2021 02 22]

Rampton, M. (2008). Four Waves of Feminism. *Pacific magazine*. Pacific University Oregon: <https://www.pacificu.edu/magazine/four-waves-feminism> [žiūrėta 2021 02 10]

Red de Politologas #NoSinMujeres: <https://www.nosinmujeres.com/politologas/>
[žiūrėta 2021 02 05]

Snyder-Hall, R. C. (2010). Third-Wave Feminism and the Defense of “Choice”. *Perspectives on Politics*: Volume 8, Issue 1, pp. 255 – 261. Cambridge University Press: <https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/abs/thirdwave-feminism-and-the-defense-of-choice/B9A8D27882D164F0C80122CDC35E8B6A> [žiūrėta 2021 03 02]

Urbina, S. (2018). "La Justicia es ahora una manada contra las mujeres". *Levante. El Mercantil Valenciano*. <https://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2018/06/22/concentracion-valencia-libertad-manada-pamplona/1735457.html>
[žiūrėta 2021 02 05]

Vidales, R. (2019). Si no hubiéramos leído a Simone de Beauvoir... Madrid: *El País*. https://elpais.com/cultura/2019/06/13/actualidad/1560444030_852036.html [žiūrėta 2020 09 25]

Visuotinė lietuvių enciklopedija. Betty Naomi Friedan. <https://www.vle.lt/straipsnis/betty-naomi-friedan/> [žiūrėta 2021 02 23]

Visuotinė lietuvių enciklopedija. Mizoginija. <https://www.vle.lt/straipsnis/mizoginija/> [žiūrėta 2021 03 06]

Visuotinė lietuvių enciklopedija. Patriarchatas. <https://www.vle.lt/straipsnis/patriarchatas/> [žiūrėta 2021 03 19]

Visuotinė lietuvių enciklopedija. Sufražizmas. <https://www.vle.lt/straipsnis/sufrazizmas/> [žiūrėta 2021 02 23]

Whisnant, R. (2017). Feminist Perspectives on Rape. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*: <https://plato.stanford.edu/entries/feminism-rape/#RapRac> [žiūrėta 2021 02 19]

Wilson, V. (2015). African Americans and Women Disproportionately Pay the Price for Austerity and Congressional Dysfunction. *Economic Policy Institute*, September 30. <https://www.epi.org/publication/african-americans-and-women-disproportionately-pay-the-price-for-austerity-and-congressional-dysfunction/> [žiūrėta 2021 03 04]

Summary

Contemporary social media feminists in Spain: Fourth-wave feminism?

In Spain, feminist themes are politically relevant, but little research has been conducted on contemporary feminist social media movements in light of the four waves. For this reason, it is relevant to examine the latest cases from the perspective of the debated fourth wave in an attempt to verify whether they can be considered representatives of the current wave or any other wave of feminism. This leads us to a better understanding of contemporary feminist movements and adequacy of the wave narrative in general. In this paper, the content analysis is used to analyze three Instagram accounts and speeches of the most successful Spanish social media feminism activists (Moderna de Pueblo (Raquel Córcoles), Feminista Ilustrada (María Murnau) and Devermut (Marta Cillán and Sara Giménez)). The research conceptualizes gender and gender equality and identifies the main themes and expressive features of each wave, as well as of the social media activists. Analysis concludes that contemporary Spanish social media feminists represent the fourth-wave radical feminism. Contemporary Spanish social

media feminists use their accounts not only for entertainment purposes, but also to perform an educational, awareness-raising function and to build a feminist identity. They seek to empower women, boost the visibility of the LGBT community, fight against sexism and other ideologies of oppression. The paper also argues that the wave narrative is a useful way to systematize feminist thought and to understand the chronology, ideological development and tensions of the feminist movement. In this way, it helps to understand the historical context, achievements in the field of gender equality and the impact of fundamental political, social, cultural and technological changes on women's lives. It is the combination of these factors that determines the emergence of the fourth-wave feminism. The analysis also reveals that the digital space not only provides a new platform for activism, but also contributes to a significant transformation of the status and role of feminists in the society, as well as to the digitalization, globalization and commercialization of feminism. Therefore, more research on contemporary feminist movements and social media accounts is needed in the future.